

אדר ב' תשנ"ה - מארס 1995

ספרות ילדים ובוגרים

שנת העשרים ואחת
חוברת ג' (83)

25 APR 1995

עיון ומחקר

סקר קריאה של תלמידים בכיתות ד', ו' ו-ו'

אליה לוי וג'רשון בלגסון

מסגרות הסקר

בסקר קריאה, שנועד בתשנ"ד, הופנו שאלונים לכיתות ד', ו' ו-ו'. במידה רבה, שאלות הסקר היו דומות לשאלונים שהיו בשימוש בשנים הקודמות. שאלות לגבי ספרים שקראו בזמן האחרון, לגבי ספרים שעדיין לא אקראו מעוניינים לקרוא, לגבי ספר שאוהבים והיו מעוניינים להמליץ לחבר או לקרוא אותו.

שני חידושים איפיינו את השאלון לעומת השאלון בפקים קודמים. (ר' בלוי 1975, 1984, ר' ביבליוגרפיה)

א) בסקר זה נכללו גם תלמידי כיתה י'. העדפה לסוג ספרים בכיתה זו שונה מהעדפתם של תלמידיים בכיתות נמוכות. לכן התבקשו תלמידי כיתה י' מהם הספרים שקראו בהיותם בכיתות נמוכות ואהבו אותם אז. גם תלמידי ו' התבקשו לענות לשאלה זו. כך התקבלה אינפורמציה על זכרונות נוסט לגבי קריאה בשנים שעברו.

ב) בהתאם למגמה העכשווית להימנע משימוש במבחנים סגורים, התלמידים בסקר זה להסביר מדוע הם החליטו להמליץ על ספר מסוים לחבריהם, מדוע אהבו את הספר ואיך הם מסבירים את המלצתם לקריאה במאמר זה יופיעו סיכומים על קריאתם של התלמידים. תגובותיהם לסמוימים, הנמקות המלצותיהם על ספרים שיקראו חבריהם יוצגו במאמר בחוברת ד' (84).

היקף הסקר

שאלונים התקבלו מ-1222 תלמידים מ-25 בתי-ספר, (מהם 462 היו תלמידי כיתה ד', 532 היו תלמידי כיתה ו' ו-228 תלמידי כיתה י'.

נעשו מאמצים לפזר את השאלונים בבתי-ספר המייצגים רמות הישגים שונות טיפוסים שונים של בתי-ספר (כגון ממלכתי וממלכתי דתי, עירוני ויישובי עוטף ערים).

משרד החינוך והתרבות, המזכירות הפדגוגית, המדור לספרות ילדים
קרן ספריות לילדי ישראל מסודה של רחל ינאית בן-צבי

המערכת: גרשון בלגסון (עורך), ד"ר מירי ברוך (יועץ מדעי), נחמה בן אליהו

ד"ר אסתר טרסי-גליא, אביבה לוי דליה שטיין

מזכירות המערכת: חיה מטבייב

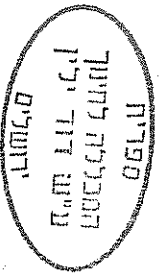
כל הזכויות שמורות

בווצאת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים,

רח' זבורה הנביאה, בנין לב-רם טל' 02-293801/2

ISSN 0334 = 276 X

דפוס חורב "יד עזרה" רח' עזרי 3 ירושלים טל. 829688 814690 - 02

25 APR 1995

עיון ומחקר

סקר קריאה של תלמידים בכיתות ד', ו' ו-ו'

אריה לוי וגרשון ברגסון

מסגרות הסקר

בסקר קריאה, שניערך בתשי"ד, הופנו שאלונים לכיתות ד', ו' ו-ו' במידה רבה, שאלות הסקר היו דומות לשאלונים שהיו בשימוש בשנים הקודמות. הוצגו שאלות לגבי ספרים שקראו בזמן האחרון, לגבי ספרים שעדיין לא קראו אך מעוניינים לקרוא, לגבי ספר שאוהבים והיו מעוניינים להמליץ לחבר או חברה לקרוא אותו.

שני חידושים איפיינו את השאלון לעומת השאלון בפרקים קודמים. (ר' ברגסון ולוי 1975, 1984, ר' ביבליוגרפיה)

א) בסקר זה נכללו גם תלמידי כיתה י'. העדפה לטוב ספרים בכיתה זו שונה מאוד מהעדפתם של תלמידים בכיתות נמוכות. לכן התבקשו תלמידי כיתה י' לציין מהם הספרים שקראו בהיותם בכיתות נמוכות ואהבו אותם אז. גם תלמידי כיתה ו' התבקשו לענות לשאלה זו. כך התקבלה אינפורמציה על זכרונות נוסטלגיים לגבי קריאה בשנים שעברו.

ב) בהתאם למגמה העכשווית להימנע משימוש במבחנים סגורים, התבקשו התלמידים בסקר זה להסביר מדוע הם החליטו להמליץ על ספר מסוים לחבריהם, מדוע אהבו את הספר ואיך הם מסבירים את המלצתם לקריאה. במאמר זה יופיעו סיכומים על קריאתם של התלמידים. תגובותיהם לספרים מסויימים, הנמקות המלצותיהם על ספרים שקראו חבדיהם יוצגו במאמר אחר בחוברת ד' (84).

היקף הסקר

שאלונים התקבלו מ-1222 תלמידים מ-25 בתי-ספר, (מהם 462 היו תלמידי כיתה ד', 532 היו תלמידי כיתה ו' ו-228 תלמידי כיתה י')

נעשו מאמצים לפזר את השאלונים בבתי-ספר המייצגים רמות הישגים שונות, וכך טיפוסים שונים של בתי-ספר (כגון ממלכתי וממלכתי דתי, עירוני ויישובי עולים).

ד החינוך והתרבות, המסכירות הפדגוגית, המדור לספרות ילדים
קרן ספריות לילדי ישראל מיסודה של רחל ינאית בן-צבי

גרשון ברגסון (עורך), ד"ר מירי ברוד (יועץ מדעי), נחמה בן אליהו

ד"ר אסתר טרסי-גיא, אביבה לוי, דליה שטיין

מזכירת המערכת: חיה מטבייב

כל הזכויות שמורות

יצאת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים,
רח' דבורה הגבינה, בנין לב-רם טל' 02-293801/2

ISSN 0334 = 276 X

דפוס חרב י"ד עורד" רח' עזרי 3 ירושלים טל 829688 814690 - 02

המדגם נבחר לפי שיקולים שיפוטניים של עורכי הסקר, ואף אם הוא אינו מדגם מקרי, סביר להניח שהממצאים משקפים את המציאות בתחום הקריאה בדרגות כיתות בהם התקיים הסקר.

ממצאים

בשאלונים נרשמו כותרתם של כ-2100 ספרים שונים. נביא כאן איגורמרציה כללית על ספרים שקראו התלמידים, תוך החתיחות את הבדלי ההעדפות בדרגות כיתה שונות, נפרט מה הם הספרים שעדיין לא קראו אך הם מעוניינים לקרוא, נערוך השוואה בין ספרים מועדפים של הבנים ושל הבנות, נבדוק מה הם הספרים שהם ימליצו לחבריהם, ומהם הספרים שתלמיד כיתה י' וכיתה ו' מסמנים, שהם זכורים להם כספר מוצלח מקריאתם בכיתות נמוכות יותר.

ספרים שנקראו

מתוך כל הספרים שהוזכרו בשאלונים רק 1400 בערך הופיע ברשימה של ספרים שהם קראו בזמן האחרון, בנוסף לכך כ-700 ספרים אוזכרו על ידי התלמידים בחשובה לשאלה על ספרים שמעוניינים לקרוא.

לוח 1 מביא נתונים כלליים על מספר הספרים הפופולריים ופחות פופולריים. באופן יחסי מעט מהספרים שהוזכרו מופיעים בשאלונים של יותר מ-10 תלמידים. מספר הספרים שהוזכרו על ידי יותר מ-10 תלמידים קטן באופן מיוחד בכיתה י', גם מפני שמספר התלמידים שהשתתפו בסקר נמוך בהרבה מאשר ביתר דרגות כיתה, אך גם מכיון שהעדפותיהם של תלמידים גדלה בדיפרנציאציה עם עלייה בגיל.

מעניין לציין שבמדגם כולו כ-60% של הספרים מוזכרים כיוחזאיים, כלומר מוזכרים רק על ידי תלמיד אחד.*

(* לינוויסטים וסוציולוגים הפנו תשומת לב לעובדה שיותר ממחצית המילים השונות המופיעות ביצירה ספרותית הן מילים יחידאיות. על ממצא כזה מדווח ציפץ (Zipf 1949) לגבי היצירה "גיליס" של ג'יימס ג'ויס. בניתוח יצירה זו הבסיס של הספירה הייתה צורה של מילה, כלומר המלה wite והמלה wites נמנו כמילים שונות). בספירה של המילים במקרא ובשירי ביאליק נעשתה ספירה של שרשי מילים תוך הסתמכות על קונקרדנציאות במסגרת עבודת סמינריונית שלא פורסמו.

בכל המקרים נמצא שהמילים או צורות מילים היחידאיות מהוות כ-60 אחוזים של כל המילים השונות ובאופן יחסי מועטות מאד המילים המופיעות בשכיחות גבוהה. ציפץ (1949) הסביר תופעה זו באמצעות עקרון של מאמץ מינימלי (Principle of Least Effort), כלומר אנשים שואפים לחסוך טרחה ולכן משתמשים בסוגי מילים מועטות, ואילו המאזנים מעדיפים שימוש במילים שונות רבות. דבר המקל עליהם את הבנת המסר. משמעות עניין זה תדון להלן.

לוח 2, מכליל רשימה של הספרים שזכו לפופולריות הגבוהה ביותר ב-3 קטגוריות גיל. ברשימה מופיעים ספרים שזכו לכל הפחות ל-5 איזבורים בכיתות ול-3 איזבורים לכל הפחות בכיתה י'.

אפשר לראות שיש ספרים זהים רבים ברשימה של כיתה ד' וכיתה ו', החפיפה בין הספרים בכיתה י' לבין אלה המופיעים בכיתה ו' היא מינימלית.

אפשרות יישום של עקרון המאמץ המינימלי

בנוסף ללוח המביא פרטים על פופולריות של ספרים בדרגות כיתה ו', הבאנו בלוח 3 פרטים על פופולריות של ספרים באופן כללי ללא אבחון קבוצות הגיל.

שני דברים ראויים לתשומת לב בנתוני לוח 3.

ראשית, חלק ניכר של הספרים שואבים את הפופולריות הכללית שלהם ממגזל אחת. כך למשל הסיידרה קופיקו שואבת פופולריות מקריאה של תלמידי כיתה ד' (90 אחוז מכל קוראיו באים מכתה ד'), ואילו הספר "קירות שלא ראו זכה בפופולריות בעקבות קוראיו בכיתה ו'. רק במקום ה-20 של הרשימה הכוללת מופיע ספר שכל קוראיו באים מכתה י'. ספר זה הוא "התפסן השפוף".

שנית, בלוח 3 הוספנו טור המכליל את המכפלה של מספר הקוראים שקראו הספר במספר הסיודות של פופולריותו ברשימה המאוחדת של כל הנבדקים. מסתבר שמספר הקוראים של הספר הפופולרי ביותר הוא 319, ומספר זה גבוה מ-14.5 ממספר הקוראים של הספר העומד במקום ה-20 ברמת הפופולריות. נבדוק את המכפלות של מספר הקוראים במספר הסיודות של פופולריותו. נמצא שהמספר הגדול ביותר ברשימה המופיע בלוח (420) גדול רק 5 ממספר הקטן ביותר בטור זה של הלוח.

סביר להניח שאם מספר הנשאלים היה גדל (כלומר אילו ניתן השאלון למדגם כ-2000, והומוגניות של הנשאלים היתה מתחזקת (נגיד על ידי התמקדות בכיתה אחת), אז היינו מגיעים למכפלות הקרובות אלה לאלה.

כאמור הבלשן האמריקאי ציפץ (1949) ניתח את התפלגות המילים ביוליסטי ג'יימס ג'ויס. הוא ספר כל צירוף ייחודי של אותיות כערך שונה גם אם הן מאותו יחיד.

לוח 2, מכיל רשימה של הספרים שזכו לפופולריות הגבוהה ביותר ב-3 קבוצות גיל. ברשימה מופיעים ספרים שזכו לכל הפחות ל-5 איזבורים בכיתות ד', ו-י, ול-3 איזבורים לכל הפחות בכיתה י'.

אפשר לראות שיש ספרים זהים רבים ברשימה של כיתה ד' וכיתה ו', ואילו החפיפה בין הספרים בכיתה י' לבין אלה המופיעים בכיתה ו' היא מינימלית.

אפשרויות יישום של עקרונות המאפיין המינימלי

בנוסף ללוח המביא פרטים על פופולריות של ספרים בדרגות כיתה שונות, הבאנו בלוח 3 פרטים על פופולריות של ספרים באופן כללי ללא הבחנה בין קבוצות הגיל.

שני דברים ראויים לתשומת לב בנתוני לוח 3.

ראשית, חלק ניכר של הספרים שזאבים את הפופולריות הכללית שלהם מקבוצת גיל אחת. כך למשל הסידה קופיקו שזאבת פופולריות מקריאה של תלמידי כיתה ד' (90 אחוז מכל קוראי באים מכתה ד'), ואילו הספר "קירות שלא רואים" זכה בפופולריות בעקבות קוראיו בכיתה ו'. רק במקום ה-20 של הרשימה הכללת מופיע ספר שכל קוראיו באים מכיתה י'. ספר זה הוא "התפסן בשדה השיפון".

שנית, בלוח 3 הוספו טור המכיל את המכפלה של מספר הקוראים שקראו את הספר במספר הסידורי של פופולריותו ברשימה המאוחדת של כל הנושאים. מסתבר שמספר הקוראים של הספר הפופולרי ביותר הוא 39, ומספר זה גדול פי

14.5 ממספר הקוראים של הספר העומד במקום ה-20 ברמת הפופולריות. אך אם נבדוק את המכפלות של מספר הקוראים במספר הסידורי של פופולריות הספר, נמצא שהמספר הגדול ביותר ברשימה המופיע בלוח (420) גדול רק פי 2.8 ממספר הקטן ביותר בטור זה של הלוח.

סביר להניח שאם מספר הנשאלים היה גדל (כלומר אילו ניתן השאלון למדגם של כ-2000, והמונוגריות של הנשאלים היתה מתחזקת) נגיד על ידי התמקדות בדרגת כיתה אחת, אז היינו מגיעים למכפלות הקרובות אלה לאלה.

כאמור הבלשן האמריקאי ציפץ (1949) ניתח את התפלגות המילים ביואליסט של "לימס ג'ייס". הוא ספר כל צירוף ייחודי של אותיות כערך שונה גם אם הן נמצאו מאותו יחיד.

ו נבחר לפי שיקולים שיפטיים של עורכי הסקר, ואף אם הוא אינו מדגם סביר להניח שהממצאים משקפים את המציאות בתחום הקריאה בדרגות בהם התקיים הסקר.

ים

ונגים נרשמו כותרתם של כ-2100 ספרים שונים. נביא כאן אינפורמציה על ספרים שקראו התלמידים, תוך התייחסות את הבדלי התעודות כת כיתה שונות, נפרט מה הם הספרים שעדיין לא קראו אך הם מעוניינים, ונערוך השוואה בין ספרים מועדפים של הבנים ושל הבנות, נבדוק מה הם ימים שהם ימליצו לחבריהם, ומהם הספרים שתלמיד כיתה י' וכתה ו' שיהם זכורים להם כספר מוצלח מקריאתם בכיתות נמוכות יותר.

שפוקראו

כל הספרים שהוזכרו בשאלונים רק 1400 בערך הופיע ברשימה של ספרים קראו בזמן האחרון, בנוסף לכך כ-700 ספרים אזכרו על ידי התלמידים בה לשאלה על ספרים שמעוניינים לקרוא.

מביא נתונים כלליים על מספר הספרים הפופולריים ופחות פופולריים. יחס מעט מהספרים שהוזכרו מופיעים בשאלונים של יותר מ-10 ימים. מספר הספרים שהוזכרו על ידי יותר מ-10 תלמידים קטן באופן מיוחד מ-10 ימים. מספר הספרים שהשתתפו בסקר נמוך בהרבה מאשר דרגות כיתה, אך גם מכיון שהעדפותיהם של התלמידים גדלה בדיפרנציאלית לליה בגיל.

לרבים רק על ידי תלמיד אחד.*

לעובדה שיותר ממחצית המילים השונות המופיעות ביצירה וזיפץ (Zipf 1949) לנבי היצירה "יוליסס" של ג'יימס בנתחה יצרה זו הבסיס של הסיפורה היפה צורה של מילה (כלומר המלה *writes* בנתחה יצרה זו הבסיס של המילים במקרא ובגברי ביאליק נעשתה ספירה של שירשי מילים תוך כמות על קטגוריות במסגרת עבודתו סמנטיקית שלא מודעתו.

המקרים נמצא שהמילים או צורות מילים היחידאיות מהוות כ-60 אחוזים של כל המילים השונות ויחסי מעטות מאד המילים המופיעות בשיחות נבונה. ציפץ (1949) הסביר תופעה זו באמצעות של מאפיין מינימלי (Principle of Least Effort), כלומר אנשים שואפים לחסוך טרחה ולכן גישים בסוג מילים מועטות ואילו המאזינים מעדיפים שימוש במילים שונות רבות, דבר המקל על את הבנת המסר. משמעות עניין זה תדון לחלו.

הוא מצא שבמקום העשירי של רשימת המילים המסודרת לפי שכחות יורדת, מופיעה מלה החוזרת על עצמה ביצירה כולה 2600 פעמים. במקום המאה יש מלה המופיעה 260 פעמים, ובמקום ה-1000 מופיעה מלה המופיעה רק 26 פעמים. לעומת זו המלה במקום ה-10000 של הרשימה מופיעה רק פעמיים. המכפלה של שכחות כל מלה עם המקום הסידורי שלה ברשימה מתקרבת למספר קבוע שהוא בערך 260000.

דפוס דומה של התפלגות מילים מאפיינת את התנ"ך כיחידה שלמה וגם את כתבי ביאליק.

הדימיון בין דפוס השכיחות המתואר על ידי ציפף ובין הסדר היורד של מספר הקוראים של ספר נתון ראוי לתשומת לב. אין כוונה לטעון שהעיקרון המוצג על-ידי ציפף מסביר גם את הפוזופורציה בין ספרים פופולריים ובין אלה העונים לצרכיהם של תלמידים בודדים בלבד. אך סביר להניח שיש איזה קשר בין שתי תופעות אלה, שכדאי לגלותן.

איזכור שם המחבר

מתוך כ-2100 ספרים שהופיעו ברשימה, הוזכרו שמות המחבר לנצח 73 ספרים. מהם 462 ספרים הזכיר את שם המחבר רק תלמיד אחד.

פרטים על ספרים שמחברם צויין על ידי תלמידים מופיעים בלוח 4.

הנתונים מצביעים על כך שלספרים אחדים כ-60-80 אחוזי של הקוראים ציינו את שם המחבר.

ספרים שמעוניינים לקרוא

סיכום התשובות לשאלה "איזה ספר מעוניינים לקרוא" מופיע בלוח 5.

בשאלונים הוזכרו בסה"כ בכל הכיתות 789 ספרים ומהם 459 ספרים הוזכרו רק על ידי תלמיד אחד בלבד.

הלוח מכיל את שמות הספרים העומדים בראש הרשימה של כל קבוצת גיל. מסתבר שקיימת חפיפה בין הרשימה המפרטת ספרים שרוצה לקרוא, ובין ספרים שרבים אחרים הצהירו עליהם שהם קראו אותם. כנראה שילדים יודעים מהם הספרים הפופולריים, ואם לא קראו עדיין ספר המופיע ברשימה של ספרים פופולריים הם רוצים לקרוא אותם בעתיד.

המלצה לחבר על ספר

התלמידים התבקשו להמליץ על ספר קריאה לאחד החברים שלהם, ולנמק מדוע כדאי לקרוא את הספר. פרטים מופיעים בלוח 6.

השוואה של ספרים פופולריים בקרב בניג ובנות

סבר להניח שיש הבדל בין הבנים והבנות מבחינת הספרים הפופולריים והאהובים עליהם. על מנת לבדוק את טיב ההבדל הוכנו לוחות נפרדייני עבור רשימת ספרים לפי סדר יורד של הפופולריות שלהם בקרב בניג ובנות. העובדה שקיים הבדל ניכר בין קבוצות גיל שונות מבחינת העדפה של מסויימים, הוחלט לבדוק את ההבדל של פופולריות הספרים בקרב בניג בנפרד לכל קבוצת גיל.

כיתה ד'

רשימה של ספרים שקראו בניג ובנות תלמידי כיתה ד' מופיעה בלוח 7.

עיון בלוח 7 מגלה שמתוך עשרת הספרים הפופולריים ביותר בקרב בניג ארבעה ספרים (ג'ינג'י, קופיקו, השביעיה הסודית, יותם בלש חוקר) מוגדרים ברשימה של הספרים הפופולריים ביותר בקרב בנות. אם נתייחס לעל הספרים הפופולריים ביותר מתוספים עוד ארבעה ספרים לרשימה המשמ (חסמבה, רשלה, דודיק, צ'יפופי).

ביאש שתי הרשימות עומדים הספרים "ג'ינג'י" ו"קופיקו".

כיתה ו'

הרשימות של ספרים פופולריים בכיתה ו', בנפרד לבנים ולבנות, מופיעים בלוח 8.

גם בדרגת כיתה זו מופיע ג'ינג'י במקום הראשון. עיון בלוח 8 מגלה ש עשרה ספרים הפופולריים ביותר בקרב הבנים חמשה ספרים שייכים ל הפופולריים ביותר גם בקרב בנות, והם: ג'ינג'י, קירות שלא רואים, ק חסמבה, שרה גבורת נילי. רק אחד מספרים אלה (ג'ינג'י) מופיע גם בין הפופולריים ביותר גם בכיתה ד'.

כיתה י'

פרטים על ספרים הפופולריים בכיתה י' בקרב בניג ובנות מופיעים בלוחות ר. חלק מתלמידי כיתה י' ענו לשאלה זו, ולכן טבעי הדבר שגם הפופולריים בדרגת כיתה זו, נבחרו יחסית על-ידי תלמידים מועטים. בכיתה י' רוב תשעה ספרים הוזכרו על ידי שני תלמידים, לכל הפחות. בספרים הפופולריים ביותר מופיע "התפסן בשדה שיפון" גם אצל הבנים וגם הבנות. הספר "פרק היורה", הוא השני ברשימת הבנים ואינו מופיע ברשימת הספרים שיותר מבת אחת הזכירה אותו. במקביל לכך הספר בראש הרשימה של הבנות (פרחים בעליית הגג) אינו מופיע בכלל ברשימת

השוואה של ספרים פופולריים בקרב בניג ובנות

סביר להניח שיש הבדל בין הבנים והבנות מבחינת הספרים הפופולריים והאהובים עליהם. על מנת לבדוק את טיב ההבדל הוכנו לוחות נפרדים של רשימת ספרים לפי סדר יורד של הפופולריות שלהם בקרב בניג ובנות. לאור העובדה שקיים הבדל ניכר בין קבוצות גיל שונות מבחינת העדפה של ספרים מסיימית, החלט לבדוק את ההבדל של פופולריות הספרים בקרב בניג ובנות בנפרד לכל קבוצת גיל.

כיתה ד'

רשימה של ספרים שקראו בניג ובנות תלמידי כיתה ד' מופיעה בלוח 7. עיון בלוח 7 מגלה שמתוך עשרת הספרים הפופולריים ביותר בקרב בניג רק ארבעה ספרים (ג'ינג'י, קופיקו, השביעיה הסודית, יוחם בלש חוקר) מופיעים ברשימה של הספרים הפופולריים ביותר בקרב בנות. אם נתייחס לעשרים הספרים הפופולריים ביותר ממוספים עוד ארבעה ספרים לרשימה המשותפת (הסמבה, רשלה, דודיק, צ'יפולו).

בראש שתי הרשימות עומדים הספרים "ג'ינג'י" ו"קופיקו".

כיתה ו'

הרשימות של ספרים פופולריים בכיתה ו' בנפרד לבנים ולבנות, מופיעים בלוח 8. גם בדוגמת כיתה זו מופיע ג'ינג'י במקום הראשון. עיון בלוח 8 מגלה שמתוך עשרה ספרים הפופולריים ביותר בקרב הבנים חמשה ספרים שייכים לעשרה הפופולריים ביותר גם בקרב בנות, והם: ג'ינג'י, קודות שלא רואים, קשואול, חסמבה, שרה גבורת נילי, רק אחד מספרים אלה (ג'ינג'י) מופיע גם בין עשרת הפופולריים ביותר גם בכיתה ד'.

כיתה י'

פרטים על ספרים הפופולריים בכיתה י' בקרב בניג ובנות מופיעים בלוח 9.

רק חלק מתלמידי כיתה י' ענו לשאלה זו, ולכן טבעי הדבר שגם הספרים הפופולריים בדוגמת כיתה זו, נבחרו יחסית על-ידי תלמידים מועטים. בקבוצת הבנים רק תשעה ספרים הוזכרו על ידי שני תלמידים, לכל הפחות. בין שני הספרים הפופולריים ביותר מופיע "התפסן בשדה שיפוץ" גם אצל הבנים וגם אצל הבנות. הספר "פרק היורה", הוא השני ברשימת הבנים ואינו מופיע בכלל ברשימת הספרים שיותר מבת אחת הזכירה אותו. במקביל לכך הספר העומד בראש הרשימה של הבנות (פרחים בעליית חגג) אינו מופיע בכלל ברשימה של

יא שבמקום העשירי של רשימת המילים המסודרת לפי שכיחות יורדת, מלה החוזרת על עצמה ביצירה כולה 2600 פעמים. במקום המאה יש מופיעה 260 פעמים, ובמקום ה-1000 מופיעה מלה המופיעה רק 26 פעמים. זו המלה במקום ה-1000 של הרשימה מופיעה רק פעמיים.

הה של שכיחות כל מלה עם המקום הסידורי שלה ברשימה מתקרבת קבוע שהוא בערך 260000.

רשימה של התפלגות מילים מאפיינת את התה"ד כייחודה שלמה וגם את כתבי ידו. דפוס השכיחות המתואר על ידי ציפף ובין הסדר היורד של מספר ימים של ספר נתון ראוי לתשומת לב. אין כוונה לטעון שהעיקרון המוצג ציפף מסביר גם את הפרופורציה בין ספרים פופולריים ובין אלה העונים להם של תלמידים בודדים בלבד. אך סביר להניח שיש איזה קשר בין שתי את אלה, שכדאי לגלותן.

ד שם המחקר

2100-2 ספרים שהופיעו ברשימה, הוזכרו שמות המחבר לנ3 ספרים. מהם 1 ספרים הזכיר את שם המחבר רק תלמיד אחד.

על ספרים שמתברר צויין על ידי תלמידים מופיעים בלוח 4. גם מצביעים על כך שלספרים אחדים כ-60-80 אחוז של הקוראים ציינו את מחבר.

ש שמעו ציינים לקרוא

ו התשובות לשאלה "איזה ספר מעוניינים לקרוא" מופיע בלוח 5. י תלמיד אחד בלבד.

מכיל את שמות הספרים העומדים בראש הרשימה של כל קבוצת גיל שר שקיימת הפיפה בין הרשימה המפורטת ספרים שרוצה לקרוא, ובין ספרים ש אחרים הצהירו עליהם שהם קראו אותם. כנראה שילדים יודעים מהם הפופולריים, ואם לא קראו עדיין ספר המופיע ברשימה של ספרים וריים הם רוצים לקרוא אותם בעתיד.

רשימה על ספר

למחקר על ספר קריאה לאחד החברים שלהם, ולמחקר מדויק לקרוא את הספר. פרטים מופיעים בלוח 6.

ספרים שיותר מכן אחד הזכיר אותם. כנראה הדיפרנציאציה, בחומרי קריאה של בנות ובנים גדולה יותר בגיל של כיתה י' מאשר בגילים צעירים יותר.

ספרים שקרא בעבר - נוסטלגיה

תלמידי כיתה ו' וכיתה י' התבקשו לציין ספרים שקראו ב"ילדותם", וזכרים אותם. ברשימה זו מוזכרים 31 כותרים, ומהם 198 הוזכרו רק פעם אחת. תלמידי כיתה ו' הזכירו 241 כותרים (מהם 157 רק פעם אחת), ותלמידי כיתה י' הזכירו 116 כותרים (צריך לזכור שרק 228 תלמידי כיתה י' מלאו את השאלון) ומהם 77 כותרים הופיעו רק פעם אחת.

גם ברשימה הנוסטלגית של ספרים שקראו "בילדות" מופיע גיינג'י במקום ראשון, גם אצל הבנים וגם אצל הבנות.

בלוח 10 מובאים פרטים על הכותרים ועל שכיחות איזוכוריהם. מעניין לציין שמתוך עשרת הספרים המוזכרים ברשימה של תלמידי כיתה י' רק שלושה כותרים מופיעים ברשימה הנוסטלגית של כיתה ו' (גיינג'י, קופיקו, שלגיה). ילדי כיתה י' מזכירים יותר את חסמבה מאשר ילדי כיתה ו'. חוסר המתאם בין זכרונותיהם של ילדי כיתה ו', וכיתה י' מובלט באופן מיוחד בלוח 11 בלוח זה מופיעים 13 ספרים הפופולריים ביותר-מתוך הספרים שמשיבי השאלון קראו ב"ילדותם".

הרשימה מכילה כותרים לפי סדר הפופולריות על סמך מספר האיזוכורים בשתי קבוצות גיל (כיתה ו' וכיתה י') יחד. בלוח מובאים גם נתונים בנפרד לכיתה ו' ולכיתה י', ובסוגריים מופיע המספר הסידורי של הספר לפי רמת הפופולריות בדרגת כיתה ו' ובדרגת כיתה י'. אמנם בשתי הרשימות גיינג'י מופיע במקום ראשון, בכל זאת לגבי הספר השביעיה הסודית מופיע פער של 10 בין רמת הפופולריות של הספר בשתי קבוצות הגיל (בכיתה י' הוא תופס מקום שלישי ובכיתה ו' הוא תופס את המקום ה-13). ממוצע הפער בין מקום הסידורים של כל 13 ספרים הוא 4.9 נקודות, והמתאם ביניהם קרוב לאפס ($r_{ho} = 0.06$)

שינויים לאורך זמן

סקר של פופולריות ספרי קריאה בקרב תלמידי כיתה ד', ו' ו-ח', נערך גם בתשמ"ג ובתשמ"ל, כלומר לפני 11 ו-24 שנים. מתוך אלה המופיעים בין הספרים בפופולריים בכיתות ג' ו-ו' בתשנ"ד, היו פופולריים גם בתשמ"ל הספרים הבאים: חסמבה, קופיקו, צ'יפופו, השביעיה הסודית, שקה גיבורת ניל, החמישיה, ניסים ונפלאות, אמיל והבלשים, דפי תמר, האסופית, רובין הוד.

הספר המוביל בתשנ"ד, גיינג'י, אינו ברשימה של הספרים בתשמ"ל, אך הוא ברשימה של תשמ"ג.

כנראה יש ספרים שפופולריות שלהם בקרב הקוראים הצעירים לא השתמשך יובל השנים האחרונות.

לוח 1, ספרים שהוזכרו על-ידי מספר תלמידים נתון לגבי השאלה מה קראו בזמן האחרון.

מספר הספרים	כיתה	כיתה	כיתה	הכלי
שחזכרו התלמידים	ד'	ו'	י'	
תלמיד 1	62	58	73	58
3-2 תלמידים	25	23	19	23
10-4 תלמידים	10	14	7	12
11 תלמידים	3	5	1	3
ס"ה	100	100	100	100
מספר הספרים	725	656	327	1427

* מחמת חפיפה חלקית של ספרים בדרגות כיתה שונות, אין הסדר "הכלי" זהה עת הנתונים בטורים של כיתות ד' ו' י' החלוקה לאחוזים בטור זה נעשתה לפי אומדן.

ביבליוגרפיה

- ברנסון, ג', ולוי, א', 1975, מחקר בקריאת ילדים בבית הספר היסודי, ספרות ילדים ונוער 16-7.
- ברנסון, ג', ולוי, א', 1984, קריאה מהנה של ילדים בכיתות ד', ו', ח', ספרות ילדים ונוער 14-7.
- עמודים 3-13, וכרך 320 (3) עומדים 14-7.
- J. K. 1948, Human Behavior and the Principle of Least Effort, Cambridge Addison Wesley.

הספר המוביל בתש"ד, ג'ינג'י, אינו ברשימה של הספרים בתש"ל, אך הוא מופיע ברשימה של תש"ג.

כנראה יש ספרים שפופולריות שלהם בקרב הקוראים הצעירים לא השתנתה במשך יובל השנים האחרונות.

לוח 1. ספרים שהוצרכו על-ידי מספר תלמידים נתון

לגבי השאלה מה קראו בזמן האחרון.

מספר הספרים שהוצרכו התלמידים	כיתה	כיתה	כיתה	הכל*
תלמידי 1	1	2	3	
3-2 תלמידים	62	58	73	58
10-4 תלמידים	25	23	19	23
2 תלמידים	10	14	7	12
3 ס"ח	3	5	1	3
מספר הספרים	100	100	100	100
	725	656	327	1427

* מותמת הפיפה חלקית של ספרים בדרגות כיתה שונות, אין הטור "הכל" זהה עם סכום המתונים בטורים של כיתה ד' ו' י. החלוקה לאחוזים בטור זה נעשתה לפי אומדן.

ביבליוגרפיה

- ברנסון, ג', ולוי, א', 1975, מחקר בקריאת ילדים בבית הספר היסודי, ספרות ילדים ונוער, כרך א(1), עמודים 7-16.
- ברנסון, ג', ולוי, א', 1984, קריאה מוהנה של ילדים בכיתות ד', ו', ח', ספרות ילדים ונוער, כרך א(1) עמודים 3-13 וכרך א(3) עמודים 7-14.
- Zipf, G.K. 1948, Human Behavior and the Principle of least Effort, Cambridge MA, Addison Wesley.

של ו שיוותר מכן אחד הזכיר אותו. כנראה הדיפונציאציה, בחומרי קריאה של רבנים גדולה יותר בגיל של כיתה י' מאשר בגילם צעירים יותר.

ספרים שקראו בעבר - ניסיונות

כתיבה ו' וכיתה י' התבקשו לציין ספרים שקראו ב"ילדותם"; וזכרים ברשימה זו מוזכרים 31 כותרים, ומתם 198 הוזכרו רק פעם אחת. תלמידי ו' ו' הוזכרו 241 כותרים (מתם 157 רק פעם אחת), ותלמידי כיתה י' הוזכרו 166 ספרים (צריך לזכור שרק 228 תלמידי כיתה י' מלאו את השאלון) ומתם 77 ספרים הופיעו רק פעם אחת.

שיימה הנוסטלגית של ספרים שקראו "בילדות" מופיע ג'ינג'י במקום ראשון, אצל הבנים וגם אצל הבנות.

10 מרבאים פרטים על הכותרים ועל שכיחות איזוכריהם.

1. לציון שמתוך עשרת הספרים המוזכרים ברשימה של תלמידי כיתה י' רק חיה כותרים מופיעים ברשימה הנוסטלגית של כיתה ו' (ג'ינג'י, קופקין, ה). ילדי כיתה י' מוזכרים יותר את הסמבה מאשר לילי כיתה ו'. חוסר אמץ בין זכרונותיהם של ילדי כיתה ו', וכיתה י' מובלט באופן מיוחד בלוח 1. זה מופיעים 13 ספרים הפופולריים ביותר מתוך הספרים שמשיבי השאלון ב"ילדותם".

מה מכילה כותרים לפי סדר הפופולריות על סמך מספר האיזוכורים בשתי יוזות גיל (כיתה ו' וכיתה י') יחד. בלוח מובאים גם נתונים בנוסף לכיתה ו' ולכיתה י', ובסוגריים מופיע המספר הסידורי של הספר לפי רמת הפופולריות של כיתה ו' ובדרגת כיתה י'. אמנם בשתי הרשימות ג'ינג'י מופיע במקום ראון, בכל זאת לגבי מספר השביעיה הסידורית מופיע פעם של 10 בין רמת ו' לרמת של הספר בשתי קבוצות הגיל (בכיתה י' הוא תופס מקום שלישי ובלוח הוא תופס את המקום ה-13). ממוצע הפער בין מקום הסידורים של כל פרטים הוא 4.9 בקודות, והמתאם בנייהם קרוב לאפס ($r_{ho} = 0.06$)

יישם לאורך זמן

של פופולריות ספרי קריאה בקרב תלמידי כיתה ד', ו' ו-ח', נערך גם ב"מ"ג ובתש"ל, כלומר לפני 1-24 שנים. מתוך אלה המופיעים בין הספרים הפופולריים בכיתות ג' ו-ו' בתש"ד, היו פופולריים גם בתש"ל הספרים הבאים: קופקה, צ'יפוק, הסיפיה הסידורית, שפה גיבורת גיל, החמישיה, ניסים, אות, אמיל והבלשים, דפי תמר, האסופת, רובין הוד.

לוח 2. ספרים שקראו בזמן האחרון לפי סדר יורד של נופלריות

מספר	שם הספר	מספר	שם הספר	מספר	שם הספר	מספר	שם הספר	מספר	שם הספר
13	הבריחה	11	פיוקיו	21	מספר האיזכורים	141	התפסן בשדה השיפון	16	ג'נג'י
12	אורי	10	סוד המכשפות	16	מספר האיזכורים	45	פרחים בעלי גג	10	קופיקו
11	למרי לא שקטה	10	עליזה בארץ הפלאות	9	שם הספר	41	המאהב	28	השביעיה הסודית
11		10	אורה הכפולה	9	מספר האיזכורים	36	פירמה	25	יותם בלש חוקר
11		9	עלילות ג'וזה	9	שם הספר	34	לאהוב עד מוות	21	דודיק
11		9	סינדרלה	8	מספר האיזכורים	33	בעל זבוב	20	ציטופו
11		9	צביקה רב רגל	8	שם הספר	30	פרק היררה	20	חסמבה
11		9	רובין חוד	8	מספר האיזכורים	29	הקיץ של אביה	19	החיים והמוות ביד הלשון
10		9	הכלבה נונה	7	שם הספר	28	תרגול כפרות	17	סדרת כס"ח
10		9	זהבה ושלושת הדובים	6	מספר האיזכורים	26	רמח הדרקון	17	ההשלה
9		9	כיפה אדומה	6	שם הספר	22	חצוצרה בואדי	16	שלגיה ושבעת הנמדים
9		9	חתול תעלול	6	מספר האיזכורים	21	בן ערובה	16	טולי טעלולי
9		8	לאן נעלם קפיטן קוק	6	שם הספר	21	תענועים	16	אני לא מה שאתם חושבים
9		8	אני ברק	6	מספר האיזכורים	20	נדיה	16	דירה להשכיר
9		8	הכתה המעופפת	5	שם הספר	18	1984	15	פיטר פן
9		8	אילת מקבלת	5	מספר האיזכורים	18	צפורים מתות בסתר	15	קוקי חבוקי
8		8	רובינון קרוזו	5	שם הספר	18	השחף	13	דנידן
8		8	שבעת אגוזי הפלא	4	מספר האיזכורים	18	יוצאים קבוע, סדרה	13	בת הים הקטנה
8		8	הבית עם שעון האמתיות	4	שם הספר	18	הנסיך הקטן	11	עמי ותמי
8		8	חתול נעלול	4	מספר האיזכורים	15	אליפים	11	הנלש אלמלך גלחון ובנו
8		8	אינדיאנה ג'ונס הצעיר	4	שם הספר	15	החוביט	11	נמרוד דרכוני
8		7	מה עשו חכמנו	3	מספר האיזכורים	14	האסופית	11	גוגי
8		7	מסביב לעולם ב-80 יום	3	שם הספר	13	שרלוק הלמס	11	צבי הנינג'ה
8		7	אלוף הבלשים	3	מספר האיזכורים	13	שרלוק הלמס	11	צבי הנינג'ה

כיתה ד' כיתה ו' כיתה י'

מספר	הברירה	תאריך	תיאור	מספר	הברירה	תאריך	תיאור
3	הברירה	13	ילדות במבחן	11	פניקין		
3	אורי	12	הבכור לבית אביו	10	סדר המכשפות		
3	למפרי לא שקטה	11	חבורת 99	10	עליזה בארץ הפלאות		
		11	נדיה	10	אודה הכפולה		
		11	גמנת האחים השחורים	9	עלילות ג'וחה		
		11	מורה בלינס	9	סינדרלה		
		11	אמיל והבלשים	9	צביקה רב רגל		
		11	ין ין	9	רובין הוד		
		10	שבעת האזרה	9	הכלבה נונה		
		10	הנער מסיביליה	9	זהבה ושלושת הדובים		
		9	סבנג 54321	9	כיפה אדומה		
		9	עץ הדובים הפוס	9	חותל תעלול		
		9	כוכב חדש	8	לאן נעלים קפיטן קוק		
		9	הכתה המעופפת	8	אני ברק		
		9	איילת מקבולת	8	קשוואן		
		8	רביצ'ון קרואו	8	שבעת אנג'י הפלא		
		8	חותל נעלול	8	הבית עם שעון האותיות		
		8	אינדיאנה ג'ונס הצעיר	7	פר הדוב		
		8	מכתבים לבתה	7	ספר בלחות גסות		
		8	האסופת	7	ילדי מרת' ארנון		
		8	עיריית	7	כה עשו הכמנן		
		8	מסביב לעולם ב-80 יום	7	אינדיאנה ג'ונס הצעיר		
		8	אלוף הכלשים	7	החותל בממנים		
				7	הפייה של כיתה ה'2		
				7	אור ואלכסנדרה		

ג'וזף 2. ספרים שקראו בזמן האחרון לפני סדר יורד של פופולריות

מספר	שם הספר	מספר	שם הספר	מספר	שם הספר	מספר	שם הספר	מספר	שם הספר
	כיתה 1		כיתה 1		כיתה 1		כיתה 1		כיתה 1
	כיתה 2		כיתה 2		כיתה 2		כיתה 2		כיתה 2
	כיתה 3		כיתה 3		כיתה 3		כיתה 3		כיתה 3
	כיתה 4		כיתה 4		כיתה 4		כיתה 4		כיתה 4
	כיתה 5		כיתה 5		כיתה 5		כיתה 5		כיתה 5
	כיתה 6		כיתה 6		כיתה 6		כיתה 6		כיתה 6
	כיתה 7		כיתה 7		כיתה 7		כיתה 7		כיתה 7
	כיתה 8		כיתה 8		כיתה 8		כיתה 8		כיתה 8
	כיתה 9		כיתה 9		כיתה 9		כיתה 9		כיתה 9
	כיתה 10		כיתה 10		כיתה 10		כיתה 10		כיתה 10
	כיתה 11		כיתה 11		כיתה 11		כיתה 11		כיתה 11
	כיתה 12		כיתה 12		כיתה 12		כיתה 12		כיתה 12
	כיתה 13		כיתה 13		כיתה 13		כיתה 13		כיתה 13
	כיתה 14		כיתה 14		כיתה 14		כיתה 14		כיתה 14
	כיתה 15		כיתה 15		כיתה 15		כיתה 15		כיתה 15
	כיתה 16		כיתה 16		כיתה 16		כיתה 16		כיתה 16
	כיתה 17		כיתה 17		כיתה 17		כיתה 17		כיתה 17
	כיתה 18		כיתה 18		כיתה 18		כיתה 18		כיתה 18
	כיתה 19		כיתה 19		כיתה 19		כיתה 19		כיתה 19
	כיתה 20		כיתה 20		כיתה 20		כיתה 20		כיתה 20
	כיתה 21		כיתה 21		כיתה 21		כיתה 21		כיתה 21
	כיתה 22		כיתה 22		כיתה 22		כיתה 22		כיתה 22
	כיתה 23		כיתה 23		כיתה 23		כיתה 23		כיתה 23
	כיתה 24		כיתה 24		כיתה 24		כיתה 24		כיתה 24
	כיתה 25		כיתה 25		כיתה 25		כיתה 25		כיתה 25
	כיתה 26		כיתה 26		כיתה 26		כיתה 26		כיתה 26
	כיתה 27		כיתה 27		כיתה 27		כיתה 27		כיתה 27
	כיתה 28		כיתה 28		כיתה 28		כיתה 28		כיתה 28
	כיתה 29		כיתה 29		כיתה 29		כיתה 29		כיתה 29
	כיתה 30		כיתה 30		כיתה 30		כיתה 30		כיתה 30
	כיתה 31		כיתה 31		כיתה 31		כיתה 31		כיתה 31
	כיתה 32		כיתה 32		כיתה 32		כיתה 32		כיתה 32
	כיתה 33		כיתה 33		כיתה 33		כיתה 33		כיתה 33
	כיתה 34		כיתה 34		כיתה 34		כיתה 34		כיתה 34
	כיתה 35		כיתה 35		כיתה 35		כיתה 35		כיתה 35
	כיתה 36		כיתה 36		כיתה 36		כיתה 36		כיתה 36
	כיתה 37		כיתה 37		כיתה 37		כיתה 37		כיתה 37
	כיתה 38		כיתה 38		כיתה 38		כיתה 38		כיתה 38
	כיתה 39		כיתה 39		כיתה 39		כיתה 39		כיתה 39
	כיתה 40		כיתה 40		כיתה 40		כיתה 40		כיתה 40
	כיתה 41		כיתה 41		כיתה 41		כיתה 41		כיתה 41
	כיתה 42		כיתה 42		כיתה 42		כיתה 42		כיתה 42
	כיתה 43		כיתה 43		כיתה 43		כיתה 43		כיתה 43
	כיתה 44		כיתה 44		כיתה 44		כיתה 44		כיתה 44
	כיתה 45		כיתה 45		כיתה 45		כיתה 45		כיתה 45
	כיתה 46		כיתה 46		כיתה 46		כיתה 46		כיתה 46
	כיתה 47		כיתה 47		כיתה 47		כיתה 47		כיתה 47
	כיתה 48		כיתה 48		כיתה 48		כיתה 48		כיתה 48
	כיתה 49		כיתה 49		כיתה 49		כיתה 49		כיתה 49
	כיתה 50		כיתה 50		כיתה 50		כיתה 50		כיתה 50

לוח 3, הספרים הפופולריים בכל הגילים יחד

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
מספר סידורי	שם הספר	מספר הקוראים	מספר מכפלה של מספר (1) בטור (3)	מספר סידורי	שם הספר	מספר הקוראים
1	גינ'גי	319	319	1	גינ'גי	319
2	קופיקו	73	146	2	קופיקו	73
3	הסמבה	66	198	3	הסמבה	66
4	השבעיה	59	236	4	השבעיה	59
5	כס"ח	53	265	5	כס"ח	53
6	דודיק	50	300	6	דודיק	50
7	הקץ של אביה	45	315	7	הקץ של אביה	45
8	קירות שלא רואים	45	360	8	קירות שלא רואים	45
9	יותם בלש חוקר	43	382	9	יותם בלש חוקר	43
10	קשואון	42	420	10	קשואון	42
11	דנידין	32	352	11	דנידין	32
12	אורה הכפולה	31	372	12	אורה הכפולה	31
20	התפסן בשדה השיפון	22	440	20	התפסן בשדה השיפון	22

לוח 4, ספרים לגביהם צויין שם המחבר

שם הספר שמחברו צוין בתשובות התלמידים	מס' מס' מהם עם % המציניים	מספר סידורי	מספר הקוראים
לינ'גי	75	240	319
סדרת כס"ח	84	45	53
הסמבה	66	43	66
קשואון	78	38	42
קירות שלא רואים	77	35	45
דודיק	66	33	50
קופיקו	40	29	73
הקץ של אביה	64	29	45
התפסן בשדה השיפון	66	14	21
אמיל והבלשים	66	10	15
הנכור לבית אבי	83	10	12
גבעת האיריסים השחורים	69	9	13
לאחזב עד מוות	75	9	12
המאהב	80	8	10
בת היים הקטנה	61	8	13

המשך לוח 2 כיתה ד'

מספר הספרים - 6: לא צריכה טובות, גליבר

מספר הספרים - 5:

ניסים ונפלאות, אקו ולוגי, הילד שמכר את צחוקו, יו יו, דני ידעני שובבני, יחידת מיקו, סדרה, חכמי חלב, משפחת ירון, הילדה שאני אוהב, אבא אחר, מסעות קסומים, רמונה הולכת לבתה א', מי חטף את בועז, דברים שאני לא מגלה לעל, פיף ותלמוך, מרי פופינס, סיפורי החג' לילד, אלדן, ספידי וילדי, המדינה שבדרך, מסטול, חלמו של מולה, אורחת לשנה אחת, רובינון קרוזו, ספורי צדיקים,

המשך כיתה ו-ו

מספר הספרים: 7:

טולי תעלולי, קופיקו סדרה, הבלש אלימלך גלחן ובנו, שלשת הבלשים, סדרה, הצנחנית שלא שבה, החמשיה הסודית, דרזסים, יומן יקר, סדרה, זנה כותבת יומן, האישה של הכלבה הלבנה, אמא עשרה, החטיפה

מספר הספרים: 6:

שגעון של פשוט, רובין חוד, דפי תמר, סומכי, 20.000 אלף מיל מתחות למים, אני אתגבר, ספידי ומסתרי המדינה שבדרך, יעל ואני, אשה חדשה לאבא, שני רעים יצאו לדרך, סדרה, חברה של דורית אורג, הרפתקאותיו של הקלברי פיו, פגיעה ישרה, 3 בסירה אחת, עמליה וג'ו, ספורי הבית המשותף, נעורים, נמרוד דרכוני, לאן נעלמו צבי הנחל, שחר, שבעת אגוזי הפלא, צחי עובר לאילת, אני לא מה שאתם חושבים, נשים קטנות, תום סוייר, עיני נמר, דני ידעני שובבני, הספורטאים הצעירים, שודד ים, שלומפר, אוסטרליקס, בן חור, אליפס, מי חטף את בועז

לוח 5, ספרים שרוצים לקרוא (ספרים העומדים בראש הרישומה)
 התלמידים שרצו לקרוא את הספר, בכל הטורים של ד', ו' ו-ג'

מספר האיזכורים	שם הספר	מספר האיזכורים	שם הספר	מספר האיזכורים	שם הספר	מספר האיזכורים	שם הספר	מספר האיזכורים
15	פרחים בעליית הגג	49	גינג'י	65	גינג'י	65	גינג'י	65
6	פירמה	32	הסמבה	41	הסמבה	41	הסמבה	41
6	התפסן בשדה השיפון	19	שבועת האדרה	26	שבועת האדרה	26	שבועת האדרה	26
6	שתי שלגיות	18	שרה גבורת נילי	22	שרה גבורת נילי	22	שרה גבורת נילי	22
5	רומח הזרקון	18	אי הלדים	19	אי הלדים	19	אי הלדים	19
2	עץ הזומים תפוס	18	השביעיה הסודית	19	השביעיה הסודית	19	השביעיה הסודית	19
2	הקיץ של אביה	18	קשוואון	16	קשוואון	16	קשוואון	16
2	פרק היורה	17	המסמר האחרון	15	המסמר האחרון	15	המסמר האחרון	15
15	מסביב לעולם ב-80 יום	15	מסביב לעולם ב-80 יום	15	מסביב לעולם ב-80 יום	15	מסביב לעולם ב-80 יום	15
15	הקיץ של אביה	15	הקיץ של אביה	15	הקיץ של אביה	15	הקיץ של אביה	15
15	דודיק	14	דודיק	14	דודיק	14	דודיק	14
15	אור ואלכסנדרה	13	אור ואלכסנדרה	13	אור ואלכסנדרה	13	אור ואלכסנדרה	13
14	אל עצמי, סדרה	12	אל עצמי, סדרה	12	אל עצמי, סדרה	12	אל עצמי, סדרה	12
14	צוללים קדימה	12	צוללים קדימה	12	צוללים קדימה	12	צוללים קדימה	12
12	כלבם של בני בסקרויל	9	כלבם של בני בסקרויל	9	כלבם של בני בסקרויל	9	כלבם של בני בסקרויל	9
12	אני אתגבר	9	אני אתגבר	9	אני אתגבר	9	אני אתגבר	9
11	אורה הכפולה	9	אורה הכפולה	9	אורה הכפולה	9	אורה הכפולה	9
11	המצחיקה עם העגילים	9	המצחיקה עם העגילים	9	המצחיקה עם העגילים	9	המצחיקה עם העגילים	9
11	ידידות במבחן	9	ידידות במבחן	9	ידידות במבחן	9	ידידות במבחן	9

המשך כיתה ו' - שלושת הבלשים, תבורת. 9.9 האסופית, - מס' איזכורים 10
 חלומי של מולה, רון וג'ודי, משענת פילים, - מס' איזכורים 9

35 במאי, סדרת כס"ח, זבנג 5.4.3.2.1 אינדיאנה, ג'ונס הצעיר, אורי, שלושת המוסקטרים,
 קירות שלא הזאים, יו יו, - 8

המשך כיתה ד' מס' המלצות 5:

יותם בלש חוקר, צבי הינג'לה, צוללים קדימה, חסמבה, אורה הכפולה, חכמי חלב,

המשך כיתה ו'

מס' המלצות 6: צוללים קדימה, קשוואון, מסביב לעולם ב-80 יום, חסמבה

מס' המלצות 5: יומן מלחמה פרטי, אל עצמי, דודיק, אור ואלכסנדרה, אורה הכפולה,

לוח 6, ספרים שימליצו לחבר

מס' התלמידים שהמליצו על הספר

כיתה י'	כיתה ד'	שם הספר	מספר המלצות	שם הספר	מספר המלצות
פרחים בעליית הגג	20	גינג'י	35	גינג'י	35
התפסן בשדה השיפון	14	שרה גבורת נילי	12	שרה גבורת נילי	12
המאהב	12	קירות שלא הזאים	9	קירות שלא הזאים	9
לאהוב עד מוות	12	הקיץ של אביה	8	הקיץ של אביה	8
מסטול	7	השביעיה הסודית	6	השביעיה הסודית	6
פרק היורה	7	יותם בלש פרטי	6	יותם בלש פרטי	6
	7	דנידן	7	דנידן	7

תמושד כיתה ד' מסי' המלצות 5:

יותם בלש חוקר, צבי הנינג'ה, צוללים קדימה, חסמבה, אורה הכפולה, חכמי הלם,

תמושד כיתה ו'

מסי' המלצות 6: צוללים קדימה, קשוואון, מסביב לעולם ב-80 יום, חסמבה

מסי' המלצות 5: יומן מלחמה פרטי, אל עצמני, דודיק, אור ואלכסנדרה, אורה הכפולה,

לוח 6, ספרים שימלצו לחבר

מסי' התלמידים שהמליצו על הספר

מספר ההמלצות	שם הספר	מספר ההמלצות	שם הספר	מספר ההמלצות	שם הספר	מספר ההמלצות
10	פרחים בעליית הגג	20	ג'ינג'י	35	ג'ינג'י	
9	התפסן בשדה השיפון	14	שרה גבורת נליל	12	קופיקו	
5	המאהב	12	קזרות שלא רואים	9	חשביעיה הסודית	
4	לאהוב עד מוות	12	הקזי של אביה	8	לוי	
2	מסטל	7	השבועיה הסודית	6	זרדה להשכיר	
2	פרק הזירה	7	יותם בלש פרטי	6	אני לא מה שאתם חושבים	
		7	דנידין			

לוח 5, ספרים שרוצים לקרוא (ספרים העומדים בראש הרשימה)

התלמידים שרצו לקרוא את הספר, בכל הטורים של ד', ו' ו-1

מספר האיזורים	שם הספר	מספר האיזורים	שם הספר	מספר האיזורים	שם הספר	מספר האיזורים
15	פרחים בעליית הגג	49	ג'ינג'י	65	סדרה	
6	פירמה	32	חסמבה	41	שבעת האדרה	
6	התפסן בשדה השיפון	19	שרה גבורת נליל	26	ז' הסודית	
6	שתי שלניות	18	רומח הדרקון	19	רה	
5	רומח הדרקון	18	אי הלדים	19	רה	
2	עץ הדומים תפסי	18	השבועיה הסודית	19	הרג קסטוס	
2	הקזי של אביה	18	קשוואון	16	ללא רואים	
2	פרק הזירה	17	המסמר האחרון	15	הקטנה	
		15	מסביב לעולם ב-80 יום	15		
		15	הקזי של אביה	15		
		15	דודיק	14		
		15	אור ואלכסנדריה	13		
		14	אל עצמני, סדרה	12	בקוקי	
		14	צוללים קדימה	12	ליליל	
		12	כלבם של בני בסקרדיל	9	מה שאתם חושבים	
		12	אני אתגבר	9		
		11	אורה הכפולה	9		
		11	המצויקה עם העגלים	9		
		11	ידידות במבחן	9	לש חוקר	

ציתה ו' - שלושת הבלשים, תורת 99, האטופית, מסי' איזורים 10

של מולה, רון גורדי, משענת פילים, - מסי' איזורים 9

שלא רואים, יו ית, 8 - 54321, אינדיאנה, לונס הצעיר, אורי, שלושת המוסקטרים,

מס' קוראים - 5 : ספורי התנ"ך ליל, פו הדוב, ספדי ומסגרי המדינה שבדרך, זהבה
 הדובים, ידידי מרח' ארטון

מס' קוראים - 4 : דני ידעני שובבני, נמרוז דרכוני, ספר בדיחות גסות, טולי תעלולי
 כס"ח, החיים והמוות ביד הלשון, החתול במגפיים, אינדזאנה לונס הצעיר, סדרה, פרנק

מס' קוראים - 3 : קירות שלא רואים, רובין הוד, קשואן

המשך לוח 9

מס' קוראות - 6 : אור ואלכסנדרה, רובין הוד, פיטר פן, הילד שמכר את צחוקו, לאו
 קפיטן קוק, הבית עם שעון האותיות, דניזין, כיפה אדומה

מס' קוראות - 5 : פינקו, אני ברק, לא צריכה טובות, קשואן, סינדלה

מס' קוראות - 4 : הקיץ של אביה, קשה להיות אריה, ספורי הבית המשותף, הילדה ש
 לבדה, אבא אחר, יו, ניסים ונפלאות, משפחת ירון

מס' קוראות - 3 : חתול תעלול, גנבים בכפר, רובינון קרוז, הבית המשותף, אנה פרנק
 שאני לא מגלה, מסטול

לוח 8, ספרים שקראו כיתה ו' בנים ובנות

בנים	שם הספר	מספר קוראות	בנות	שם הספר
מספר 92	גינגי	54	גינגי	קירות שלא רואים
37	קופיקו	27	קירות של אביה	דודיק
14	החיים והמוות ביד הלשון	26	השביעה הסודית	קשואן
12	השביעה הסודית	20	קשואן	המשמר האחרון
12	חטמה	18	קשואן	אורי
11	יותם בלש חוקר	17	קשואן	חטמה
9	דירה להשכיר	15	קשואן	
9	פיטר פן	14	קשואן	
9	צבי הנגיף	13	קשואן	
9	בת הים הקטנה			
9	הרשלה			
8	סוד המכשפות			
8	דודיק			
7	עלילות ג'וחה			
7	ציפופו			
7	דניזין			
6	כה עשו חכמנו			
6	חתול תעלול			
6	צביקה רבי רגל			
6	פינקו			
6	קוקי חבוקי			

לוח 7, ספרים שקראו תלמידי ד' בנים ובנות

בנים	שם הספר	מספר קוראים	בנות	שם הספר
92	גינגי	85	גינגי	קופיקו
37	קופיקו, סדרה	29	קופיקו, סדרה	החיים והמוות ביד הלשון
14	השביעה הסודית	15	השביעה הסודית	השביעה הסודית
12	שלגיה ושבעת הגמדים	14	חטמה	יותם בלש חוקר
12	חטמה	14	יותם בלש חוקר	טולי תעלולי
11	יותם בלש חוקר	14	דירה להשכיר	ציפופו
9	דירה להשכיר	13	פיטר פן	סדרת כס"ח
9	פיטר פן	13	צבי הנגיף	דודיק
9	צבי הנגיף	12	בת הים הקטנה	אני לא משה שאחם חושבים
9	בת הים הקטנה	10	הרשלה	מוגי
9	הרשלה	9	סוד המכשפות	אורה הכפולה
8	סוד המכשפות	9	דודיק	קוקי חבוקי
8	דודיק	9	עלילות ג'וחה	הבלש אלימלך ובנו שרון
7	עלילות ג'וחה	8	ציפופו	הכלבה נונה
7	ציפופו	8	דניזין	הרשלה
7	דניזין	8	כה עשו חכמנו	חטמה
6	כה עשו חכמנו	8	חתול תעלול	עליזה בארץ הפלאות
6	חתול תעלול	7	צביקה רבי רגל	דירה להשכיר
6	צביקה רבי רגל	7	פינקו	הפניה של כיתה ה/2
6	פינקו	7	קוקי חבוקי	עמי ותמי
6	קוקי חבוקי	7		שבעת אנשי הפלא
7		7		נמרוז דרכוני

מס' קוראים - 5 : סיפורי התנ"ך לילד, פו הדוב, ספדי ומסותרי המדינה שבדרך, זהבה ושלושת הדובים, ידידי מרח' ארנון

מס' קוראים - 4 : זני ידעני שובבני נמרוד דרכוני, ספר בדיחות נסות, טולי תעלולי, סדרת כס"ת, החיים המשותף ביד הלשון, החתול במגפיים, אינדיאנה ג'ונס הצעיר, סדרת, פרק הזירה מס' קוראים - 3 : קורות שלא רואים, רובין חוד, קשוואן

המשך לוח 9

מס' קוראות - 6 : אור ואלכסנדרה, רובין חוד, פיטר פן, הילד שמכר את צחוקו, לאן נעלם קפיטן קוק, הכית עם שיעון האותיות, דנידין, נופה אדומה

מס' קוראות - 5 : פינקי, אני ברק, לא צריכה טובות, קשוואן, סינדרלה

מס' קוראות - 4 : הקיץ של אביה, קשה להיות אריה, ספורי הבית המשותף, הילדה שנשארה לבדה, אבא אחר, יו יו, ניסים ונפלאות, משפחת ירון

מס' קוראות - 3 : חתול תעלול, ננבים בכפר, רובינאון קרוזן, הבית המשותף, אנה פרנק, זכרים שאני לא מגלה, מסטול

לוח 8, ספרים שקראו למה ל' בנים ובנות

בנים	שם הספר	מספר קוראות	שם הספר	מספר קוראות
89	לינגלי	54	לינגלי	
32	חשמבה	27	קורות שלא רואים	
26	סדרת כס"ת	26	תקיץ של אביה	
22	השבועיה הסודית	20	דודיק	
17	קשוואן	18	אורח הכפלה	
15	צוללים קדימה	17	קשוואן	
15	שרד בנורת נילי	15	המסמר האחרון	
15	דנידין	14	אורי	
14	קורות שלא רואים	13	חשמבה	

לוח 7, ספרים שקראו תלמידי ד' בנים ובנות

בנים	שם הספר	מספר קוראות	בנות
92	לינגלי	85	
37	קופיקו, סדרה	29	
14	השבועיה הסודית	15	המנות ביד הלשון
12	שלניה ושבועת הנמדים	14	ה הסודית
12	חשמבה	14	לש חוקר
11	יותם בלש חוקר	14	לעלולי
9	זירה להשכיר	14	
9	פיטר פן	13	כס"ת
9	צבי הנענלה	13	
9	בת הים הקטנה	12	מה שאתם חושבים
9	הרשלה	10	
8	סוד המכשפות	9	ובפולה
8	דודיק	9	בקוקי
7	עלילות ג'וחה	9	אלמלך ובני שרון
7	ציפופו	8	נונה
7	דנידין	8	
6	כה עשו חכמים	8	
6	חתול תעלול	8	בארץ הפלאות
6	צביקה רבי רגל	7	לוחשיכר
6	פינקי	7	של כחה ה/2
6	קוקי חבקוקי	7	בני
		7	אמזי תפלא
		7	דרכוני

14	14	יומן מלחמה פרטי	13	שרה גבורת נילי
12	12	יותם בלש חוקר	12	אלכסנדר כבר לא עולה חדש
11	11	המסמר האחרון	11	סדרת כס"ח
10	10	חבורת 99	11	אור ואלכסנדרה
10	10	אי הלדים	10	מורה בליצ'נס
10	10	רון וג'וזי	10	כדיה
9	9	זבנג 54.3.21	9	ידידות במבחן
9	9	דודיק	9	עץ החזמים תפוס
9	9	אור ואלכסנדרה	8	אי הלדים
7	7	הקיץ של אביה	8	רון וג'וזי
7	7	שלוש הבלשים, סדרה	8	השביעיה הסודית
7	7	אמיל והבלשים	8	גבעת האירוסים השחורים
7	7	החמישיה הסודית	8	חלומה של מולה
7	7	חלומה של מולה	8	יומן מלחמה פרטי
7	7	מסביב לעולם ב-80 יום	8	האסופות
7	7	סדרת אל עצמי	7	ניסים ונפלאות
7	7	אינדיאנה ג'ונס הצעיר	7	סדרת אל עצמי
6	6	שני רעים יצאו לדרך	7	הנער מסיביליה
6	6	שגעון של פשוט	7	הבכור לבית אב"י
6	6	הובינון קרוזו	7	כובע חדש
6	6	זרדסים	7	צוללים קדימה
6	6	ניסים ונפלאות	7	איילת מקבלת
5	5	רובין הוד	7	יו יו
5	5	שבעת האזרה	7	דנה כותבת מכתב
5	5	אוסריקס	6	מכתבים לבתיה
5	5	צחי עובר לאילת	6	אמא עשרה
5	5	המצחיקה עם העגילים	6	אלוף הבלשים
5	5	הספורטאים הצעירים	6	יותם בלש חוקר

6	6	החטיפה	6	בן חור
6	6	יומן יקר, סדרה	6	ספידי ומסתרי המדינה שבורך
6	6	האיש של הכלבה הלבנה	6	שוודי הימ
6	6	שבעת האזרה	6	הבכור לבית אב"י
6	6	הבלש אלמלך ג'רחן ובנו שרון	6	יו יו
6	6	על ואני	6	התוכי המגמגם
6	6	עירית	6	חותל נעלול
6	6	אשה חדשה לאבא	6	הלמאים
5	5	הכנה המעופפת	5	הפתקאותיו של הקלברי פ
5	5	לאן נעלמו צבי הנחל	5	טולי תעלולי
5	5	מי חטף את בועז	5	200.000 מיל מתחת למים
5	5	אני לא מה שאתם חושבים	5	דני ידעני שובבני
5	5	נשים קטנות	5	אורי
5	5	נעורים	5	
5	5	חברה של זורית אורג' סדרה	5	
5	5	אני אתגבר	5	

לוח 9, ספרים שקראו כיתה י' בנים ובנות				
בנים	בנות			
מספר ק	מספר קוראות			
שם הספר	שם הספר			
15	15	פרחים בעליית הגג	15	התפסן בשדה השיפון
9	9	התפסן בשדה השיפון	9	פוק היררה
9	9	לאהוב עד מוות	9	רומח הדרכון
8	8	המאהב	8	פירמה
6	6	בעל זבוב	6	אליפים
5	5	צפורים מותות בסותר	5	בן ערובה
5	5	הקיץ של אביה	5	שרלוק חולמס

5	בן חור	6	החטופה
5	ספירי נמסתר המדינה שבדרך	6	יומן יקר, סדרה
5	שודדי הים	6	האיש של הכלבה הלבנה
5	הבוכר לבית אבי"י	6	שבעת האזדה
4	יו ין	6	הבלש אלכסנדר גלמן ובנו שרון
4	התוכי המנומם	6	יעל ואני
4	רותל נעלול	6	עיריז
4	הימאים	6	אשה חדשה לאבא
4	הרפתקאותיו של הקלברי פין	5	הכתה המעופפת
4	טולי תעלולי	5	לאן נעלמו צבי הנחל
4	200000 מיל מתחת למים	5	מי חטף את בועז
4	דני ידעני שובבני	5	אני לא מזה שאתם חושבים
4	אורי	5	נשים קטנות
		5	נערים
		5	חבדה של זורית אורג סדרה
		5	אני אתגבר

לוח 9, ספרים שקראו למה י' בנים ובנות

בנים		בנות	
שם הספר	מספר קוראים	שם הספר	מספר קוראות
התפסן בשדה השיפון	13	פרחים בעליית הגג	15
פרק היורה	8	התפסן בשדה השיפון	9
רומח הדרקון	6	לאהוב עד מוות	9
פירמיה	5	המאהב	8
אלפים	4	בלע טוב	6
בן ערוכה	4	צפורים ממות בסתר	5
שרלוק הולמס	3	הקניץ של אביה	5

14	יומן מלחמה פריטי	13	גרת נילי
12	יומם בלש חוקר	12	כפר לא עולה חדש
11	המסמר האחרון	11	ש"ת
10	תנועת 99	11	כסדרה
10	אני הילדים	10	לינס
10	רון וג'ודי	10	
9	זבנג 54321	9	המבוכן
9	דודיק	9	גנים תפוס
9	אור ואלכסנדרה	8	גנים
7	הקניץ של אביה	8	
7	שלושת הבלשים, סדרה	8	הסודית
7	אמיל והבלשים	8	ארויזונים ושחרים
7	התמישיה הסודית	8	של מולה
7	חלופו של מולה	8	המה פריטי
7	מסביב לעולם ב-80 יום	8	רת
7	סדרת אל עצמי	7	נמלאות
7	אינדזימנה ג'ונס הצעיר	7	אל עצמי
6	שני רעים יצאו לדרך	7	סיניביליה
6	שגעון של פשוט	7	לבית אבי"י
6	רובינון קרדון	7	ודש
6	דרדסים	7	וקזימה
6	ניסים ונפלאות	7	מקבלת
5	רובין הוד	7	תבת מכתב
5	שבעת האזדה	7	ם לבתיה
5	אוסטיקס	6	עשרה
5	צחי עובר לאילת	6	הבלשים
5	המפתח עם העגילים	6	בלש חוקר
5	הספורטאים הצעירים	6	

המשך ספרים - בנינים

- הבית של יעל, הניס חם - מספר קוראים עד 7
 הפיפיה הנדומת, יותם בלש חוקר, זהבה ושלשת הדובים, מיץ פטל, הקיץ של אביה,
 הבריון המבוער, - מספר קוראים עד 6
 חתול תעלול, פלוטו, הקוסם מארץ עוץ, פטר והזאב, רח' סומסום, ספר הגונגל, בת היים הת
 ודרדסים - מספר קוראים עד 5

לוח 11, ספרים שהוזכרו בנוסטלגיה

מס' האיזורים

מס' תלמידי ביתה ל' תלמידי ביתה ו' תלמידי ביתה ל' תלמידי ביתה ו' תלמידי ביתה ל' תלמידי ביתה ו'	שם הספר	מס' קוראים	שם הספר	מס' קוראים
98	ג'ינ'י (1)	47	ג'ינ'י (1)	47
40	קופיקו (4.5)	37	קופיקו (2)	37
39	כיפה אדומה (6.5)	30	כיפה אדומה (3)	30
39	סינדרלה (12)	26	סינדרלה (4)	26
30	הסמבה (2)	9	הסמבה (9)	9
28	שלגיה (9.5)	21	שלגיה (5)	21
22	פינוקיו (11)	17	פינוקיו (6)	17
21	השבעיה הסודית (3)	4	השבעיה הסודית (13)	4
19	דניזין (9.5)	12	דניזין (8)	12
18	דרדסים (4.5)	5	דרדסים (12)	5
16	סדרת כס"ח (8)	8	סדרת כס"ח (10)	8
15	הקיץ של אביה (4.5)	6	הקיץ של אביה (11)	6
15	החנות במגפיים (15)	0	החנות במגפיים (7)	15

* המספרים בסוגריים מציינים את המספר הסידורי היורד של שכיחות האיזורים.

בטור של תלמידי ביתה ל' במספר 5.4, 6.5, 9.5 מציינים ממוצעם של 4-6, 5-8, 7-9, וזאת ששני ספרים אוזכרו על ידי מספר שווה של איזורים.

מס' קוראים	שם הספר	מס' קוראים	שם הספר
3	הקיץ של אביה	5	נדיה
2	בנות הארזים השחורים	5	השחף
		5	תענועים
		4	תרגול כפרות
		3	האסופית
		2	אורי
		2	עליזה בארץ הפלאות

לוח 10, נוסטלגיה: ספרים שקראו תלמידי ביתה ו' וכתה ל' בהיותם ילדים צעירים

בנים		בנות	
מספר קוראים	שם הספר	מספר קוראות	שם הספר
47	ג'ינ'י	51	ג'ינ'י
30	כיפה אדומה	21	הסמבה
27	קופיקו, סדרה	17	השבעיה הסודית
26	סינדרלה	13	דרדסים
21	שלגיה ושבעת הגמדים	13	קופיקו, סדרה
17	פינוקיו	9	כיפה אדומה
15	החנות במגפיים	9	הקיץ של אביה
12	דניזין	8	סדרת כס"ח
11	פן הזוב	8	החמישה הסודית
11	דירה להשכיר	7	מיץ פטל
9	חמישה בלונים	7	דניזין
9	זודיק	7	שלגיה ושבעת הגמדים
9	פיטר פן	7	אורי
9	הסמבה	6	הבכור לבית אב"י
8	אורח הכפולה	5	פינוקיו
8	סדרת כס"ח		

תמוש' ספרים - בנינים

הבית של יעל, תירס חם - מספר קוראים עד 7
 הליפניה הרחוקה, יותם בלש חוקר, זהבה ושלשת הזוגים, מיץ פטל, הקיץ של אביה,
 הברזון המכוער, - מספר קוראים עד 6
 חתול תעלול, פלוטו, הקוסם מארץ עוץ, פטר והאב, רח' סומסום, ספר הזוגל, בת חים הקטנה,
 דרדסים, - מספר קוראים עד 5

**לוח 10, ספרים שהוזכרו בנוסטלגיה
 מס' האיזכורים**

מס' סידורי	שם הספר	תלמידי כיתה ו'	תלמידי כיתה י'	מס' סידורי
1	גינאי	(1)	51	98
2	קופיקו	(2)	13	40
3	כיפה אדומה	(3)	9	39
4	סינדרלה	(4)	4	39
5	חשמבה	(9)	21	30
6	שלגיה	(5)	7	28
7	פינוקין	(6)	5	22
8	השבועה הסודית	(13)	17	21
9	דנידין	(8)	7	19
10	דרדסים	(12)	13	18
11	סדרת כס"ח	(10)	8	16
12	הקיץ של אביה	(11)	9	15
13	החתול במגפים	(7)	0	15

* המספרים בסוגריים מציינים את המספר הסידורי היחיד של שכחות האיזכור.

בטור של תלמידי כיתה י' במספר 54, 65, 95 מציינים ממוצעים של 4-5, 6-7, 8-9, וזאת מכיוון ששני ספרים אוזכרו על ידי מספר שווה של איזכורים.

3 הקיץ של אביה
 2 נבעת הארטיסים השחורים

**לוח 10, נוסטלגיה: ספרים שקראו תלמידי כיתה ו' וכיתה י'
 בהיותם ילדים צעירים**

מספר קוראות	שם הספר	בנים	מספר קוראים	מספר
51	גינאי	47	מספר קוראים	3
21	כיפה אדומה	30	מספר קוראים	2
17	קופיקו, סדרה	27	מספר קוראים	2
13	סינדרלה	26	מספר קוראים	2
13	שלגיה ושבעת הנמדים	21	מספר קוראים	2
9	פינוקין	17	מספר קוראים	2
9	החתול במגפים	15	מספר קוראים	2
8	דנידין	12	מספר קוראים	2
8	פד הדיב	11	מספר קוראים	2
7	דורה להשכיר	11	מספר קוראים	2
7	תמישה בלונים	9	מספר קוראים	2
7	זרדיק	9	מספר קוראים	2
7	פיסור פן	9	מספר קוראים	2
6	חשמבה	9	מספר קוראים	2
5	אורה הכפולה	8	מספר קוראים	2
5	סדרת כס"ח	8	מספר קוראים	2

מודל "שני המסעות" בשירי ביאליק לילדים

עאת: דינה שערן

ראה: שטרן דינה, "בשערי ארץ הסגולה - מסרים סמויים בשירי ביאליק לילדים" הוצאת ראובן מס 1994, ירושלים.

"בשערי ארץ הסגולה" הוא מחקר ראשוני מסוגו ברבדים הפנימיים של שירי ביאליק לילדים. המחקר מעלה, כי בין שירים אלה, התמימים למראה, מצויות יצירות, שתוכנן המוחשי מכון לילדים, בעוד רובדיהן הסמויים מכונים למבוגרים. ברבדים סמויים אלה הטמין ביאליק סאטירות לגלגיות ופארודיות, הממוקדות בנקודות התרפה של חיינו הלאומיים, והחושפות בפנינו את עמדותיו של המשורר בנושאים, שהטרידוהו במיוחד, אך לא העז משום מה לחושפם ברבים.

בנטייתו זאת זומה ביאליק להנס קריטיטאן אנדרסן, סופר הילדים הנודע, אשר ריבד את יצירותיו לילדים במסרים סמויים המכוונים למבוגרים, והפך בדרך זאת את יצירותיו לסאטירות שנונות. אך בצד הדמיון המסגרת בולט גם השוני: בעוד מסריו של אנדרסן נושאים אופי אנטי-כללי, נושאים המסרים של ביאליק אופי לאומי, ומתייחסים לשאלות הקיומיות של עם ישראל. התבוננות אנאליטית במסרים אלה מבהירה, כי רבים מהם מעודים בקונפליקט המשורר עם הציונות ההרצלאינית. ביאליק, הציוני הנלהב, חושף בצינונות ההרצלאינית חולשות ופגמים הרי אסון, העלולים לפגוע באושריות קיומו הרוחני - הייחודי של עם ישראל.

בהבניית מסריו הסמויים בטקסט הישיר, נעזר ביאליק ב"לשון האבות", כלומר - בשיבוצי לשון ממקורות היחדות, היוצרים עימות עם הטקסט השירי הגלוי, ובונה בדרך זאת את הסאטירות הסמויות, הטעונות אירוניה חדה ונוקבת.

ביאליק, אומן הגילוי והכיסוי בלשון, הפך את הטכניקה של "הפסוקים הנעלמים מן העין" לאחד הכלים המשוכללים והמעודנים ביותר באומנות הכיסוי בשיריו, אך כלי זה עצמו, יש בו מן הפוטנציה של גילוי, אם רק ניטיב להאזין לאיתותים שהמשורר משגורם לעברנו.

אחד האמצעים הפואטיים החשובים בשירי ביאליק לילדים, הוא מודל "שני המסעות", שלבש צורה של מוטיב חוזר ונשנה, וזו לו, כאמור, חשיפתו הראשונה.

להלן נעמוד על אופיו של מוטיב זה בשירי הילדים שנחקרו.

עוטיב שני הפסעות

מוטיב שני המסעות, שזו לו חשיפתו הראשונה, הוא אחד המוטיבים המרכזיים בסאטירות החבויות בשירי ביאליק לילדים.

מוטיב זה, שביאליק העניק לו ווריאציות עיצוב מגוונות, עיקרו בשני מסגרות סמליות, שרמזיהם מובנים חלקם ברובד הגלוי של השיר, וחלקם - בר הסמוי, והם בחזקת ציר רעיוני-מבני, של השיר.

המסע הראשון הוא מסע בני ישראל במדבר, שראשיתו ביציאת מצרים, שיאו בו תורה וסופו בכיבוש ארץ ישראל בצו האלוקי, והוא בבחינת מסע ארכיטיפי לגלגיות ההיסטוריה היהודית, שבמהלכו נתעצבה זהותנו היהודית - לאומית.

המסע השני המקביל לראשון מבחינות רבות, הוא מסע הציונות ההרצלאינית לארץ ישראל, המוצג על ידי המשורר כווריאציה גזוטיסטית ומעוותת של המסע במדבר. ביאליק יצר עימות מכון בין שני המסעות, שהציבם פעמים זה מול זה פעמים זה אחר זה או על גבי זה, תוך יחסי תלות מגוונים. ואכן, דרך עי של מוטיב שני המסעות משתנה משיר לשיר, יש שהוא מתפשט עד כדי תרחיב מידות ופרטני, ויש שהוא תמציתי וסימבולי, כן קורה, שייצוגו בבחינת המחשבה של השיר חלקי ביותר ואיתורו מצריך חידה לרבדים העמוקים היצירה. להלן נסקור את דרך עיצובו של מוטיב שני המסעות בשירי ביאליק שנחקרו בזה, ונעמוד על משמעותו בשירים אלה.

"קניניא כל-בו"

ביקטינא כל-בו, מצוי מוטיב שני המסעות בצורתו הקלאסית, כלומר המסעות מופרדים זה מזה, ולכל אחד מהם איפיונים סאטיריים משלו.

המסע הראשון

המסע הראשון הוא מסע הרכב, מעשה ידיו של קטינא, והוא אינטרפרטט חילוני של מסע בני ישראל במדבר, כפי שהוא משתקף בעיני קטינא. פרקטינא השמים. מסע זה מלווה בתאורים סאטיריים, כגון: זבוב קצוץ כנף הוא קארקאקאא של מלאך ה', החולך לפני המתנה, ועמוד אבק הוא בחזקת ענן הקודש. כן מוטיב על מסע הרכב זכרי המראות והקולות שבמעמד הו-סיני. זוהי, אפוא, סאטירית של המסע במדבר ללא נס קריעת ים-סוף וללא מעמד מתן תורה.

להלן נעמוד על אופיו של מוטיב זה בשירי הילדים שנחקרו.

עוטיב שני המשעות

מוטיב שני המשעות, שזו לו חשיפתו הראשונה, הוא אחד המוטיבים המרכזיים בסאטירות החבויות בשירי ביאליק לילדים.

מוטיב זה, שבביאליק העניק לו ווריאציות עיצוב מנוונות, עיקרו בשני מסעות סמליים, שרמוזתם מובנים חלקם ברובד הגלוי של השיר, וחלקם - ברובד הסמוי, והם בחזקת ציר רעיוני-מבני, של השיר.

המסע הראשון הוא מסע בני ישראל במדבר, שראשיתו ביצאת מצרים, שיאו במתן תורה וסופו בכיבוש ארץ ישראל בציו האלוקי, והוא בבחינת מסע ארכיטיפי של ההיסטוריה היהודית, שבמהלכו נתעצבה זהותנו היהודית - לאומית.

המסע השני המקביל לראשון מבחינות רבות, הוא מסע הציונות החרוצלואנית לארץ ישראל, המוצג על ידי המשורר כווריאציה גרוטסקית ומעוותת של המסע במדבר. ביאליק יצר עימות מכוח בין שני המסעות, שהצביע פעמים זה מול זה, פעמים זה אחר זה או על גבי זה, תוך יחסי תלות מגוונים. ואכן, דרך עיצובו של מוטיב שני המסעות משתנה משיר לשיר, יש שהוא מתפשט עד כדי תיאור רחב מידות ופרטני, ויש שהוא תמציתי וסימבולי, כן קורה, שייצוגו ברובד המוחשי של השיר חלקי ביותר ואיחרו מצדדן חדידה לרובדים העמוקים של היצירה. להלן נסקור את דרך עיצובו של מוטיב שני המסעות בשירי ביאליק שנחקרו בזה, ונעמוד על משמעותו בשירים אלה.

"קציצא כל-ב"

ב"קציצא כל-ב", מצוי מוטיב שני המסעות בצורתו הקלאסית, כלומר-שני המסעות מופרדים זה מזה, ולכל אחד מהם איפיונים סאטיריים משלו.

המסע הראשון

המסע הראשון הוא מסע הרוב, מעשה ידיו של קטינא, והוא אינטרפרטציה חלוצית של מסע בני ישראל במדבר, כפי שהוא משתקף בעיני קטינא, פרדק עול השמים. מסע זה מלווה בתאורים סאטיריים, כגון: זבוב קצוץ כנף הוא קארקאטורה של מלאך ה', ההולך לפני המחנה, ועמוד אבק הוא בחזקת ענן הקודש. כן מושללים על מסע הרוב זכרי המראות והקולות שבמעמד הר-סיני. זוהי, איפוא, הצגה סאטירית של המסע במדבר ללא נס קריעת ים-סוף וללא מעמד מתן תורה.

ל"שני המסעות" בשירי ביאליק לילדים

דינה שערין

טרן דינה, "בשערי ארץ הסמולה - מסרים סמליים בשירי ביאליק לילדים" ראובן מס 1994, ירושלים.

ארץ הסמולה" הוא מחקר ראשוני מסוגו ברובדים הפנימיים של שירי לילדים. המחקר מעלה, כי בין שירים אלה, התמזגים למראה, מציאות שתוכנו המוחשי מכוח לילדים, בעוד רובדיהן הסמויים מכוננים יים. ברובדים סמליים אלה הטמין ביאליק סאטירות לגלגניות ופארודיות, חדות בנקודות התרפה של חיינו הלאומיים, והחושפות בפנינו את עמדותיו ושורר בנושאים, שהטרידוהו במיוחד, אך לא היו משום מה לחושפם ו זאת דומה ביאליק להנס קריסטיאן אנדרסן, סופר הילדים הנודע, אשר יצירתו יצירותיו לילדים במסרים סמליים המכוננים למבוגרים, והפך בדרך זאת לרוחיה לסאטירות שנונות. אך בצד הדמיון המסגרותי בולט גם השוני: בעוד של אנדרסן נושאים אופי אנטי-כללי, נושאים המסרים של ביאליק אופי ומתחייבים לשאלות הקיומיות של עם ישראל. התבוננות אנאלגיתים אלה מבהירה, כי רבים מהם מקוריים בקונפליקט המשורר עם הציונות האמית. ביאליק, הציגו תגלה, חושף בציונות ההרצלואנית חולשות חרי אסון, העלולים לפגוע באושייות קיומו הדוחני - הייחודי של עם

ה מסריו הסמליים בטקסט הישיר, נעזר ביאליק ב"לשון האבות", כלומר - לשון ממקורות היהדות, הוצגים עימות עם הטקסט השירי הגלוי, ובונה זאת את הסאטירות הסמוליות, הטעונות אירוניה חדה ונוקבת.

אמן הגלוי והכסוי בלשון, הפך את הטכניקה של "הפסקים העלמים ל"ג" לאחד הכלים המשוכללים והמעודנים ביותר באומנות הכסוי בשירי. זה עצמו, יש בו מן הפוטנציה של גילוי, אם רק ניטיב להאזין לאיחזותים חודר משגלם לעבדו.

הוא מודל "שני רת", שלבש צורה של מוטיב חוזר ונשנה, וזו לו, כאמור, חשיפתו הראשונה.

מסע הספינה, אף הוא מעשה ידיו של קטינא, מייצג את המסע הציוני נעדר הקדושה, לארץ ישראל, והוא מלווה בשורה של גילויים שליליים, המגיעים לשיאם בסכס החלפת נס הספינה. קטינא מסיר את סמלי האלוקות ("לבנת ספיר דמות רקיע"), וקובע במקומם את צורת מגן דוד, סמל הציונות, ובתוכו כוכב שביט, סמל עם ישראל הנודד (או אולי סמל בעל קונוטציה של משיחיות שקר). בטכס זה מרומזת המהפכה החילונית של הציונות ההרצליאנית כאנטיתזיה של מעמד מתן תורה.

מעמד מעין זה של אנטיתזיה למתן תורה מצאנו בשירים נוספים של ביאליק, בווריאציות עיצוב מגוונות.

"התרגולים והשועל"

גם במעשיה המחורזת "התרגולים והשועל" מצויים שני מסעות נפרדים.

המסע הראשון

בעקבות רעב כבד יוצאים התרגולים בעצת מנהיגם, רבי גרוגם, ללקט גרעינים בשדות של אחרים. הסיטואציה היא אליגורית, בה מוצג הרעב לערכים זרים כרעב פיסיו לאוכל.

במהלך מסע זה, שסיסמתו: "משנה מקומו משנה מזלו" (כשהמילה "מקום משמעה אלוקים), משרד המשורר איזכורים ממסע בני ישראל במדבר. ואכן, מסע התרגולים מרומז כאנטיתזיה של מסע בני ישראל במדבר, באשר מסע בני ישראל במדבר היה לקראת האלוקים ולקראת מתן-תורה, ואילו גיבורי סאטירה זאת עורכים מסע של התפרקות מצוות התורה עד כדי השאיפה להתכחש כליל לדתם.

המסע השני

המסע השני הוא מסע התרגולים הביתה, והוא סאטירה על המסע הציוני לארץ ישראל. במסע זה נושאים התרגולים בפיהם שיבולים בפקודת מנהיגם, רבי גרוגם. שני דימויים מושלכים על שיבולים אלה: זה של זנבות שזעלים, אויבי התרגולים, וזה של זקן ופאות, שהם סימני היכר של שומרי מסורת ישראל סבא, ואילו בעיני התרגולים הם בחזקות אויבים שיש להכניעם. הסאטירה מרקיעה אל שיאה, כאשר שועל מזנק מן היער על מנת לטרוף בהם טרף דווקא התרגולת הרפה, הצולעת על ירכה, המייצגת את ישראל סבא, היא המציאה את מחנה התרגולים.

בניגת הירק

גיבורי שיר זה הם ירקות הגינה, היוצאים במחול-עם מסביב לחבית. לאמ ביאליק עיצב בשיר זה מסע, שצורה מיוחדת לו, והיא: מחול מסביב לחבית. א. מטיב שני המסעות זכה כאן לעיצוב ייחודי, כפי שנראה זאת בהמשך.

המסע הראשון

מחול הירקות, המובנה ברובד המחשי של השיר, והמשתרע על פני מרבית בח של השיר, מייצג את המסע הציוני בעזרת איפיונו המרכזי, והוא קליבץ הגלוי המרומז ברב-גווניות המראה של הירקות המחוללים. גם בשיר זה מאופיין המ הציוני ביחס של שלילה אל קודשי האומה וגם כאן ניתן לאתר מעמד סימלי אנטיתזיה למתן תורה. הננו יוצאים מתוך הנחה, שהחבית, סביבה מחול הירקות, היא איזכור של הגיגית ממדרש מתן-תורה, אם כי אותה גיגית בחזקת דימוי בלבד ואינה מיוצגת פיסית בגוף המדרש. לאמור - מחול היר מסביב לחבית הוא ציור סוריאליסטי של מחול ההתפרקות של העם ממצא התורה, והוא בבחינת אנטיתזיה למעמד מתן תורה, כפי שאכן רוב הקונוטציות, המובנות בשיר.

המסע השני

לכאורה מרומז בשיר זה מסע אחד בלבד, והוא המסע הציוני לארץ ישויות שצוייר כמחול הירקות מסביב לחבית. אך כפי שמתברר, ביאליק הרכיב על המסע הראשון, גם איזכורים אחרים של המסע השני, וזאת באמצעות רכתי לסיטואציות סמליות, המכוונות אותנו למסע בני ישראל במדבר, כגון:

1. איזכור מעמד מתן-תורה באמצעות אותה חבית (גיגית) ממדרש מתן-תורה תוך רמזים להתפרקות העם ממצוות התורה.
2. צמד המילים "מחול עם", שבו כונה ירקוד זה, יש בו כדי לכוונו לסיטואציה שמוחל הירקות דומה לה במשמעותו הפנימית.
3. מעמד האפון מול הירקות המחוללים, תוך תחושת אבל עמוק על הרכי הירקים, אף הוא משתלב בתמונה המקראית, ויש בו כדי להזכיר את משה העם המחולל סביב לעגל הזהב, וידי ריקות מלוחות הברית.

כן הקפיד ביאליק לשדר לנו את יחסו השלילי לירקות המחוללים באמצע שורה של קונוטציות שליליות מן המקרא, שהטביעו בתשתית השיר.

גיבורי שיר זה הם ירקות הגינה, היצאים במחול-עם מסביב לחבית. לאמור: ביאליק עיצב בשיר זה מסע, שצורה מיוחדת לו, והיא: מחול מסביב לחבית. אכן, מוטיב שני המסעות זכה כאן לעיצוב ייחודי, כפי שגראה זאת בהמשך.

המסע הרגאשוני

מחול הירקות, המובנה ברובד המוחשי של השיר, והמשתרע על פני מרבית בתיו של השיר, מייצג את המסע הציוני בעזרת אפיזו המרכזי, והוא, קיבוץ הגלילות, המרומז ברג-גורניות המראה של הירקות המחוללים. גם בשיר זה מאופיינ המסע הציוני ביחס של שלילה אל קודשי האומה וגם כאן ניתן לאתר מעמד סימלי של אנטיתזה למותן תורה. הננו יוצאים מתוך הנהג, שהחבית, סביבה מחוללים הירקות, היא איזכור של הגיגית ממדש מתן-תורה, אם כי אותה גיגית היא בחזקת דימוי בלבד ואינה מיצגת פיסית במף המדש. לאמור - מחול הירקות מסביב לחבית הוא ציר סוריאליסטי של מחול ההתפרקות של העם ממצוות התורה, והוא בבחינת אנטיתזה למעמד מתן תורה, כפי שאכן רומזות הקונטציות, המובנות בשיר.

המסע השני

לכאורה מרומז בשיר זה מסע אחד בלבד, והוא המסע הציוני לארץ ישראל, שצוייר כמחול הירקות מסביב לחבית. אך כפי שמתברר, ביאליק הרכיב על גבי המסע הרגאשוני, גם איזכורים אחדים של המסע השני, וזאת באמצעות רמזים לסיטואציות סמליות, המכוונות אותנו למסע בני ישראל במדבר, כגון:

- 1. איזכור מעמד מתן-תורה באמצעות אותה חבית (גיגית) ממדש מתן-תורה, תוך רמזים להתפרקות העם ממצוות התורה.
- 2. צמד המילים "מחול עם", שבו כונה ריקוד זה, יש בו כדי לכווננו לסיטואציה חרת אסון של מחול עם ישראל סביב לעגל הזהב במסע בני ישראל במדבר, סיטואציה שמהול הירקות דומה לה במשמעותו הפנימית.
- 3. מעמד האפון מול הירקות המחוללים, תוך תחושת אבל עמוק על תרמילי הדיקים, אף הוא משתלב בתמונה המקראית, ויש בו כדי להזכיר את משע מול ועם המחולל סביב לעגל הזהב, וידי ריקות מלוחות הברית.

כן הקפיד ביאליק לשדר לנו את יחסו השלילי לירקות המחוללים באמצעות שורה של קונטציות שליליות מן המקרא, שהטביעו בתשתית השיר.

וכספיה, אף הוא מעשה ידי של קטינא, מייצג את המסע הציוני נעדר הה, לארץ ישראל, והוא מלווה בשורה של גילויים שליליים, המניעים ו בטכס החלפת נס הספיה. קטינא מסיר את סמלי האלקות ("לבת ספיר ודקיע"), וקובע במקומם את צורת מגן דוד, סמל הציונות, ובתוכו כוכב סמל עם ישראל הנודד (או אולי סמל בעל קונטציה של משיחיות שקד).

זה מרומזת המהפכה החילונית של הציונות החרצילצאנית כאנטיתזה של מתן תורה.

מלין זה של אנטיתזה למתן תורה מצאנו בשירים נוספים של ביאליק. ציורת עיצוב מגוונות.

בג'גרת ר'ירק

התרגומלם והשוועל" מצויים שני מסעות נפרדים.

הרגאשוני

רת רעב כבד יוצאים התרגומלם בעצת מנהיגם, רבי גרוגם, ללקט גרעינים וז של אחרים. הסיטואציה היא אילגורית, בה מוצג הרעב לערכים זרים פיסים לאוכל.

מסע זה, שסיסמתו: "משינה מקומו משינה מזל" (כשהמהילה "מקום משפחה א), משדר המשורר איזכורים ממסע בני ישראל במדבר. ואכן, מסע התרגומלם כאנטיטיזה של מסע בני ישראל במדבר, באשר מסע בני ישראל במדבר היה ה האלקים ולקראת מתן-תורה, ואילו גיבורי סאטירה זאת עורכים מסע של יקות מצוות התורה עד כדי השאיפה להתכחש כליל לדתם.

השני

השני הוא מסע התרגומלם הביתה, והוא סאטירה על המסע הציוני לארץ השני הוא מסע זה נושאים התרגומלם בפיהם שיבולטים בפקודת מנהיגם, רבי גרוגם. ב.ל. במסע זה נושאים התרגומלם בפיהם שיבולטים בפקודת מנהיגם, רבי גרוגם. התרגומלם, שמה סימני היכר של שייבולטים אלה: זה של זנבות שזעללים, אויבי התרגומלם, ואלו בעלי זקן ופאות, שהם סימני היכר של שומרי מסורת ישראל סבא, ואילו בעלי זקן ולפאות הם בחזקת אויבים שיש להכניעם. הסאטירה מרקיעה אל שיאה, כאשר מונק מן היער על מנת לטרודף בהם טרף דווקא התרגומלם הרפה, הצולעת על המייצג את ישראל סבא, היא המצילה את מחנה התרגומלם.

גם בשיר "מאחרודי השער" מצויים רמזים לשני המסעות המתמזגים למסע אחד. מסע זה מתקיים על הים.

המסע הראשון

גיבורו של השיר הוא נער, הנישא על כנפי הסירה לארץ הבחירה. היא ארץ ישראל, הרי לפנינו מסע ציוני טיפוסי, המתקיים על הים. אך מלשונו של השיר ניכר, כי מסע זה הוא בבחינת תחליף למסע אחר, שיעודו הוא "ארץ הסגולה", שם פיוטי, בו מכנה המשורר את עולם האמונה הסגולה.

המסע השני

המסע השני, שיעודו הוא ארץ הסגולה, כלומר ממלכת האמונה, אינו מתממש בשל משבר האמונה בלב הנוער. מסע זה מקביל למסע בני ישראל במדבר, שיעודו היה מעמד מתן תורה ועבודת ה'. אך הנוער אינו מצליח להכנס לארץ הסגולה. "זיונה עם נער / עדיין מתדפקים על דלת השער".

"עתי העדבר"

אף הפואמה "מתי מדבר", הנחשבת לאחת הפסגות ביצירת ביאליק, מעוגנת במוטיב שני המסעות.

מוטיב שני המסעות פשט את צורתו הרגילה ולבש צורה חדשה ב"מתי מדבר". שהרי שישים ריבוא יוצאי מצרים, גיבורי פואמה זאת, שקועים בתרדמה בחולות המדבר ואינם משיים ממקומם. אי לכך יצר ביאליק אפקטים של מסע בדרכים הילופיות, כגון: השלכת מוטיב המסע על הזמן ולא על הגיבורים, כדוגמת התאור: "זורחה ובאה השמש ויבלות על יובלות ינקופו", וכן שילוב רמזים לתמורות ולשינויים שפקדו את המדבר עם הזמן, כמו: "ונתללו הרי חול... וסלעים במקומם צמחו" ועוד.

המסע הראשון

המסע הראשון הוא המסע הקמאי של בני ישראל במדבר, שהוא בחזקת דגם ארכיטיפי של ההיסטוריה היהודית כולה. מתי מדבר כמו שקועים בשניה מאגית זה אלפים בשנים, אך עתידים להתעורר באחד הימים. לאן מועדים פני הגיבורים במסע זה? המסע הקמאי במדבר היה לקראת האלוקים. ואילו עתה מגמת פני הגיבורים הפוכה מזו שבעבר, עתה לוטש החול את כלי זינם והם מכינים את עצמם לריב הגדול ולקרב עם האל.

המסע השני

המסע השני, שהוא בבחינת המשכו של המסע הראשון, שתי פנים לו: פן מקר ופן אקטואלי. הפן המקראי הוא מעין חזרה על מעשה המתקוממים במדבר שהעפילו לה נגד רצון ה' על מנת לכבוש את הארץ והוכרעו בקרב עם אויביה. הפן האקטואלי הוא זה של המסע הציוני, שלבש צורה גלויה של מרד נגד ה' וכבר עצם ההשוואה בין המסע הציוני ומסע המורדים באל על סופס הטרג', בה מן הרמזים האפוקליפטיים. מודל שני המסעות ב"מתי מדבר" דומה ביסוד למודל שני המסעות באחדים משיירי הילדים הסאטיריים של ביאליק. ית' מאת, גם כאן מצוי מעמד של אנטיגוזה למותן תורה, כאשר גיבורי הפואמה בשיא מרדם באל קוראים את הקריאה "האזינו!", השאובה מן התורה והמכוונת לקיום המצוות, ואילו הם קוראים להשתחררות ממלכת האל.

"עעבר לים"

אפילו השיר "מעבר לים", הנערך כל עלילה, יש בו מרמזי שני המסעות, אם במשמעות מעט שונה.

כיצד?

המסע הראשון

"האני השר" דולה מתוך ים של שכחה את זכרונותיו על איי-הזהב הרחוק ותהליך ההיזכרות לובש צורה של מסע, שסמלי ההליכה במדבר מוטיבליים בצד רמזים על משה ("מלך, שכמוהו לא קם") ישנם רמזים על חטא המרגלים שהפחידו את בני ישראל בתארם את תושבי הארץ כענקים, "עם גדול ורם". ע' מעבר לים" הוא זה החוטא את חטא המרגלים, בהציגו את איי-הזהב כרחוק "מעבר לים".

המסע השני

המסע השני הוא בחזקת שילוח ופמיית עודף לאיי זהב אלה. לא מסע יש כאן אם אוטי-מסע. בשל אופיו השולל של "האני השר" אין מקום למסע השני, שהמשורר שולח גט פיטורין לאותה ממלכה החוקה, לאיי זהב אלה, לממלכת האמונה והמצוות.

כן ניתן לומר, שהמסע השני, שאינו מתקיים כלל, הוא בחזקת אותה אנטיגוזה למותן תורה, שמצאנוה בכמה מן השיירים הסאטיריים. לאמור - במקום הל

המסע השני

המסע השני, שהוא בבחינת המשכו של המסע הראשון, שתי פנים לו: פן מקראי ופן אקטואלי. הפן המקראי הוא מעין חזרה על מעשה המתקוממים במדבר, שהעפילו לחר נגד רצון ה' על מנת לכבוש את הארץ והוכרעו בקרב עם אויביהם. הפן האקטואלי הוא זה של המסע הציוני, שלבש צורה גלויה של מרד נגד האל וכבר עצם ההשוואה בין המסע הציוני ומסע המורדים באל על סופם הטרגי, יש בה מן הרמזים האפוקליפטיים. מודל שני המסעות ב"מתי מדבר" דומה ביסודו למודל שני המסעות בארדים משירי הילדים הסאטיריים של ביאליק. יתרה מזאת, גם כאן מצוי מעמד של אנטיתזה למתן תורה, כאשר גיבורי הפואמה בשיא מרדם באל קוראים את הקריאה "האזינו!", השאובה מן החזרה והמכוננת לקיום המצוות, ואילו הם קוראים להשתחררות ממלכת האל.

"פעבר לים"

אפילו השייר "מעבר לים", הנעדר כל עלילה, יש בו מרמזי שני המסעות, אם כי במשמעות מעט שונה.

כיצד?

המסע הראשון

"האני השר" דולה מתוך ים של שכחה את זכרונותיו על איי-הזהב הרחוקים, ותהליך ההזיכרות לובש צורה של מסע, שסמלי ההליכה במדבר מוטבעים בו: בצד רמזים על משה ("מלך", שכמותו לא קם") ישנם רמזים על חטא המרגלים שהפחידו את בני ישראל בתוארם את תושבי הארץ כענקים, "עם גדול ורם". עתה "האני השר" הוא זה החוטא את חטא המרגלים, בהציגו את איי-הזהב כרחוקים, "מעבר לים".

המסע השני

המסע השני הוא בחזקת שלילה ופניית עורף לאיי זהב אלה. לא מסע יש כאן, כי אם אנטי-מסע. בשל אופיו השולל של "האני השר" אין מקום למסע השני, שהרי המשרד שולה גט פיסורין לאותה ממלכה רחוקה, לאיי זהב אלה, לממלכת האמונה והמצוות.

כן ניתן לומר, שהמסע השני, שאינו מתקיים כלל, הוא בחזקת אותה אנטיתזה למתן תורה, שמצאנוה בכמה מן השיירים הסאטיריים. לאמור - במקום חליכה

ז מתקיים על הים. מאחורי השער "מצויים רמזים לשני המסעות המתמזגים למסע אחד.

הראשון

של השייר הוא נער, הנישא על כנפי הסירה לארץ הבחירה, היא ארץ ו, והרי לפנינו מסע ציוני טיפוסי, המתקיים על הים. אך מלשונו של השייר, מסע זה הוא בבחינת תחליף למסע אחר, שיעודו הוא "ארץ הסגולה", שם בו מכנה המשורר את עולם האמונה הסגולי.

השני

ההשני, שיעודו הוא ארץ הסגולה, כלומר ממלכת האמונה, אינו מתממש בשל האמונה בלב הנער. מסע זה מקביל למסע בני ישראל במדבר, שיעודו היה מתן תורה ועבודת ה'. אך הנער אינו מצליח להכנס לארץ הסגולה. "זיונה ד / עדיין מתדפקים על דלת השער".

המדבר

ב שיג המסעות. הנושבת לאחת הפסגות ביצירת ביאליק, מעוננת ב שיג המסעות פשט את צורתו הרגילה ולבש צורה חדשה ב"מתי מדבר",

שיג המסעות פשט את צורתו הרגילה ולבש צורה חדשה ב"מתי מדבר", וזאנים משים ממקומם. אי לכך יצר ביאליק אפקטים של מסע בדרוכים ונת, כמון: השלכת מוטיב המסע על הזמן ולא על המגברות, כדוגמת התאור: "זאן השמש ויובלות על יובלות ינקופו", וכן שילוב רמזים לתמורות יי שפקדו את המדבר עם הזמן, כמון: "ונתללו הרי חול... וסלעים במקומם ועוד.

הראשון

הראשון הוא המסע הקמאי של בני ישראל במדבר, שהוא בחזקת דגם היפטי של ההיסטוריה היהודית כולה. מתי מדבר כמו שקועים בשינה מאנית פנים בשנים, אך עתידים להתעורר באחד הימים. לאן מועדים פני המגברות? זמן המסע הקמאי במדבר היה לקראת האלוקים. ואילו עתה מגמת פני הים הפכה מזו שבבעבר, עתה לוטש החול את כלי זינם והם מכלינים את לריב המדול ולקרב עם האל.

מרכיביו ותכונותיו של הרצף הוויזואלי בספר הילדים המאויר ובספר-תמונות

נאמן: תולדות גוגן

אחד מן הנושאים החשובים ומאמות המידה לבדיקת טיבו האומנותי ספר-הילדים המאויר וספר-התמונות - הוא מרכיב רצף האירים בס מתחילתו ועד סופו.

לרצף זה אספקט כפול, תכני וצורני. מאמר זה יתמקד ברצף התכני והוויזואלי הקיים בספר. נושא הרצף הקיים באיור והקשר בינו לבין משך הזמן המתבטא פורט במאמרו של שורץ. (שורץ, 1977).

הרצף הוא למעשה המרכיב השלישי שבו נפגש המתבונן בספר-הילדים המא עם שליפתו מן המדף, לאחר פגישתו בכריכת הספר, המתפקדת כאלמנט הבטחה, ובמרכיבי דפי הפתיח והשער כנציגים ראשונים של המוטו המר ונושא הספר.

העלעל הראשוני שבמהלכו עוברות תמונות הספר במהירות לעיניו של המתבונן הוא מרכיב מכריע לגבי אורך חייו של הספר בידי של המתבונן.

עם זאת, לפני הניסיון להבין את מרכיביו של הרצף בספרי ילדים, יש להקדיח ולבחון בין ספר-תמונות ובין ספר-ילדים מאויר.

1. מה בין ספר-ילדים מאויר וספר-תמונות והחוליה המקשרת ביניהם
הבחנה בין ספר-תמונות ובין ספר-ילדים מאויר, המכיל יחידה טקסטואלית אחת, או יחידות טקסטואליות אחדות (אנתולוגיה של שירים או סיפורים), ו... מן הדועות, והודגשה בעבר על ידי מוריס סנדק, אורי שולביץ ומאירים אחים (Lanes, 1980, Shulevitz, 1985, אטלס, 1994).

הבחנה זו חשובה משום שעם כל הדומה בדרישות העומדות בפני המא בהתייחסו לנושא של רצף בספר-ילדים, אופי הספר והקונספט שעליו הוא מ... מכתבים עקרוניות התייחסות א-פריוריים שונים בבנייתו של רצף בשני ספרים אלו.

למרות שאין כל בטחון שאכן ניתן לסווג ספרי-תמונות כקבוצה סגורה בספר

לקראת האל ולקראת מתן-תורה, ישנה כאן הליכה בכיוון הפוך. לקראת ההינתקות מאיי הזהב, באשר "מעבר לים" הם, כלומר - לא ניתן להגיע אליהם.

אצבעוני

גם השיר "אצבעוני", שגיבורו הוא הדמות הערסילאית של המלך המשיח, שלבש צורה של מלאך זעיר של אור, ערוך על דרך המודל של שני המסעות.

המסע הראשון

המסע הראשון, המתואר במושגים של מסע בני ישראל במדבר, מקיף את כל שלבי החיים של האצבעוני, החי את ההיסטוריה היהודית הגלומה במסע הארכיטיפי של בני ישראל במדבר.

המסע השני

המסע השני של האצבעוני עתיד להתקיים עם בוא עת הגאולה העתידה, כדברי האצבעוני אל הילד: "מחר אבוא שנית ברינה / ומטעמים לי הכינה".

לאמור: בשיר "אצבעוני" אין מסע המקביל למסע הציוני ההיסטורי. גיבור הפואמה, המלאך האלוף, עתיד לבוא שנית ברינה, בבוא עת הגאולה האמיתית. כפי שמתברר, ביאליק הפך את מנגנון שני המסעות לכח המניע את המערכת האידאית של שיריו לילדים, בעוד המתח האירוני שבין שני המסעות, הוא המזין את הסאטירה הסמויה. מודל שני המסעות חשיבותו בסמליות האלפיונים שביאליק העניק לכל אחד מן המסעות האלה. המסע במדבר תואר ברוח המקרא כמסע לקראת האל, אי לכך גולת הכותרת בו היא מעמד מתן-תורה, שבעקבותיו הפך עם ישראל לעם סגולה. לעומת זאת המסע הציוני נרמז כמסע של התפרקות מקודשי האומה, אי לכך הוא מאופיין במעין אנטיתזה למתן תורה ובמרד נגד האל. במניפסט זה של שני המסעות מתייבב ה"אני השר" בצד סמלי הדת והמסורת, ומלווה את המסע הציוני ההרצילאני ברמזים אפוקאליפטיים.

הספר "בשערי ארץ הסגולה" מכיל מחקרים בשישה עשר שירים ופואמות של ביאליק לילדים, למעט הפואמה "מתי מדב" שאינה לילדים, אך ראשית צמיחתה באגדה לילדים. הספר מיועד למורים, לחוקרים ולכל אוהבי השירה העברית במיטבה.

מורכביו ותכונותיו של הרצף הוויזואלי בספר הילדים המאוויי ובספר-תמונות

צאת: תול ליות גיגן

אחד מן הנושאים החשובים ומאמות המידה לבדיקת טיבו האומנותי של ספר-הילדים המאוויי וספר-התמונות - הוא מרכיב רצף האיורים בספר, מתחילתו ועד סופו.

לרצף זה אספקט כפול, תכני וצורני. מאמר זה יתמקד ברצף התכני והוויזואלי הקיים בספר. נושא הרצף הקיים באיור והקשר בינו לבין משך הזמן המתבטא בו פורט במאמרו של שורק. (שורק, 1977).

הרצף הוא למעשה המרכיב השלישי שבו נפגש המתבונן בספר-הילדים המאוויי עם שלפלתו מן המדף, לאחר פגישתו בכריכת הספר, המתפקדת כאמנט של הבטחה, ובמרכיבי דפי הפתיח והשער כנוצנים ראשונים של המוטו המרכיז ונושא הספר.

העלול הראשוני שבמהלכו עוברות תמונות הספר במהירות לעיניו של המתבונן הוא מרכיב מכריע לגבי אורך חייו של הספר בידיו של המתבונן. עם זאת, לפני הניסיון להבין את מרכיביו של הרצף בספרי ילדים, יש להקדים ולהבחין בין ספר-תמונות ובין ספר-ילדים מאויי.

ג. מה בין ספר-ילדים מאויי וספר-תמונות והחוליה המקשרת ביניהם
ההבחה בין ספר-תמונות ובין ספר-ילדים מאויי, המכיל יחידה סקסטואלית אחת, או יחידות סקסטואליות אחדות (אנתולוגיה של שירים או סיפורים), היא מן הידועות, והדגשה בעבר על ידי מוריס סנדק, אורי שולביץ ומאיריים אחרים (Lanes, 1980; Shulevitz, 1985; אטלס, 1994).

מבנה זה חשוב משום שעם כל הדומה בדרישות העומדות בפני המאיר, בהתייחסו לנושא של רצף בספר-ילדים, אופי הספר והקונספט שעליו הוא בנוי מנציבים עקרונות התייחסות א-פרוייטי שונים בבנייתו של רצף בשני סוגי ספרים אלו.

לפרט שאין כל בטחון שאכן ניתן לסווג ספרי-תמונות כקבוצה סגורה בספרות

ת האל ולקראת מתן-תורה, ישנה כאן הליכה בכיוון הפוך, לקראת עקרת מאיי הזהב, באשר "מעבר לים" הם, כלומר - לא ניתן להגיע אליהם.

שיר "אצבעוני", שגיבורו הוא הדמות הערטילאית של המלך המשיח, שלבש של מלאך זעיר של אור, ערוך על דרך המודל של שני המסעות.

ע הע ראשוני

כל הראשון, המתואר במושגים של מסע בני ישראל במדבר, מקיף את כל החיים של האצבעוני, החי את ההיסטוריה היהודית הגלומה במסע גיטיפי של בני ישראל במדבר.

ע הע ששני

השני של האצבעוני עתיד להתקיים עם בוא עת הגאולה העתידה, כדברי בלענוני אל הילד: "מחר אבוא שנית ברינה / ומטעמים לי הכינה"

דר: בשיר "אצבעוני" אין מסע המקביל למסע הציוני ההיסטורי. גיבור המלאך האלוקן, עתיד לבוא שנית ברינה, בבוא עת הגאולה האמיתית שמתחברת, ביאליק הפך את מנגנון שני המסעות לכח המניע את המערכת יאית של שיריו לילדים, בעוד המתח האירוני שבין שני המסעות, הוא המזין הסאטירה הסמויה. מודל שני המסעות חשיבותו בסמליות האפיונים, אאליק העניק לכל אחד מן המסעות האלה. המסע במדבר תואר כרוח המקרא ע לקראת האל, אי לכך גולת הכותרת בו היא מעמד מתן-תורה, שבמקורות עם ישראל לעם סגולה. לעומת זאת המסע הציוני נרמז כמסע של התפקדות לשי האומה, אי לכך הוא מאופיין במעין אנטיתזה למתן תורה ובממד נגד . במנפסט זה של שני המסעות מתייצב ה"אני חשר" בצד סמלי הדת סורתי, ומלווה את המסע הציוני ההרצליאני ברמזים אפוקאליפטיים.

ר "בשערי ארץ הסגולה" מכיל מחקרים בשישה עשר שירים ופואמות של למעט הפואמה "מת מדבר" שאינה לילדים, אך ראשית צמיחה דה לילדים. הספר מיועד למורים, לחוקרים ולכל אוהבי השירה העברית טובה.

הילדים, ומידת החוקיות שלהם כקבוצה, לא נבדקה עדיין לעומקה, נתפס ספר-התמונות על ידי חלק מן החוקרים כז'אנר נפרד. הוא מובחן על ידם כספר מאוייר שבו המרכיב הויזואלי הנו חלק נחוץ ביותר, הכרחי להבנת הספר ולהנאה ממנו, ואין כל אפשרות להתייחס אליו בהסתמך על המרכיב הטקסטואלי בלבד. יהיה זה טקסט שירי או טקסט סיפורי (יסעור, 1989).

ספר התמונות לא ניתן לקריאה בקול רם בלבד, משום שהטקסט שבו אינו עומד בפני עצמו והוא כמעט חסר משמעות ללא ראיית התמונות. בספר-תמונות לא רק המילים נקראות אלא גם התמונות: לא ניתן להפריד בין שני המרכיבים, והאזורים הם המרכיב המרכזי, הבונה ציפיות לגבי המשך העלילה. למרות שבספר-תמונות יש לטקסט ולאזורים תפקיד שווה בהתקדמות העלילה, דווקא האזורים מהווים היסוד הדרמטי הבלט בו. הם אלו המספרים מבחינה תכנית את פרטי הסיפור, מתארים ומשלמים את האינפורמציה הטקסטואלית המעטה ומקדמים את העלילה.

בספר-תמונות הבנוי נכון מבחינת תמצותו, עקביותו הפנימית, פשטותו ובהירותו אין צורך בטקסט עשיר בדימויים, בתיאורים מפורטים ובמטאפורות. לשם אילו קיימים אזורים. עוד יש לזכור כי בספר-תמונות מוגבל מספר הנושאים היכולים להופיע ולהתפתח מבלי ליצור הפרעה או פיזור קשב, ובאילו שהופיעו יש "לטפל" כך שבסופו הספר לא ישאר דבר בלתי פתור.

חשוב לזכור כי גם בספר-ילדים מאוייר וגם בספר-תמונות, האזורים הם אלו המאצילים משמעות רגשית ואסתטית לספר כולו, ואחראים על ההנאה ממנו כמכלול.

במכלול ספרי-הילדים המאויירים ניתן להבחין בין שתי קטגוריות מרכזיות. הראשונה: אנתולוגית באופיה, מכילה יחידות טקסטואליות אחדות בעלות נושאים שונים (שירים ו/או סיפורים), וכל יחידה יוצרת יחד עם האזורים המתחייבים אליה - מעגל ויזואלי נפרד. הקשר בין המעגלים הויזואליים הללו אינו קשר של רצף בעל המשכיות תכנית, ההכרחית ליצור הבנת כל אחת מן היחידות הטקסטואליות. בספר מעין זה האזור איננו מרכיב מרכזי בקיומו העלילה, איננו מהווה מרכיב הכרחי בהבנת הטקסטים, וכל יחידה טקסטואלית יכולה להתקדם ולהגיע לידי שלימות ומיצוי עלילתי גם ללא תלות הדוקה באזור. כאן עשוי הטקסט לספק שפע עשיר של דימויים מבלי שהדבר יגרום לכפילות. הקטגוריה השנייה במכלול ספרי-הילדים המאויירים מכילה יחידה טקסטואלית אחת (סיפורית או שירית), הניתנת להבנה ולהנאה מלאה גם ללא כל אזור מלווה.

לגבי סוג זה אין, לדעתי, כל אפשרות להבחנה החדה הנהוגה היום בספר-תמונות ובין ספר-ילדים מאוייר.

דוגמא מובהקת לסוג של הקטגוריה השנייה הם ספרי-המעשיות המאויירים לילדים, שבהם הטקסט אינו כולל אמנם תיאור פרטיהם של הגיבורים ואף תיאורי לבוש, זמן ומקום ההתרחשות, אך יכול להיות עשיר, מהנה ומובן לחלילי גם ללא תלות באזור לצידו. עם זאת, דווקא בספרים מסוג זה, שבהם האזור והכרחי לקידום העלילה או להבנת הספר, מהווה האזור חלק אינטגרלי הממלא תפקיד אסתטי מרכזי מבחינת משקלו ומבחינת המקום שהיא תופס: לעיתים קרובות הוא העילה לעיון בספר ולקנייתו. בספר מסוג זה מאצילות ע דווקא הנוסחאות הויזואליות הן אלו המחדשות את הטקסט, מאצילות ע משמעות שונה והופכות אותו ליצירה חדשה לחלוטין. כאן יאופיין הרצף הויזואלי כרצף בעל תכונות של ספר-תמונות, למרות שהספר עצמו יוגדר מבחינת ממתנת כספר-ילדים מאוייר! (גונן, בדפוס).

בספר-הילדים המאוייר משמש האזור כתשובה וויזואלית לטקסט, שוות מבחינת ערכה הסגולי במכלול של הספר. האזור בספר זה עונה על ציפיות הויזואליים והאסתטיות של המתבונן, מהווה גורם המשיכה הראשון ע הקונה, ונותן כאלמנט מרכזי במאגר זכרונותיו של הילד מתוך הספר כולו. מבחינה צורנית ישקף רצף האזורים בשני סוגי הספרים, בספר המאמץ ובספר-התמונות, מאמץ מודע מצד המאיר ליצור עניין בהמשך הדפדוף בכך תוך ניסיון מודע לגוון, לגרות אך לא לעייף, ליצור איזון בין רוגע ובין הפתה כדי להמשיך בדיון אודות מאפייני הרצף מבלי לשובר מסגרות הגדרה קיימות, ניתן לומר כי ספר-הילדים המאוייר מכיל שתי קטגוריות, האנתולוגית באופיה, והשניה יחידאית, קרובה לרובה לספר-התמונות מבחינת וויזואלית ולספר המאוייר מבחינה טקסטואלית, ומהווה חוליה מקשרת בין סוגי הספרים.

2. מאפיינים של רצף ויזואלי באנתולוגיות מאויירות לילדים

מרכיבי הרצף הויזואלי שבהם יש להתחשב לאורכה של האנתולוגיה המאויירה הם צורניים בעיקר. ניתן לצפות מן האזורים המלווים את הטקסטים לאורך העלוקביות ולהמשכיות בכל הנוגע לאופיה של השפה החזותית ולטכניקות הבקטורמים מאחדים, ההופכים אסופת טקסטים ליצירה אינטגרלית בעלת מות כפול.

לגבי סוג זה אין, לדעתני, כל אפשרות להבחנה החדה הנחוגה היום בין ספר-תמונות ובין ספר-ילדים מאווייך.

דוגמא מובהקת לסוג של הקטגוריה השנייה הם ספרי-המעשיות המאווייכים לילדים, שבהם הטקסט אינו כולל אמנם תיאור פריטים של הגיבורים ואף לא תיאורי לבוש, זמן ומקום ההתרחשות, אך יכול להיות עשיר, מהנה ומובן לחלוטין גם ללא תלות באיור לצידו. עם זאת, דווקא בספרים מסוג זה, שבהם האיור אינו הכרחי לקידום העלילה או להבנת הספר, מהווה האיור חלק אינטגרלי חשוב, הממלא תפקיד אסתטי מרכזי מבהינת משקלו הסגולי ומבהינת המקום הפיזי שהוא תופס: לעיתים קרובות הוא העילה לעיון בספר ולקניינתו. בספר מסוג זה דווקא הנוסחאות הוויזואליות הן אלו המחשדות את הטקסט, מאצילות עליו משמעות שונה והופכות אותו ליצירה חדשה לחלוטין. כאן יאופיין הרצף הוויזואלי כרצף בעל תכונות של ספר-תמונות, למרות שהספר עצמו יוגדר מבהינת מבנהו כספר-ילדים מאווייך (נומן, בדפוס).

בספר-הילדים המאווייך משמש האיור כתשובה וויזואלית לטקסט, שוות ערך מבהינת ערכה הסגולי במכלול של הספר. האיור בספר זה עונה על צרכיו הוויזואליים והאסתטיים של המתבונן, מהווה גודם המשיכה הראשון עבור הקונה, ונותן כאלמנט מרכזי במאגר זכרונותיו של הילד מתוך הספר כולו.

מבהינה צורנית ישקף רצף האיורים בשני סוגי הספרים, בספר המאווייך ובספר-התמונות, מאמץ מודע מצד המאוייך ליצור עניין בהמשך הדפדוף בספר, תוך ניסיון מודע לגנון, לגרות אך לא לעייף, ליצור איזון בין רוגע ובין הפתעה. כדי להמשיך בדיון אודות מאפייני הרצף מבלי לשובור מסגרות הגדרתיות קיימות, ניתן לומר כי ספר-הילדים המאווייך מכיל שתי קטגוריות, האחת אנתולוגית באופיה, והשנייה יחידאית, קרובה ברוחה לספר-התמונות מבהינה וויזואלית ולספר המאווייך מבהינה טקסטואלית, ומהווה חוליה מקשרת בין שני סוגי הספרים.

2. מאפיינים של רצף ויזואלי באנתולוגיות מאווייכות לילדים

מרכיבי הרצף הוויזואלי שבהם יש להתחשב לאורכה של האנתולוגיה המאווייכת הם צורניים בעיקר. ניתן לצפות מן האיורים המלווים את הטקסטים לאורך הספר לעקביות ולהמשכיות בכל הנוגע לאופיה של השפה החזותית ולטכניקת הביצוע בגורמים מאחדים, החופכים אסופת טקסטים ליצירה אינטגרלית בעלת מדיים כפול.

, ומידת החוקיות שלהם כקבוצה, לא נבדקה עדיין לעומקה, נתפס תמונות על ידי חלק מן החוקרים כז'אנר נפרד. הוא מובחן על ידם כספר שבו המרכיב הוויזואלי הנו חלק נרחב ביותר, הכרחי להבנת הספר ולהנאה, אין כל אפשרות להתניחם אליו בהסתמך על המרכיב הטקסטואלי בלבד, אך טקסט שרירי או טקסט סיפורי (יסעור, 1989).

תמונות לא ניתן לקריאה בקול רם בלבד, משום שהטקסט שבו אינו עומד צמו והוא כמעט חסר משמעות ללא ראיית התמונות. בספר-תמונות לא רק צמו נקראות אלא גם התמונות: לא ניתן להפריד בין שני המרכיבים, והאיורים מרכיב המרכזי, הבונה ציפיות לגבי המשך העלילה. למרות שבספר-תמונות טקסט ולאורים תפקיד שווה בהתקדמות העלילה, דווקא האיורים מהווים הדמטי הבולט בו. הם אלו המספרים מבהינה תכנית את פרטי הסיפור, ומשלימים את האינטרפרמציה הטקסטואלית המעטה ומקדמים את ת.

תמונות הבנוי נכון מבהינת תמצותו, עקביותו הפנימית, פשטותו ותו אין צורך בטקסט עשיר בדמויים, בתיאורים מפורטים ובמטאפורות. אילו קיימים אורים. עוד יש לזכור כי בספר-תמונות מוגבל מספר הנושאים לים להופיע ולהתפתח מבלי ליצור הפרעה או פיזור קשב, ובאילו שהופיעו טטפל" כך שבסופו הספר לא ישאר דבר בלתי פתור.

לזכור כי גם בספר-ילדים מאווייך וגם בספר-תמונות, האיורים הם אלו לילים משמעות רגשית ואסתטית לספר כולו, ואחרים על התנאה ממנו ל.

ל ספר-הילדים המאווייכים ניתן להבחין בין שתי קטגוריות מרכזיות. זונה: אנתולוגית באופיה, מכילה יחידות טקסטואליות אחדות בעלות ים שונים (שירים ו/או סיפורים), וכל יחידה יוצרת יחד עם האיורים קהסים אליה - מעגל ויזואלי נפרד. הקשר בין המעגלים הוויזואליים הללו קשר של רצף בעל המשכיות תכנית, ההכרחית לצורך הבנת כל אחת מן יות הטקסטואליות. בספר מעין זה האיור אינו מרכיב מרכזי בקידום עלה, אינו מהווה מרכיב הכרחי בהבנת הטקסטים, וכל יחידה טקסטואלית להתקדת ולהגיע לדי שלמות ומיני עילתה גם ללא תלות הדוקה באיור. עשירי הטקסט לספק עשיר של דמויים מבלי שהדבר יגרום לכפילות. ורדיה השנייה במכלול ספר-הילדים המאווייכים מכילה יחידה טקסטואלית (סיפורית או שירית), הניתנת להבנה ולהנאה מלאה גם ללא כל איור מלווה.

למרות שאין אפשרות לנסח חוקים מדוייקים ואמות מידה סרגליות, ולמרות שכל ספר מאויר הוא גוף בעל חיות וחוקיות משלו, חשובה השמירה על שפה חזונית אחידה לאורך הספר כולו. לדוגמא, בספר שבו השפה החזונית מופשטת ומשתמשת לכל אורכו בצבעי מים שקופים ועדינים, ובכתמי צבע ללא קווי מיתאך, עלול אור הנכנס לפרטי-פרטים תוך שימוש ברכיבים ברזובי-גורף* לצרום ולשבור את מהלך הרצף. באותו אופן, בספר המאריך ברזובי בטכניקה של צבעי שמן דשנים וחומרים ובפאלטה* שכולה צבעי יסוד הזקים ולא מהוללים, עלולים מספר אירים העשויים בטכניקת צבעי מים בתוספת איך-ברש בפאלטה של צבעים דהויים וחזורים לפגום ברצף הוויזואלי הקיים בספר, ובעקבות זאת - בשלמותו. דוגמא לכך היא הבחירה הבלתי מובנת להכניס לספר "ספורים לפרפר נחמד" שאויר על ידי אוהה אייל בצבעי שמן (ברזובי), סיפור המאריך על ידי טוביה קורץ בשפה ויזואלית שונה לחלוטין, השוברת את הרצף הוויזואלי בספר כולו (אירים מס. 2-1).

לנוכח מגוון הנושאים, המוטיבים והאובייקטים ביחידות הטקסטואליות השונות ולנוכח אפשרויות הגיוון המרובות של עיצוב הטקסט והאירים על פני העמודים הבודדים והכפולים, המספקים למאיר בסיס לגיוון ולשוני, יש להעניק למתבונן תחושת אחידות. כתב ידו של המאיר צריך להיות מרכיב אינטגרטיבי המלכד את מרכיביו הטקסטואליים של הספר.

שני מרכיבים נוספים שיש לתת עליהם את הדעת כאשר בוחרים נושא של רצף בספר ילדים מאויר הם איזון ורמת סוגסטיביות, דהיינו, איזון בין עמודים בודדים המאויירים כיחידות נפרדות ושלמות, העומדות זו מול זו ומשתלבות זו עם זו, ובין דפים כפולים הפורשים תמונה פנורמית רחבה יותר. כמו כן חשוב האיזון בין עמודי-שיא "סוגסטיביים" וכבדים ובין עמודים קלילים יותר, המאפשרים אתחלתא לעין המתבונן. איזון זה נבחן בגודלם של האירים, בעושר הפרטים שבהם, בטון הפאלטה, בצבעוניותם ובצורת היקפם. למרות שעל האנתולוגיה המאויירת לא חלים "חוקי" ספרי-התמונות, מהווה גם בה רצף האירים מרכיב רב-חשיבות בריתמוס שהוא יוצר. ניתן ליצור ריתמוס של דפי-שיא ודפי-אתחלתא שקטים יותר, מקצב חוזר של עמודים בעלי אותו חוק סוגסטיבי, או עמודים בעלי טון קליל לאורך הספר כולו.

דוגמא מובהקת לשיקולים אלו בבניית רצף ויזואלי בספר-ילדים מאויר, הם איריה המופלאים של ניקולה ביילי (Nicola Bayley) לספר "שירי אמא אוזרה" (Nursery rhymes) מ-1975.⁶

* רפידונרף - סוג של עץ לשרטוט.
** פאלטה - גוון הצבע בתמונה.

איריה של ביילי קורנים זוהר, הנובע ממספר אמצעים. מבחינה טכנית - כותב משימוש באובייקטים מפיצי אור כנברשות, ירח, כוכבים ונרות, המאירים החשכה סביבם באור יקרות, ומהבחירה לצייר הילה בחירה, היוצרת אפקט קסם סביבם, ומבחינה צורנית - מהשימוש הרב בצבעים סגולים וכחתי עשירים ועמוקים היצרים אפקט מהפנט ועומדים בניגוד לזוהר הלבנבן-צהר-צינור העולה לא רק מן הנברשות, הנרות, גרמי השמיים או השחר באופק, אלא גם מאובייקטים פשוטים וחומריים יותר כמו: קדירת דייסה, דשא, עורה הירוקה ופניה הלבנים של התנינקה שגולדה ביום שני, ומשימוש עקבי וחוזר במעורר צבעוניים הדרגתיים הנעים מכהות לבהירות מסגורת (Fade Away).

בספר-ילדים מאויר זה מקפידה ביילי על איכות אור גבוהה לאורך כל הן הן ושומרת על כתב יד אחיד ועל טכניקה ציורית אחידה. בצבעי פסטל, המשך הכות ציורית, המגוונות בעושר עצום של פרטים, מעלה ביילי לנגד עינינו בפרטי-פרטים תפאורה קסומה ואגדית של החיים במאה ה-19. נפרשים לנו גופים שונים, חיי כפר, חיי עיר, חיי חצר המלוכה, ירדים צבעוניים, גיבשים שונים ומשונים, ועולם חומרי עשיר רב אובייקטים ומעוטר באופן מד ומערה התפעלות (כלי בית, שטיחים, ביגוד מעוטר וכו').

סוג נוסף של גיוון צורני מול אחידותו של כתב היד האמנותי מתבטא גם ב המסגרות השונות של האירים ובגודלם: החל מאירים מיניאטוריים עגגים סגלגלים ומרובעים, וכלה במסגרות מקושתות או אמרפיות של אפורמיים פנורמיים, המשתרעים על פני עמודים כפולים. הרצף בספר זה נע באופן ו בין עמודים כה-צבעים ובין עמודים בהירים יותר, בין עמודים מעורריים ולבנים, בהם מפוזרות מיניאטורות מעוטרות בויניטות מעין ובין עמודים כפולים בהם פרוש לרווחה אור גדול של נוף פתוח ורחב-ברור שלנוכח עושר זה חשובה השמירה על אחידות כתב ידו של המאיר, הן הן לספר תחושה של אינטגרליות, הוופכת את הספר ליצירת אמנות אחת (אס. 3-6).

יש להבין כי "חוקי" השפה החזונית האחידה אינו הכרחי בכל הנוגע למקום מה שנתפס שגוי בספר-הילדים המאריך מתקבל בברכה בספרי-המקראות. דווקא גיוון הטכניקות, מקורות ההשראה והשפות החזוניות הוא אחד נ הבחון לטיבם. שתי דוגמאות לספרי-מקראות ישראלים מעולים מגו ויזואלית הן למשל: "גן שלנו/ אני ואתם" ו"גן" במקראות אלה מוצגים

* גן שלנו אני ואתם - ערכה: מירי ברור, עיצוב: שמעון זנדהאוז, איר: אוהה אייל, עם עובד 1986.
** גן - ערך: אירי כהן, עיצוב: פיליפ גלוקר ואבי גור, דומינו 1990.

אזרחי של ביילי קורנינג זוהר, הנובע ממספר אמצעים. מבחינה תכנית - כתוצאה משימוש באובייקטים מפיצי אור כנברשות, ירח, מכבים ונרות, המאירים את החשכה סביבם באור יקרור, ומתבחרה לצייר הילה בחירה, היוצרת אפקט של קסם סביבם, ומבחינה צורנית - מהשימוש הרב בצבעים סגולים וכחולים עשירים ועמוקים היוצרים אפקט מהפנט ועומדים בניגוד לזוהר הלכנבן-צהבהב העולה לא רק מן הנברשות, הנרות, גרמי השמיים או השחר באופק, אלא גם מאובייקטים פשוטים וחומריים יותר כמו: קדירת זייטה, דשא, שערה הזוחב ופניה הלביים של התענוקות שגולדה ביים שני, ומשימוש עקבי וחוזר במעברים צבעוניים הדרגתיים הנעים מכהות לבהירות מסנוורת (Fade Away).

בספר-ילדים מאויר זה מקפידה ביילי על איכות איור גבוהה לאורך כל הספר, ולשמרת על כתב יד אחיד ועל טכניקה ציורית אחידה. בצבעי פסטל, המשדרים רכות ציורית, המנוגות בעושר עצום של פרטים, מעלה ביילי לנגד עינינו בפרטי-פרטים תפאורה קסומה ואגדית של החיים במאה ה-19, ופרטים לפניה נופים שונים, חיי כפר, חיי עיר, חוץ חצר המלכה, ירדים צבעוניים, גיבורים שונים ומשונים, ועולם חומרי עשיר רב אובייקטים ומעוטור באופן מדויק ומעורר התפעלות (כלי בית, שטיחים, ביגוד מעוטור וכו').

סוג נוסף של גיוון צורני מול אחידותו של כתב היד האמנותי מתבטא גם בצורת המסגרות השונות של האיורים ובגודלם: החל מאיורים מיניאטוריים עגולים, סגוללים ומדובבעים, וכלה במסגרות מקושטות או אמורפיות של איורים פנורמיים, המשחזרים על פני עמודים כפולים. הרצף בספר זה נע באופן מאוזן בין עמודים כה-צבעים ובין עמודים בהירים יותר, בין עמודים כפולים "מאוריינים" ולבנים, בהם מפוזרות מיניאטורות מעוטרות בוייטות מעודנות ובין עמודים כפולים בהם פרוש לרווחה איור גדול של נוף פתוח ורחב-ידיים. ברור שלנוכח עושר זה חשובה השמירה על אחידות כתב ידו של המאייר, המקנה לספר תחושה של אינטגרליות, ההופכת את הספר ליצירת אמנות אחת (איורים מס. 3-6).

יש להבחין כי "חוק" השפה החזותית האחידה אינה הכרחי בכל הנוגע למקראות. מה שנתפס שגוי בספר-הילדים המאוייר מתקבל בברכה בספר-המקראות, בהם דווקא גיוון הטכניקות, מקורות ההשראה והשפות החזותיות הוא אחד מאבני הבוחן לטיבם. שתי דוגמאות לספר-מקראות ישראליים מעורלים מבחינה ויזואלית הן למשל: "גן שלגו" אני ואתם" * ו"גן" * במקראות אלה מוצגים בפני

* גן שלגו אני ואתם - עריכה: מירי ברדי, עיצוב: שמעון זרדהאז, איור: אורח איתן, עם עובד 1986
** גן - עייד: אהרן כהן, עיצוב: פיליפ נלקופ ואבי נמר, דומינו 1990

שאין אפשרות לנסח חוקים מדוייקים ואמות מידה סרגוליות, ולמרות שליל האזייר הוא גוף בעל חיות וחוקיות משלו, חשובה השמירה על שפה חזותית לאורך הספר כולו. לדוגמא, בספר שבו השפה החזותית מופשטת וגשת לכל אורכו בצבעי מים שקופים ועדינים, ובכתימי צבע ללא קווי מיתאר, באותו אופן, בספר המאוייר ברובו בטכניקה של צבעי שמן דשנים וחומריים טהורים שכולה צבעי יסוד חזקים ולא מחוללים, עלולים מספר איורים העשויים בקצף הויזואלי הקיים בספר, ובעקבות זאת - בשלמותו. דוגמא לכך היא הבלתי מובנת להכניס לספר "ספורים לפרפר נחמד" שאזייר על ידי אורה שצבעי שמן (ברובו) סיפור המאזייר על ידי טוביה קורין בשפה ויזואלית שונה יקין, השוכבת את הרצף הויזואלי בספר כולו (איורים מס. 1-2).

ממון הנושאים, המוטיבים והאובייקטים ביחידות הסטטואליות השונות אפשרויות הגיון המרובות של עיצוב הטקסט והאיורים על פני העמודים ימים והכפולים, המספקים למאזייר בסיס לגיוון ולשונג, יש להעניק למתבונן כיכבי הטקסטואליים של הספר.

לכניבים נוספים שיש לתת עליהם את הדעת כאשר בוחרים נושא של רצף ילדים מאזייר הם איזון ורמת סוגסטיביות, דהיינו, איזון בין עמודים בהם המאוייקים ביחידות נפרדות ושלמות, העומדות זו מול זו ומשתלבות זו ובין דפים כפולים הפורשים תמונה פנורמית רחבה יותר. כמו כן חשוב בין עמודי-שיא "סוגסטיביים" וכבדים ובין עמודים קלילים יותר, שרשים אתנחתא לעין המתבונן. איזון זה נבחן בגודלם של האיורים, בעושר שם שבהם, בטון הפאלטה, בצבעוניותם ובצורת היקפם. למרות של על לוגיה המאוייקת לא חלים "חוקי" ספר-התמונות, מהווה גם בה רצף מ מרכיב רב-חשיבות בריאתמוס שהוא יוצר. ניתן ליצור ריתמוס של יא דפי-אתנחתא שקטים יותר, מקצב חוזר של עמודים בעלי אותו חוזק וייבי, או עמודים בעלי טון קליל לאורך הספר כולו.

מובהקת לשיקולים אלו בגיית רצף ויזואלי בספר-ילדים מאזייר, הם המופלאים של ניקולה ביילי (Nicola Bayley) לספר "שירי אמא אוורה" ⁴ the book of nursery rh (Nicola Bayley) מ-1975.

רצף - סוג של עט לשרטוט.
רחה - גוון הצבע בתמונה.

הילד רתמוס חוזר ואחידות בכתרות ובשערים, ואיזון דק בין צבעוניות ומנוכרומטיות, בין עמודים סוגסטיביים ובין עמודים קלילים, אך גיוון מלרליסטי ועשיר בכל שאר מרכיביה של השפה החזותית. במקראות אלו מגוון עשיר ביותר של שפות חזותיות מבחינת מקורות השראה מבחינת מצבי הוח, מבחינת טכניקות שונות, כך, המקראה אינה מציגה רק מגוון נושאים וז'אנרים סקסטואליים; אלא גם מספר רב של נושאים וסגנונות וויזואליים.

3. רצף ויזואלי כאיזון בין מרכיבים מנוגדים, היוצר את הדתמוס בספר

יש לזכור שהאיור הוא סוג של אמנות דרמטית, ולמרות ההבדלים בין ספר-ילדים מאוייר ובין ספר-תמונות והשוני באופן בחינתו של הרצף בשניהם, ניתן לומר שבשניהם הרצף הוא פועל יוצא של ההתרחשויות בסיפור, וביטוי למשך הזמן של האיירועים, התהליכים והמצבים בעלילה. באופן זה, הרצף יכול גם להיות פועל יוצא של התרחשויות הפנימיות של הגיבור וביטוי למשך הזמן של הלמי רוחו. באותה מידה יכול הרצף לשלב את שניהם: התרחשויות עלילה "חיצוניות" אובייקטיביות והתרחשויות פסיכולוגיות ומשך זמן "פנימיים" סובייקטיביים. בנוסף לאלו, אין לשכוח כי בו זמנית הרצף הוא גם פועל יוצא של פעולת המתבונן העוקב בפועל אחר מהלך האיורים.

ביגוד לספר-ילדים מאוייר, מכלל ספר-התמונות אלמנטים של סרט המתפתח מתמונה נוע בכיוון מסוים מנקודת התחלה כלשהיא לעבר אמצע וסוף. כל איור צריך לעורר עניין כשלעצמו ועל המכלול להחזיק את המתבונן במתח ובו-זמנית לספק לו נקודות אתגרת, וליצור איזון בין דינמיות וסטטיות. ספר-תמונות יכולים להכיל סוגי רצף שונים: רצף תמונות בעלות עוצמה זהה לאורך הספר; ספר שאיוריו "מטפסים" לקראת שיא ואחר כך "ירדדים" ומגיעים לרגיעה, ספר שתמונת הסיום שלו מכילה את השיא, וכו'. לכאן שייכת גם החלטתו של המאייר האם בכלל להביא את הספר לשיא ויזואלי כלשהוא, ואם כן, באיזה שלב. באמצע הספר, בסופו או בסצנה שלפני הסיום, ובאלו אמצעים לבטא את כוונותיו.

יש להבין שהרצף הויזואלי, הן בספר-הילדים המאוייר והן בספר-התמונות, הוא למעשה הריתמוס של הספר כולו, ובו מוצפן חלק נכבד ממצב הרוח שהספר משדר: מצב רוח של אוריריות, שקט, קונפונות, ציפיה הדרגתית לקראת שיא, מתח, חזרה רפסטיבית וכו'. ככזה, הרצף הוא אכן אחד מן המרכיבים להבנת הקוד הויזואלי של הספר, וגם אחד ממרכיבי השיפוט באשר לטיבו של הספר.

מודל של ספר שבו מרכיב הרצף חושב באופן מושלם מבחינת המרכיבים

התיאורטיים (ריתמוס, המשכיות, יצירת מצב רוח, איזון בין סטיות ודינמיות וכו'), הוא ספרו של המאייר אורי שולביץ (Uri Shulevitz) "שחר" (ממ 1974 ספר זה, לדעתו, הוא אחד מן השיאים האמנותיים הנפלאים בהיסט של הספר המאוייר לילדים, והטוב ביותר מבין ספריו של שולביץ.

(הקרות מ. 2-3).

הסקט בספר "Dawn" עובדתי, מאופק ומינימליסטי, והאיורים מעודנים רומזים תופעות טבע וחיות בחיקו: בטבע דומם ומצויף השחר עולה. סב ובוני יע מתעוררים, שואבים מים, מבעירים מזורה קטנה, שותים ויוצאים לשוט באגם כבר מעין ראשוני בספר ניתן לזהות את מקורות ההשראה הן-בודהיסט באיור ובסקסט. באופי הפשוט, התמציתי והתיאורי של הסקסט, ניתן לקבוע השראתה של שירת ההקיקו היפנית, שירה אינטואיטיבית ומכתומית 17 הברות, שנכתבה מתוך תווית הארה רגעית ופתאומית. שיר הייקו, באופן ביותר למשפטי של שולביץ בספרו, מעלה תמונת שיר אחת, נוצר מתוך מיו חושיות ומתאר באופן תמציתי ומרומז את טבע הדברים או רגע מסוים ב מבלי לגלוש להבעה מפורשת של מחשבה, שיפוט או רגש מצדו של ה (הרומן 1980) (הערה מס' 4) באופן עקבי ומלא שלמות, נראים גם איורים שולביץ כאלו צויירו לאחר חוויה הגיית עמוקה. בתוכנם, בצבעי- ובמשיכות המחול המעודנות שלהם, הם מעלים זכרם של ציורי הנוי האומנים הסיניים בני המאה ה-12, שהיו קרובים ברוחם לדרך החיפוש ה-הטאואיסטית, ואת ציורי ההאגה של אמני הן-בודהיזם ביפן במאות ה-16 שתיארו את מהלך התמורות בטבע מתוך הכרה דתית ונטיין לרמוז על האינסופי של הזמן והמרחב באמצעות משיכות מחול מועטות.

בסין, הדגיש אורח-החיים הרוחני-דתי את השיבותה של התבוננות מדיטטי ועמוקה ברעיון מסוים, במלה בודדת, או בתופעות הטבע. ביפן, שהושפעה הציור הסיני, נהגו אמני הן-בודהיזם, נזירים בחלקם הגדול, לצייר נופים, ת טבע וחילופי עונות, שבוצעו לאחר התרכזות מתשבותית ואימון מרובה על יכולת ביצוע ישירה וספונטנית, הנענית להתרחשויות הפנימיות ללא השגיבה ומאמץ. האומן נהג להתרכז בקשב עמוק במשך ימים רצופים עד הש עם היקום הסובב, תוך חזיקה של הווה אל-זמני ומרחב איז-סופי, וברגיש השראה להעלות את תחושותיו, המביעות הבנה אינטואיטיבית של מחות כסוד שאינו ניתן להסבר רציונלי. אומנים הגו באובייקטים המצויים ובלקחים שניתן להפיק מהם. (מן המים לדוגמא, ניתן לתפוס איכויות של יצילות, נתינת חיים לכל, רוחיה, נמיכות חרישית יחד עם כוח עז, שקט ועיי

התאורטיים (ריתמוס, המשכיות, יצירת מצב רוח, איזון בין סטיות ודינמיות וכו'), הוא ספרו של המאירי אורי שולביץ (Uri Shulevitz) "שחר" (Dawn) מ-1974. ספר זה, לדעתו, הוא אחד מן השיאים האמנותיים הנפלאים בהיסטוריה של הספר המאירי לילדים, והטוב ביותר מבין ספריו של שולביץ. (הערות מ. 2-3).

הטקסט בספר "Dawn" עובדתי, מאופק ומינימליסטי, והאיורים מעודנים רומזים על תופעות טבע וחוויות בחיקו: בטבע דומם ומצולף השחר עולה. סב ובונו ישנים, מתעוררים, שואבים מים, מבעירים מדורה קטנה, שותים ויצאם לשיט באגם.

כבר מעיון ראשוני בספר ניתן לזהות את מקורות ההשראה הזו-בדחסיים באיר ובסקסט. באופי הפשוט, התמציתי והתיאורי של הסקסט, ניתן לאתר עקבות השראתה של שירת הקיקו היפנית, שירה אינטואיטיבית ומכתמית בת זמננו, שונכתבה מתוך תווית הארה ופתאומית. שיר היקו, באופן דומה ביותר למשפטיו של שולביץ בספרו, מעלה תמונת שיר אחת, נוצר מתוך מיידיות חושית ומתאר באופן תמציתי ומודמו את טבע הדברים או רגע מסוים בטבע, מבלי לגלוש להבעה מפורשת של מחשבה, שיפוט או רגש מצדו של הכותב (הופמן 1980) (הערך מס' 4) באופן עקבי ומלא שלמות, נראים גם איוריו של שולביץ כאלו צוירו לאחר חוויה הגיגית עמוקה. בתוכנם, בצבעי-המים ובמשיכות המכחול המעודנות שלהם, הם מעלים זכרם של ציורי הנוף של האומנים הסיניים בני המאה ה-11-12, שהיו קודמים ברוחם לדרך החשיבה הטאואיסטית, ואת ציורי ההאיגה של אמני הזן-בדהיזם ביפן במאות ה-14-15 שתיארו את מהלך התמורה בטבע מתוך הכרה דתית ונסיון לרמוז על הריק האינסופי של הזמן והמרחב באמצעות משיכות מכחול מעיטות.

כסיו, הדגיש אורח-חיים הרחני-דתי את חשיבותה של התבוננות מדיטיבית ולמקוה ברעיון מסוים, במלה בודדת, או בתופעות הטבע. בופן, שהושפעה מן הציור הסיני, נהגו אמני זן-בדהיזם, נזירים בהלם הגדול, לצייר נופים, תופעות טבע וחלופי עונות, שבוצעו לאחר התרכזות מחשבתית ואימון מרובה עד כדי יכולת בציור ישירה וספונטנית, הנענית להתרחשויות הפנימיות ללא השקעת חשיבה ומאמץ. האומן נהג להתרכז בקשב עמוק במשך ימים רצופים עד התמוגג עם היקום הסובב, תוך חזייה של הזוה אל-זמני ומרחב איז-סופי, ובכך של השראה להעלית את תחושותיו, המביעות הננה אינטואיטיבית של מחות החיים כסדר שאינו ניתן לחסבר רציונלי. אומנים המ באובייקטים המצויים בטבע ובלקחים שניתן להפיק מהם. (מן המים לדוגמא, ניתן לתפוס איכויות של זכות ועלילות, נתינת חיים לכל, רוויה, נמיכות חרישית יחד עם כוח עז, שקט ועקשיות,

תמוס חודר ואחידות בכתרות ובשערים, ואיזון זק בין צבעוניות מטיות, בין עמודים סוגסטיביים ובין עמודים קלילים, אך גיוון טי ועשיר בכל שאר מרכיביה של השפה החזותית. במקראות אלו ממוזן ויותר של שפות חזותיות מבוהנות מקורות השראה מבוהנת מצבי רוח, טכניקות שונות, כך, המקראה אינה מציגה רק ממוזן נושאים וזאנרים שללים, אלא גם מספר רב של נושאים וסגנונות ויזואליים.

יזואלי פאיזון בין מדיצינים מנוגזים, היוצר את הרתמוס בספר

ד שהאיר הוא סוג של אמנות דמסית, ולמרות ההבדלים בין ספר-ילדים ובין ספר-תמונות והשוני באופן בחינתו של הרצף בשניהם, ניתן לומר הם הרצף הוא פועל יוצא של ההתרחשויות בסיפור, וביטוי למשך הזמן ורועים, התהלכים והמצבים בעלילה. באופן זה, הרצף יכול גם להיות יוצא של התרחשויות הפנימיות של הגיבור וביטוי למשך הזמן של הלכי אואתה מידה יכול הרצף לשלב את שניהם: התרחשויות עלילה "היצוגיות" שיביטיות והתרחשויות פסיכולוגיות ומשך זמן "פנימיים" סובייקטיביים. לאלו, אין לשכות כי בו זמנית הרצף הוא גם פועל יוצא של פעולות ון תקוקב בפועל אחו מהלך האירורים.

לספר-ילדים מאויר, מכיל ספר-התמונות אלמנטים של סרט המתפתח וזע בכיוון מסוים מנקודת התחלה כלשהיא לעבר אמצע וסוף. כל אור עעודר עניין כשלעצמו ועל המכלול להחזיק את המתבונן במתח ובו-זמנית נקודות אתחאתא, וליצור איזון בין דינמיות וסטיות. ספר-התמונות להכיל סוגי רצף שונים: רצף תמונות בעלות עוצמה זהה לאורך הספר, ספר איאורי "מטפסים" לקראת שיא ואחר כך "יורדים" ומגיעים לרגיעה, ספר ת הסיים שלו מכילה את השיא, וכו'. לכאן שייכת גם החלטה של המאירי כלל להביא את הספר לשיא ויזואלי כלשהוא, ואם כן, באיזה שלב. באמצע בסופו או בסצנה שלפני הסיים, ובאילו אמצעים לבטא את כוונותיו.

הוא שבין שהרצף הוויזואלי, הן בספר-הילדים המאירי והן בספר-התמונות, הוא ה הריתמוס של הספר כולו, ובו מוצפן חלק נכבד ממצב הרוח שהספר מצב רוח של אוריריות, שקט, קופצנות, ציפיה הדרגתית לקראת שיא, דדוה רפסטיבית וכו'. כזוה, הרצף הוא אכן אחד מן הרכיבים להבנת הקוד גלי של הספר, וגם אחד ממרכיבי השיפוט באשר לטיבו של הספר.

של ספר שבו מרכיב הרצף חושב באופן מושלם מבחינת המרכיבים

גמישות והשתנות בלתי פוסקת, עליונות ועמקות וכו') (איורים מס. 7-8).

מבחינה תכנית מתארים איוריו של שולביץ נופים רחבים, רוגעים ועוטי ערפל, מספר גיבורים קטן (שניים בלבד), פעילות אוניברסלית מצומצמת למינימום ומצופפת שתיקה (דלית מים, הבערת אש, גלגול מזרונים, דחיפת סירה למים ושיט), חזקה על סצינות נוף חסרות תזוזה, מספר מועט ביותר של אובייקטים בכל איור, ההתרחשויות בטבע מינוריות (הירח קפוא ומחפנט, רעד קל של המים על ידי משב רוח, צפרדע שקפצה קודם והותירה סימנים על פני המים, עטלף מגיח ונעלם, ציפור כמעט נעלמת מציצת, אור שחר עולה לאיטו). השינויים באיורים במהלך הספר הדרגתיים ומעודנים, נמנעים מציצת רעש ויזואלי ומזכירים את האמונה הזן-בודהיסטית כי טוב לאדם ללכת אחר צווי הטבע, לחיות חיים שקטים חסרי פעולה ומתח ובחרמוניה עם הטבע הסובב, ולהגיע לאמת בדרך של "מעשה ללא מעשה", שבה אין התערבות במהלך האירועים הטבעיים.

מבחינה צורנית, הספר מורכב ממספר אלמנטים המצטרפים לשלימות אחת ויוצרים מצב רוח המביע רגיעה ומתארים יחד עם זאת את מהלך ההשתנות בטבע: פורמט ספרי הוריונוסלי כאפקט משרה שלווה, המעצים את עצמו עם פתיחות הספר והפרכתו ל"אופק" רחב ידיים, טכניקת צבעי-מים מעודנים, משיכות מכולל רומזות וחסרות פירוט, עצמים עוטי-ערפל ונמוגים בחלל, אובייקטים ללא קווי מיתאר מצויירים ככתמי צבע גדולים, צבעוניות כחלחלה ומאופקת, מנוכרוסטית כמעט, צורת היקפם הסגלגלית של האיורים מקרינה שלימות, תוך הימנעות משימוש במסגרות מרובעות, גבולות איור רוטטים בקו גבול לא מדויק בתוך מרחב של דף לבן, רחב וריק, תמונת השיא, הגולשת ומשתרעת עד קצה גבולותיו הפיזיים של הספר ומקנה למתבונן תחושה של אין סוף.

בהשתלבותם, יוצרים אמצעים תכניים וצורניים אלו אפקט של סטיות רוגעית, אך מבחינת רצף המעבר מאיור לאיור ניתן לזהות איזון בין סטיות ודינמיות, ומעניין לעקוב אחר האמצעים להשגתו.

הדינמיות המכניסה תנועה לספר, מתבטאת אף היא בתחבולות צורניות ותכניות, שכמו בכל ספר טוב קשה מאד להפריד ביניהן. מבחינה תכנית מתבטאת הדינמיות הקיימת באיורים לאורך הספר בהכנסת כוחות טבע פתאומיים המפעילים את הנוף הדומם: אד שקוף לבנבן עולה מן הנהר, משב רוח רגוע מרטיט את המים, סימני קפיצתה של צפרדע באגם הדומם, עליית השחר והתבהרות השמים. גם הפעילות האנושית מכניסה אלמנט דינמי: התעוררות, שאיבת מים, הבערת אש, גלגול מזרונים, הסטת הסירה אל המים ושיט.

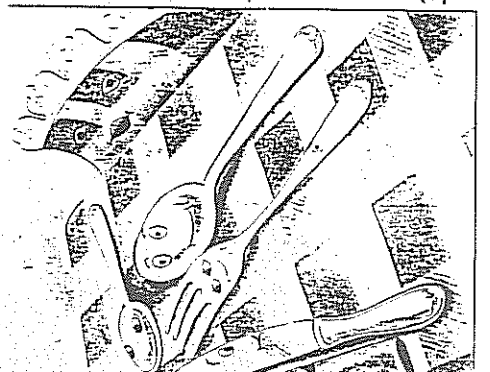
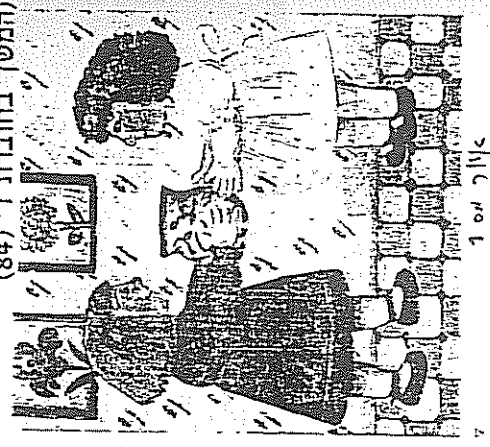
מבחינה צורנית הושגה הדינמיות בחלקו הראשון של הספר Down על ידי

הרחבה איטית של "צמצם" עדשת-מסגרת האיורים, והכללת עוד פרטים קטנים האיורים. תחבולה חד פעמית שיצרה דינמיות היתה הפיוף פנורמית-הנוף הכולל כשלאחר מכן, שימוש חוזר בתחבולה של מעברי-תנועה מפתיעים בין ציורי ה"פריים" ב"מצלמתו" של המאייר ובין הרחבה פתאומית של האיור לפנורמה כמעט מקסימלית מבחינת הגודל. מעברים מפתיעים נוספים הם המעברים של קלוג-אפ איורי ממוקד על הגיבורים או על תופעות טבע ובין מבט-על-על מקום ההתרחשות.

הדינמיות נוצרה גם על ידי התבהרותם ההדרגתית של הצבעים במהלך ובשיאו היוזואלי של הספר נוצרת "התפוצצות" צבעונית זוהרת בצבעי צהוב ותכול, תוך שבידה פתאומית של המנוכרוסטיות הכחולה. כאן נשבו הצורה הסגלגלה החוזרת של האיורים לאורך הספר, ואיור השיא נפרש על הדף הכפול מקצה עד קצה בחגיגות של שלווה אין סופית. תמונת שיאי הספר, נוצרה במהלכו על ידי בנייה מחושבת ואיטית של עקומת שיאים יותר, המוליכים לקראת השיא הגדול. אך הספר אינו נגמר שם כדי לא תחושת שביחה חריפה ולגרום לאנטי-קלימקס דרמטי מדי במעבר מתמונת לעבר סגירת הספר מיד לאחר מכן, בחר שולביץ לצמצם שנית את העדישה עמוד מאויר אחרון, מסנוור בזוהר, ולחזור למידי הספר כשהוא סגור (א. מס. 9-17).

המסר הגלוי בספר הוא צידוד באורח חיים פשוט, שלוו והרמוני, כתשובה למסר הסמוי העולה מן הטקסט ומן האיור הוא זן-בודהיסטי, ומוצפן בהמשך חוויה מחשבבת עמוקה בטבע הטומנת בסופה, בתרגומו היוזואלי של באיור-השיא בספר, הארה פתאומית, שאודות חוסר האפשרות לתארה נכתבו כבר ספרים רבים.

(המשך בחוברת ד' (84)

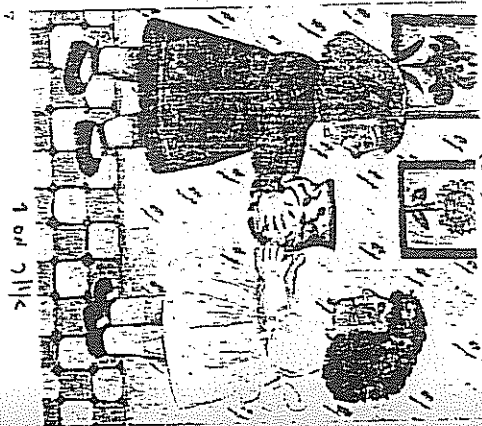
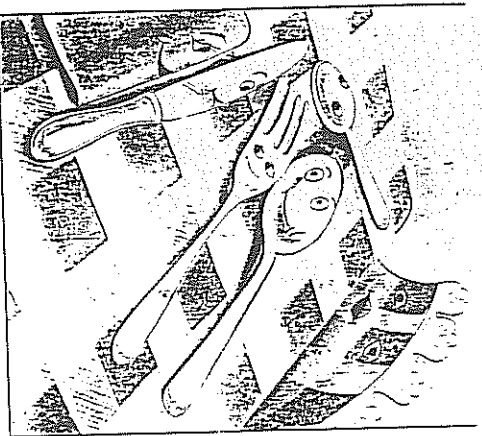

הרחבה איטית של "צמצם" עדשת-מסגרת האוויר, והכללת עוד פרטים לאורך האוירים. תחבולה חד פעמית שיצרה דינמיות היתה היפוך פנורמה-הנוף הדומם, כשלאחר מכן, שימש חוזר בתחבולה של מעברי-תנודה מפתיעים בין צמצום ה"פריים" ב"מצלמת" של המאייר ובין הרחבה פתאומית של האויר לפנורמה-נוף כמעט מקסימלית מבחינת הגודל. מעברים מפתיעים נוספים הם המעברים ממצב של קליז-אפ אווירי ממוקד על הגיבורים או על תופעות טבע ובין מבט-על רחב על מקום ההתרחשות.

הדינמיות נוצרה גם על ידי התבהרתם ההדרגתית של הצבעים במהלך הספר, ובשיאו הוויזואלי של הספר נוצרת "התפוצצות" צבעונית זוהרת בצבעי רוק, צהוב ותכול, תוך שבירה פתאומית של המונוכרומטיות הכחולה. כאן נשברת גם הצורה הסלגללה החוזרת של האוירים לאורך הספר, ואויר השיא נפרש על פני הדף כמפול מקצה עד קצה בחוגניות של שלושה אין סופית. תמונת שיאו של הספר, נוצרה במהלכו על ידי בנייה מחושבת ואיטית של עקומת שיאים קטנים יותר, המוליכים לקראת השיא הגדול. אך הספר אינו נגמר שם כדי לא ליצור תחושת שבירה חריפה ולגרום לשיא הגדול. אך הספר אינו נגמר שם כדי לא ליצור לעבר סגירת הספר מיד לאחר מכן, בחר שולביץ לצמצם שנית את העדישה לחצי עמוד מאוירי אחרון, מטנוור בזוהר, ולחזור למימדי הספר כשהוא סגור (אוירים מס. 17-9).

המסר הגלוי בספר הוא צידוד באורח חיים פשוט, שלוו והרמוני, כתרובה לטבע. המסר הסמוי העולה מן הטקסט ומן האויר הוא ז'-בודיהיטי, ומוצפן בהעברת חוויה מחושבתית עמוקה בטבע הטמונת בסופה. בתנומו הוויזואלי של שולביץ באויר-השיא בספר, הארה פתאומית, שאורות חוסר האפשרות לתארה במלים נכתבו כבר ספרים רבים.

(המשך בחוברת ד' (84))

אלו 2

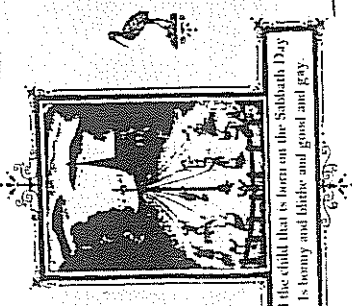
35

אלו 1

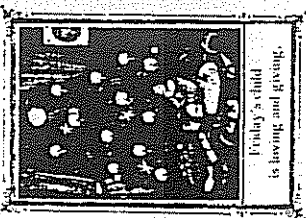
והשתנות בלתי פוסקת, עליונות ועמקות וכו') (אוירים מס. 7-8). תבנית מתארים אווירי של שולביץ נופים רחבים, רוגעים וקוטי ערפל, פערות בוררים קטן (שניים בלבד), פעילות אווירית מוצמצמת למינימום ומשועפת (דלית מימין, הבערת אש, גלגול מורנונים, דחופת סירה למים ושיט), חורה גוהר נוף הסורות תזוהר, מספר מועט ביותר של אויבוקטים בכל אויר, שישויות בטבע מינווריות (היחד קפוא ומהפנט, רעד קל של המים על ידי משב רודע שקפצה קודם והותירה סימנים על פני המים, עטלף מגיח ונעלם, מעט נעלמת מצייצת, אור שחר עולה לאיטו). השינויים באוירים במהלך ההיסטוריה כי טוב לאדם ללכת אחר צווי הטבע, לחיות חיים שקטים חסרי מתח ובהרמוניה עם הטבע הטובה, ולהגיע לאמת בדרך של "מעשה ללא שבה אין התערבות במהלך האירועים הטבעי.

צורנית, הספר מורכב ממספר אלמנטים המצטרפים לשלימות אחת מצב רווח המביע רגיעה ומתארים יחד עם זאת את מהלך ההשתנות פורמט ספרי הוויזואלי כאפקט משרה שלווה, המעצים את עצמו עם הספר והפיתוח ל"אופק" רחב דייים, טכניקת צבעי-מים מעודנים, משיכות רומזות והסורות פירוט, עצמים עוטי-ערפל ונמוגים בחלל, אויבוקטים, מיתאר מצוינויים ככתמי צבע גדולים, צבעוניות כחלהללה ומאופקת, גטיה כמעט, צורת היקפם הסגלגלית של האוירים מקרינה שליוות, תוך ת משמוש במסגרות מרובעות, גבולות אויר רוטטים בקו גבול לא מדויק רחב של דף לבן, רחב וריק, תמונת השיא, הגולשת ומשתרעת עד קצה ז' הפיזיים של הספר ומקנה למתבונן תחושה של אין סוף.

בם, יוצרים אמצעים תכניים וצורניים אלו אפקט של סטטיות רוגעת, אך רצף המעבר מאויר לאויר ניתן לזהות איוון בין סטטיות ודינמיות, לעקוב אחר האמצעים להשגת. ת המכניסה תנועה לספר, מתבטאת אף היא בתחבולות צורניות ותכניות, כמכל ספר טוב קשה מאד להפריד ביניהן. מבחינה תכנית מתבטאת ת הקיימת באוירים לאורך הספר בהכנסת כוחות טבע פתאומיים יים את הנוף הדומם: אך שקוף לבנון עולה מן הנהר, משב רוח רגעי את המים, סימני קפיצתה של צפרדע באגם הדומם, עליית השחר וית השמים. גם הפעילות האווירית מכניסה אלמנט דינמי: התעוררות מים, הבערת אש, גלגול מורנונים, הססת הסירה אל המים ושיט. צורנית הושגה הדינמיות בחלקי הראשון של הספר Down על ידי

The child that is born on the Sabbath Day
Is bonny and blithe and good and gay.

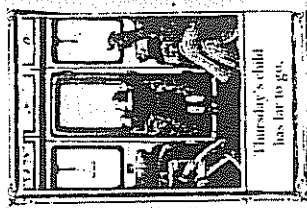
Friday's child
is loving and giving.

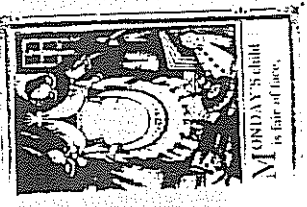
Saturday's child
works hard for a living.

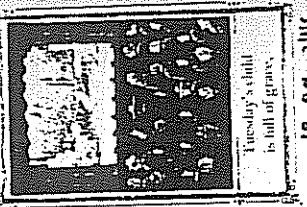
Sunday's child
all of a row.

Thursday's child
has far to go.

Wednesday's child
is fair of face.

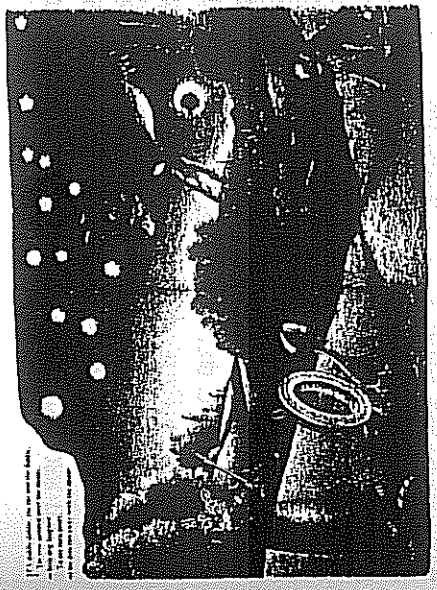

Tuesday's child
is full of grace.

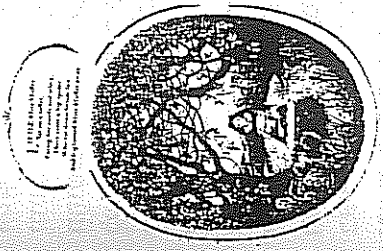

How we might at night, a beam of moonlight had

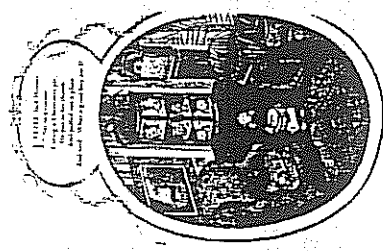
The mountain made round, dark and slow

4. or 711c

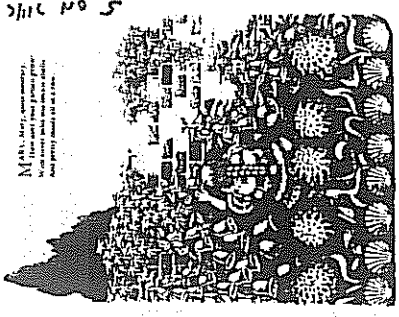

1. 1111c
The child that is born
on the first day of the year,
is full of merriment
and mirth.

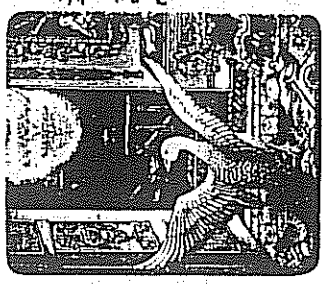
2. 1111c
The child that is born
on the second day of the year,
is full of grace
and cheer.

3. 1111c
The child that is born
on the third day of the year,
is full of wit
and wit.

5. or 711c
The child that is born
on the fifth day of the year,
is full of wit
and wit.

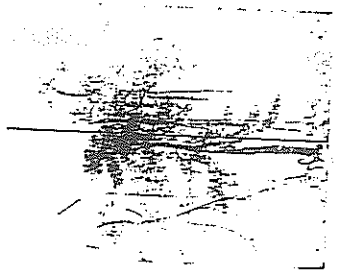
6. or 711c
The child that is born
on the sixth day of the year,
is full of wit
and wit.

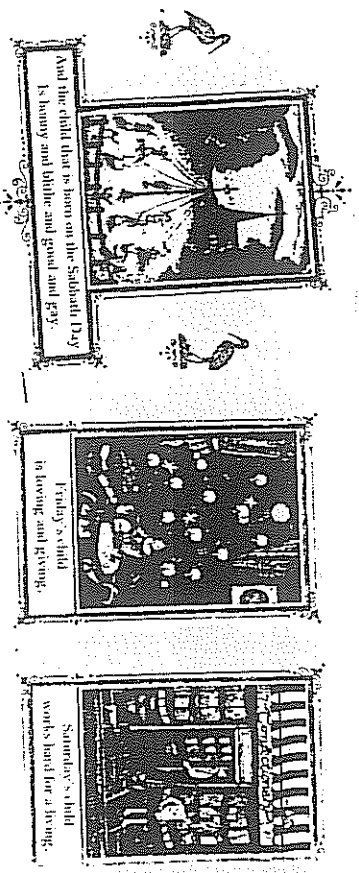
3. or 711c

7. or 711c

8. or 711c

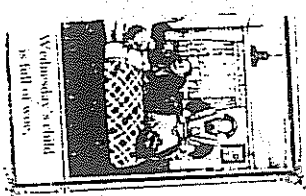

And the child that is born on the Sabbath Day
Is honey and hille and good and gay.

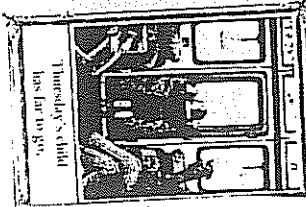
Friday's child
Is loving and giving.

Saturday's child
Works hard for a living.

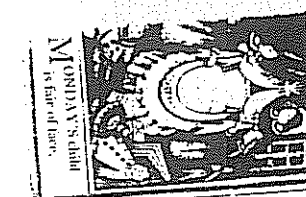
9 on 37C

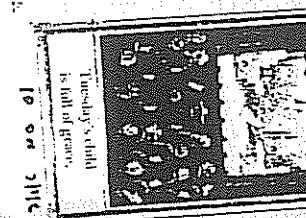
Wednesday's child
Is full of woe.

Thursday's child
Has far to go.

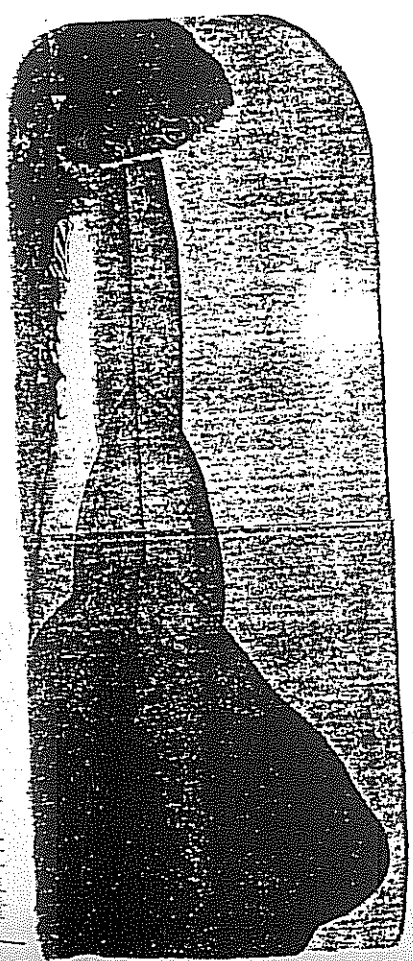

Monday's child
Is fair of face.

Tuesday's child
Is full of game.

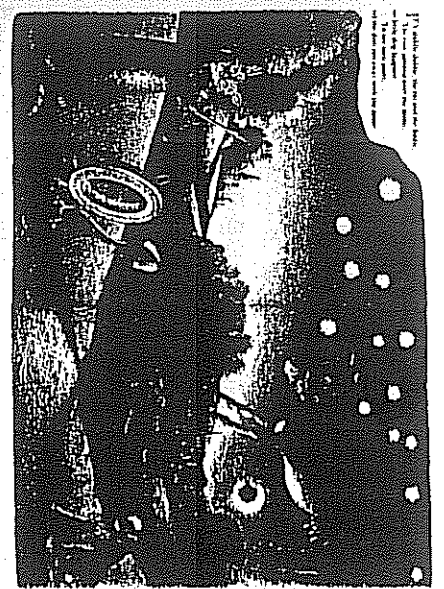
10 on 37C

The mountain stands most fast and clear

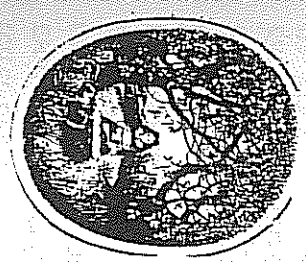
11 on 37C

The mountain stands most fast and clear

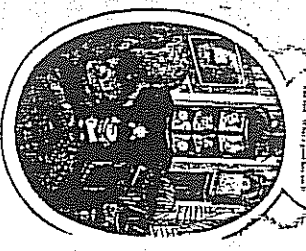

The mountain stands most fast and clear

4 on 37C

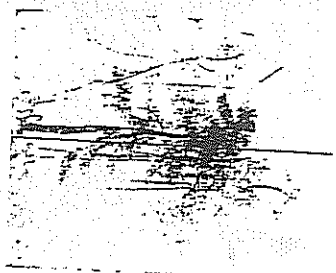

Friday's child
Is loving and giving.

Friday's child
Is loving and giving.

11 on 37C

8 on 37C

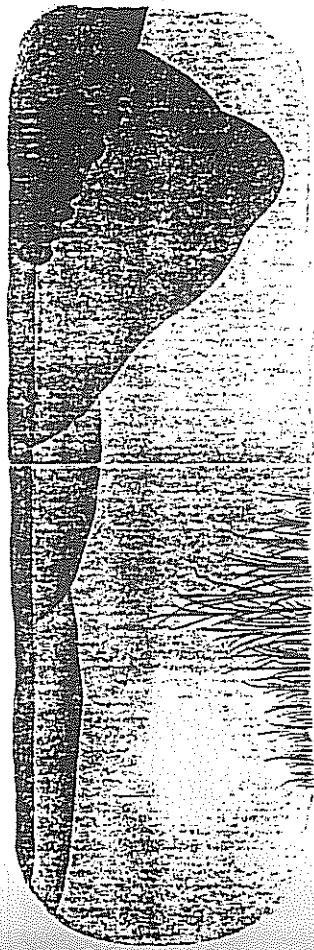
The mountain stands most fast and clear

7 on 37C

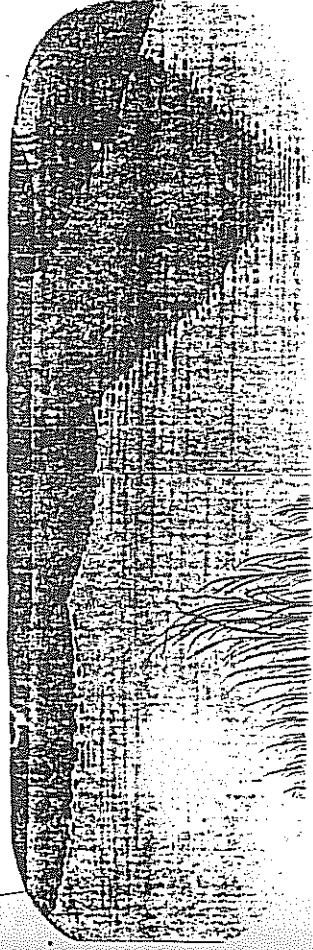
15 ON 7116

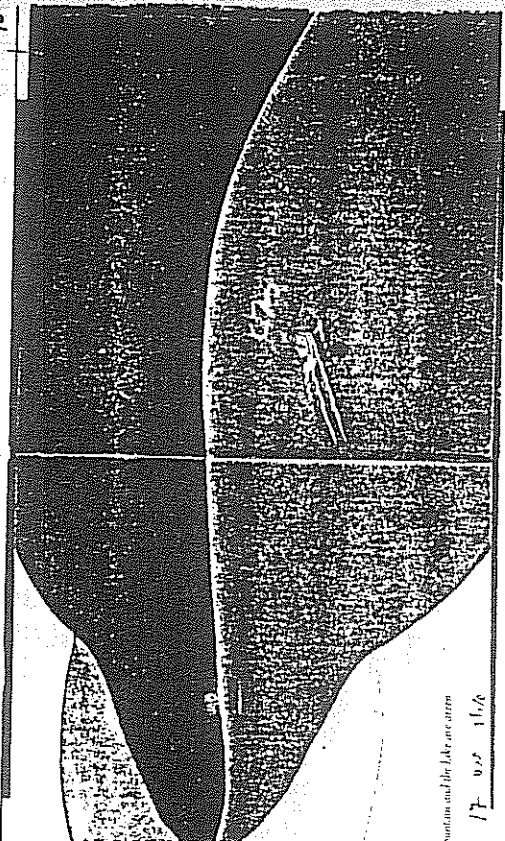
12 ON 7116

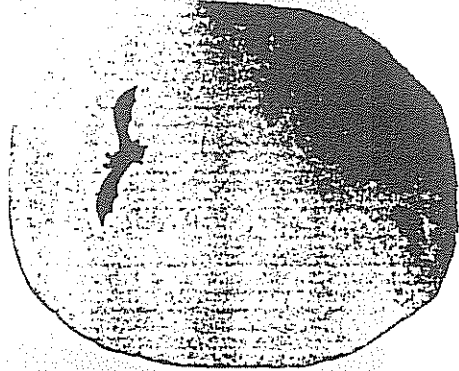
16 ON 7116

14 ON 7116

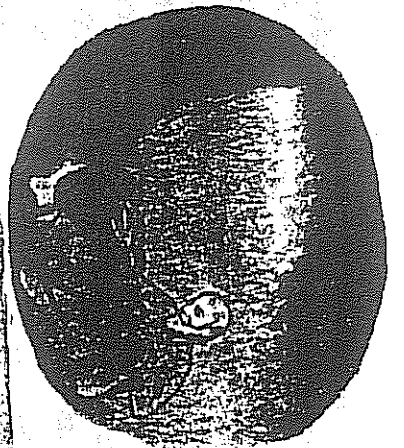
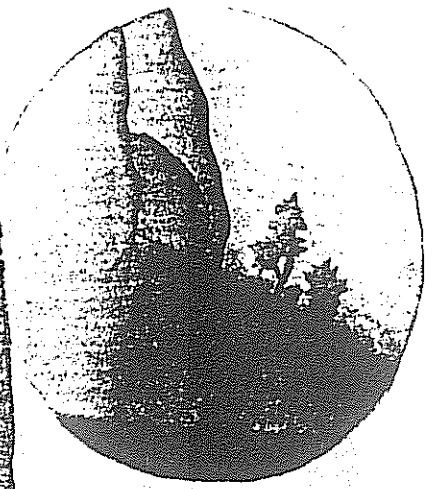
17 ON 7116

A body but on its in silos

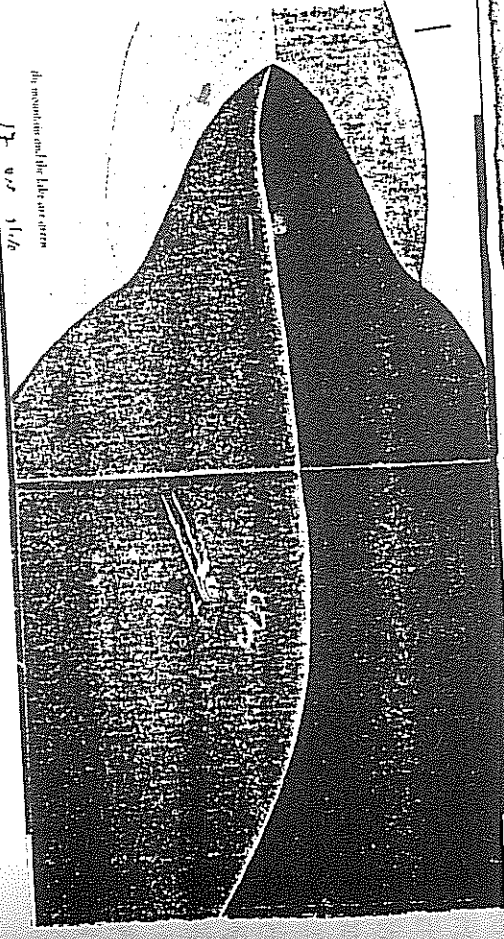
A first mump
Then another

15 ON 7116

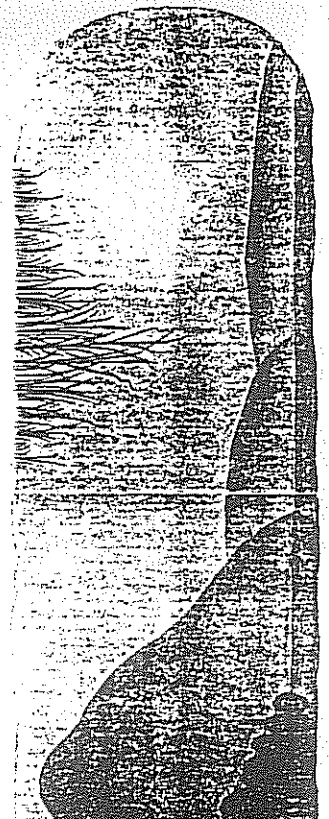

16 ON 7116

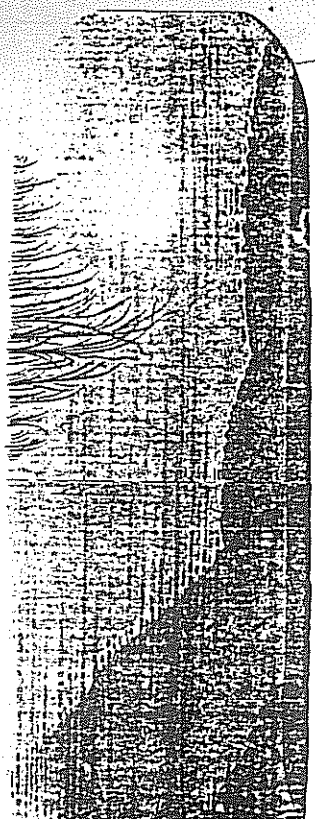

17 ON 7116

39

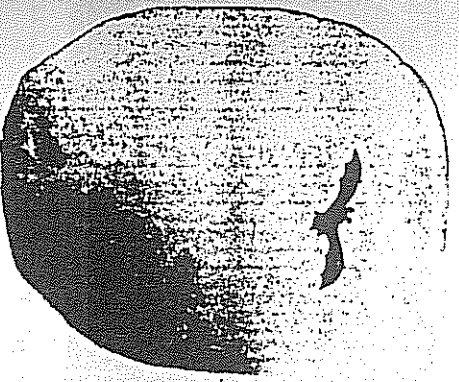
12 ON 7116

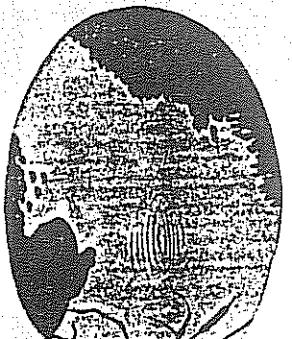
13 ON 7116

14 ON 7116

15 ON 7116

A leafy but crumpled in situ.

A leafy but crumpled in situ.

38

תשובות לשאלות חשובות של ילדים

עצת: ד"ר ד"ר

סידרה חשובה ומומלצת לסוכני סוציאליזציה: הורים, גנות, מורים ומדריכים הבאים באינטראקציה עם ילדים, היא הסידרה "למה ולמה" (הוצא ספרית עפר). לצורך כתיבת הסידרה, אסף מחברה אברהם שטאל, שאלות מפי ילדים והשתדל לתת להן תשובות אמיתיות. המחבר מעיד כי "הרבה שאלות יש לילדים, חלק מהשאלות האלה קשות מאד. לא תמיד הם מעזים לשאול אותן ולא תמיד יש מבוגרים שיודעים לענות עליהן".

דוגמאות לשאלות שילדים מתלבטים בהם ועליהם ניסה לענות שטאל, הם: "למה יש ילדים מקובלים מאד ומקובלים פחות" או "למה לאבא ולאמא יש סודות?" לצורך הבהרה ניצי לדוגמא את ספרו הדן בסוגית הסוד. שטאל מנסה לענות על הבעיה שהעלו הילדים: "לא פעם שאלנו את עצמנו: למה לאבא ולאמא יש סודות?" והוא עונה: שילדים יכולות להיות הרבה תשובות לשאלה זו. הוא מציג סיבות שונות שגורמות לסוד המשפחה כמו מצב שאחד מבני המשפחה עבר עבירה ויושב בבית הסוהר וזה מבייש את בני המשפחה, או מחלה קשה שאחד מבני המשפחה לוקה בה ואינו רוצה לשתף את הכלל על מנת שלא ירחמו עליו. משפחות אחרות שומרות סוד כי מערכות היחסים ביניהן אינן תקינות והן אינן רוצות לחשוף זאת.

לצד דוגמאות אלו שמביא המחבר לשמירת סוד, הוא מציג נושאים נוספים הקשורים לסוגיה זו - כמו שמירת סוד, הרגשות הנלווים לכך. בספר סיפורים (אפילו כאלו שמוזגש שהם מקרים אמיתיים), בדיחות, פתגמים, קטעים מספרי זכרונות, משימות אישיות לתלמיד ומטלות שונות לקורא. המחבר מדגיש כי "לא תמיד מוכרחים לדבר ולא תמיד מוכרחים לכתוב ולפעמים אפשר לצייר ואולי יש ילדים שיכולים לומר את מה שהם רוצים, בנגינה או בדיקוד - אך יש גם הרבה דברים שטוב לחשוב עליהם בלי אומר ודברים".

שטאל מנסה להביא את הילד לביסוי (לאו דוקא ביסוי רבלי) על מנת שיוכל לפרוק את הדברים שמפריעים לו. הצעתו היא לאפשר לילדים לקרוא חומרים טעונים כמו הנושא שהצגנו לעיל, באופן עצמי. אך ניתן ומומלץ מאוד להעלות נושאים אלו במסגרת קבוצתית, לדון ולעבד אותם בקבוצה ולקבל בדרך זו משותף באמצעות למידת עמיתים. פיא"ה (1952) התייחס לחיובי שלבלמידת

עמיתים. הוא טען שילדים בדמות קונגיטיביות דומות עשויים להזין האהה השני ומכאן, שהעלאת נושאים חבויים אלו לדיון בפני קבוצת עמיתים י

יתרון רב. קולברד וטוראל (1971) מציגים את השיבות הייחודיות והדיון לעירעור תפיסות וי של יחידים, וזאת על מנת לאפשר עיון ושקלה של תפיסות אחרות, ואו תפיסות מתקדמות יותר וברמות חשיבה גבוהות יותר. עצם העלאת נושאים ש מתלבטים בהם לדיון משותף של קבוצת עמיתים עשויה לתרום לילדים בכי העשרה בתחומי רגש ותוכן שונים.

בסיום הספר מופיע קטע חשוב מותי לגלות את סודות הבית? "יש ויש פרטיות, ולא הכל צריך לספר, אבל לפעמים קורים בבית דברים לא דברים שאינם צריכים לקרות. אם ילד או ילדה חושבים שקורה בביתם דב אפשר לדבר עליו, לא עם אבא או אמא ולא עם אחים גדולים, רצוי לספר למישהו מהמבוגרים בבית-הספר, למישהו נחמד, שהכי קל לדבר אתו או והם ידעו לעזור בלי שאף אחד ידע.

פניה זו לילדים היא על מנת להבהיר שיש סודות שאפילו אם הוזהרת לא ל צריך לגלותם על מנת שיעזרו לך בלי שאף אחד ידע.

יתכן שספר מסוג זה יסייע למנוע ניצול מיני או ניצול מסוג כלשהו של לאחרונה אנו עדים לחשיפה רבה יותר של מקרי גילוי עריות במשפחות ואין הסיבה נעוצה בכך שלא היו דברים מעולם והם נוצרו עתה יש מאין. ה פתולוגיות מעין אלו היו תמיד. אלא שעתה כשהחברה מצווה לפתיחות בנושאים אלו, יתכן שהמסר המועבר לילדים הוא לבקש סיוע, הבנה ו מגורמים אחרים כשגורמים קרובים לילד נמנעים מלתת לו סיוע זה, מתנכרים ופוגעים לילד. מוכרחים לפרוץ את החומה, לליבו של הילד ו הרדוף, לסייע לו, ואין כמו הספר להתחבר אל הילד, ולשמש לו עוגן ו קשות אלו.

ילדים אינם מתקשים להתחבר לבעיות ומצבים טעונים באופן ישיר. א מציעה קובובי את השיטה הביבליוטרתית ככלי מחוץ לילד. קובובי טוע "ספרות טובה, ככל יצירת אמנות, מעוררת בקורא מערך מורכב של תגובות שבו תופסים חלק גדול תהליכים וקונפליקטים דינמיים עמוקים ובלתי ומתעוררים לפעילות, לתנועה בעת הפגישה עם היצירה ובעקבותיה" (1978, ע' 19-28). לדעת קובובי הילד נוטה ביתר קלות להזהות עם ר שבסיפור. בדרך זו הוא מזדהה עם הדמויות ומתחבר כך לעולמו שלו. ניתוח שילדים מעבדים את הקונפליקטים, אמנם אלו המתרחשים בנפש גיבורים

עמיתים. הוא טען שילדים ברמות קוגניטיביות דומות עשויים להזין האחד את השני. ומכאן, שהעלאת נושאים חבויים אלו לדין בפני קבוצת עמיתים יש לה יתרונ רב.

קולברד וטוריאלי (1972) מציגים את השיבות הייבו והדין לעיקור תפיסות ועמדות של יחידים, וזאת על מנת לאפשר עיון ושקילה של תפיסות אחרות, ואלו איך תפיסות מתקדמות יותר וברמות חשיבה גבוהות יותר. עצם העלאת נושאים שילדים מתלבטים בהם לדין משותף של קבוצת עמיתים עשויה לתרום לילדים בכיון של העשרה בתחומי רגש ותוכן שונים.

בסיום הספר מופיע קטע חשוב מתי מותר לגלות את סודות הבית? "יש סודות ויש פרסיות, ולא הכל צריך לספר, אבל לפעמים קורים בבית דברים לא טובים, דברים שאינם צריכים לקרות. אם ילד או ילדה חושבים שקורה בביתם דבר שאי אפשר לדבר עליו, לא עם אבא או אמא ולא עם אחים גדולים, רצוי לספר זאת למישהו מהמבוגרים בבית-הספר, למישהו נחמד, שהכי קל לדבר איתו או אחר, והם ידעו לעזור בלי שאף אחד ידע.

פניה זו לילדים היא על מנת להבהיר שיש סודות שאפילו אם הוזהרת לא לגלותם - צריך לגלותם על מנת שיעזרו לך בלי שאף אחד ידע.

יתכן שספר מסוג זה יטייע למנוע ניצול מניי או ניצול מסוג כלשהו של ילדים. לאחרונה אנו עדים להשיפה רבה יותר של מקרי גלוי עריות במשפחות שונות. ואין הסיבה נעוצה בכך שלא היו דברים מעולם והם נוצרו עתה יש מאין. תופעות פתולוגיות מעין אלו היו תמיד. אלא שעתה כשהחברה מצויה לפתיחות וסיע בנשיאים אלו, יתכן שהמסר המועבר לילדים הוא לבקש סיע, הבנה ובטחון מגורמים אחרים כשגורמים קרובים לילד נמנעים מלגות לו סיע זה, או אף מתגברים ופוגעים לילד. מוכרחים לפרוץ את החומה, לליבו של הילד המנוצל והרדוף, לסייע לו, ואין כמו הספר להחבר אל הילד, ולשמש לו עוגן בשעות קשות אלו.

ילדים אינם מתקשים להחבר לכעיות ומצבים טעונים באופן ישיר. אי לכך מציעה קובובי את השיטה הביבליוגרפית ככלי מתווך לילד. קובובי טוענת כי "ספרות טובה, ככל יצירת אמנות, מעוררת בקורא מערך מורכב של תגובות-נפש שבו תופסים חלק גדול תהליכים וקונפליקטים דינמיים עמוקים ובלתי-פוגעים ומתעוררים לפעילות, לתנועה בעת הפגישה עם היצירה ובעקבותיה" (קובובי, 1978, ע' 118-119). לדעת קובובי הילד נוטה ביתר קלות להדהות עם הנפשות שבסיפור. בדרך זו הוא מזהה עם הדמויות ומחבר כך לעולמו שלו. ניתן לשער שילדים מעבדים את הקונפליקטים, אמנם אלו המתרחשים בנפש גיבורים אחרים,

בות לשאלות השונות של ילדים

גינת וילך

החשובה ומומלצת לסוכני סוציאליזציה: הורים, גננות, מורים ומדריכים. באינטיאקציה עם ילדים, היא הסיידה "למה ולמה" (הוצא ספרית עפר). התגיפת הסיידה, אסף מחברת אברהם שטאל, שאלות מפני ילדים והשתדל להזין תשובות אמיתיות. המחבר מעיד כי "הרבה שאלות יש לילדים, חלקן הוות האלה קשות מאד. לא תמיד הם מעיזים לשאול אותן ולא תמיד יש

ב שיידעים לענות עליהן".
לת לשאלות שילדים מתלבטים בהם ועליהם ניסה לענות שטאל הם: "למה רבהנה נציג לדוגמה את ספרו הדן בסוגיות הסוד. שטאל מנסה לענות על שהעלו הילדים: "לא פעם שאלנו את עצמנו: למה לאבא ולאמא יש שונות שמורמות לסוד המשפחה כמו מצב שאחד מבני המשפחה עבר וזישב בבית הסוחר וזה מבייש את בני המשפחה, או מחלה קשה שאחד רוצה בבית הסוחר וזה הכלל את לשותף את הילד על מנת שלא ירחמו עליו. את אחרות שומרות סוד כי מערכות היחסים ביניהן אינן תקינות והן אינן לחשוף זאת.

גמאות אלו שמביא המחבר לשמירת סוד, הוא מצג נישאים נוספים הקשורים זה - כמו שמירת סוד, הרגשות הנלווים לכך. בספר סיפורים (אפילו כאלו ש ש שהם מקורים אמיתיים), בדחיות, פתגמים, קטעים מספרי זכרונות, משימות ל: לתלמיד ומטלות שונות לקורא המחבר מדגיש כי "לא תמיד מוכרחים לכתוב קול מוכרחים לכתוב ולפעמים אפשר לצייר ואולי יש ילדים שיכולים לומר את הם רוצים, בגינה או בריקוד - אך יש גם הדבה דברים שטוב לחשוב עליהם

מך ודברים".
מנסה להביא את הילד לביטוי (לאו דוקא ביטוי ורבלי) על מנת שיזכר את הדברים שמפריעים לו. הצעתו היא לאפשר לילדים לקרוא חומרים ש כמו הנושא שהצגנו לעיל, באופן עצמי. אך ניתן ומומלץ מאוד להעלות ם אלו במסגרת קבוצתית, לזון ולעבד אותם בקבוצה ולקבל בדרך זו באמצעות למידת עמיתים. פיאזה (1952) התייחס לחיוב שבמלידת

לקראת יום השואה ההורים על נושא השואה לילדים ולנוער

עאת: ערים לייטל-צדק

קשה להביא את הקורא הצעיר להזדהות עם אירוע טרגי זה, במיוחד כאשר התרחש בזמן מרוחק ממנו.

אנו מצויים לזכור את "יצאות מצרים", בה היינו עבדים וממנה יצאנו לח ולדור: "כל אחד צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". האירוע יציאת מצרים משמש סמל להיי-חחופש. יקר לאדם החופש, וכדי להשיגו מוכן להקריב את חייו, כי חיים ללא חופש, אינם חיים. לכן, החזרה על סי מצרים תמיד תעניין, כי יש בו האלמנט של "חופש" שהוא יסוד החיים ושואפים בכל הדורות.

המוטיב בסיפור השואה הוא "השמדת עם" ועיניי-השואה קשים וחמ מעיניי-מצרים. ממצרים יצאו היהודים לחופש ודרור - מהשואה היהודים יצאו, אלא הושמדו בכל מיני מיתות ומשונות. כאן, בסיפור על הש צריך להקנות את המושג של "תפילת הגומל": "כל אחד צריך לראות את כ אחד מ'ניצולי-השואה'".

במצרים כל היהודים עונו בשיעבוד מצרים והיו לעבדים. הסבל היה קולק לעם כולו. השואה היא אירוע טרגי של עבר מרוחק מרבים, ואת אלה שלא ה בה קשה להביאם להזדהות איתה.

האמת היא שהשואה לא הירפתה מאתנו, היא מלווה אותנו בכל יום וכל וחזרת על עצמה בצורות שונות וזעקת אלנו מכל פינה, מכל פיגוע בנו ובגולה. פצעי השואה בעבר לא-דחוק עוד לא ניגלדו: עוד מאות ואלפים א אצלנו מתהלכים עם חותם של מספר על ידם שהוחתמו בו בשואה ניצולי-השואה יש מהם נהרגים במלחמות-ישראל או בידי מחבלים מרצחים ניצלו משואה אחת וכבר פקדה אותם השנייה... ומפני כך השואה לא ניתנת לש אך האדם עסוק בשיגרת יום-יום ואין לו שהות להתעמק במרחש ואפילו להבי הוא המום ואותו מעסיק אך הרגע הקריטי והפחד מפני הסכנה ואיך להמלט מ היהודים במחנות הנאצים עברו כל מדורי הגיהנום, על כל הייסורים האפש שבעולם.

אך הזדהות זו עשויה להגביר את המודעות שלהם לקונפליקטים שמעסיקים גם אותם מתוך גישה עניינית של נסינות למצוא פתרונות להתמודד עם הקונפליקטים הללו.

ספריו של שטאל בוחנים את השאלות והקונפליקטים של ילדים מהיבטים שונים - בדרך של הומור, באמצעות בדיחות, באמצעות הצעה לדין בנושא בין באופן אישי (כתוב מכתב על העניין) או באמצעות דיון קבוצתי (דו-שיח שיאפשר ביטוי רגשי על הנושא).

השיחה על נושאים טעונים בקרב קבוצת עמיתים יש לה יתרון רב בכך שילדים מכירים בחששותיהם מעלים למודעות שלהם נושאים מטרידים ומציקים. הם נוכחים לדעת שהשאלות שהם מתלבטים בהם אינן נחלסם בלבד ויש עוד כמותם המתבלטים ושואלים את אותן שאלות. הילד חש בטוח יותר ברגשותיו, הוא אינו יוצא דופן ויתכן ומצב זה יגביר את בטחונו להעלות נושאים טעונים ולבטא רגשות מסויימים. עצם ההקשבה לילד לאחר האומר מקל על חי הרגש של הילד. וכבר אמר רבי יוסף אשר זליג מסטריקוב: "האדם אם לב נשבר לו - כועס על עצמו; האדם השרוי בעצבות - כועס על אחרים".

סדרת הספרים שאבדה שטאל בחו להציע לילדים עשויה לאחות שבדים. אי טיפול בבעיות הקשורות בקונפליקטים של ילדיו הצעירים, כמוה כטמינת ראש בחול. הקונפליקטים קיימים בין כה וכה. הפתגם הערבי אומר: "גיסך תומך את גבך" (קרובים מסייעים זה לזה בעת צרה) - האמנם תמיד? ולכן עונה פתגם ערבי אחר: "דפי הספר יקרות מלוחות זהב".

מקורות

קובובי, דבורה (1978). יסום העקרונות של בריאות הנפש בהוראת הספרות. בתוך: פסיכולוגיה בהוראה. א. לטט מ. ניסן (עורכים) הוצאת אוצר המורה, עמ' 117-129.

קובובי, דבורה (1982). ספרות-פיק - ספרות, הינד ובריאות, הנפש. הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית ירושלים.

Kohlberg, L. & Turiel, E. (1971). Moral Development and Moral Education. In: G.S. Lesser (Ed.) Psychology and Educational Practice (Ch. 15). London: Scott, Foresman and Company.

Piaget, J. (1932). The Language and the Thought of the Child, 2nd ed. New York, Harcourt, Brace.

Piaget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children. International University Press.

לקראת יום השואה

הרהורים על נושא השואה לילדים ולנוער

עארת: רייטל-צדק

קשה להביא את הקורא הצעיר להזדהות עם אירוע טרגי זה, במיוחד כאשר הוא התרחש בזמן מרוחק ממנו.

אנו מצווים לזכור את "יציאת מצרים", בה היינו עבדים וממנה יצאנו לחופש ולדור: "כל אחד צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". האירוע של יציאת מצרים משמש סמל לחיי-החופש. יקר לאדם החופש, וכדי להשיגו הוא מוכן להקריב את חייו, כי חיים ללא חופש, אינם חיים. לכן, החזרה על סיפור מצרים תמיד תעניין, כי יש בו האלמנט של "חופש" שהוא יסוד החיים ואליו שואפים בכל הדורות.

המוטיב בסיפור השואה הוא "השמדת עם" ועינויי-השואה קשים וחמורים מעינויי-מצרים. ממצרים יצאו היהודים לחופש ודרור - מהשואה היהודים לא יצאו, אלא הושמדו בכל מיני מיתות קשות ומשונות. כאן, בסיפור על השואה צריך להקנות את המושג של "תפילת הגומל": "כל אחד צריך לראות את עצמו כאחד מניצולי-השואה".

במצרים כל היהודים עונו בשיעבוד מצרים והיו לעבדים. הסבל היה קולקטיבי לעם כולו. השואה היא אירוע טרגי של עבד מרוחק מרבים, ואת אלה שלא התנסו בה קשה להביאם להזדהות איתה.

האמת היא שהשואה לא הידפחה מאתנו, היא מלווה אותנו בכל יום ובכל שעה וחודת על עצמה בצורות שונות וזועקת אלינו מכל פינה, מכל פיננע בנו בארץ ובמלח. פצעי השואה בעבר לא-רחוק עוד לא נגלדו: עוד מאות ואלפים אנשים אצלו מהחללים עם מהם נהרגים במלחמות-ישראל או בידי מחבלים מריצים - הם ניצלו משואה אחת וכבר פקדה אותם השגייה... ומפני כך השואה לא ניתנת לשיכחה. אך האדם עסוק בשיגרת יום-יום ואין לו שהות להתעמק במתרחש ואפילו להבינו, כי הוא המום ואותו מעסיק אך חוגע הקריטי והפחד מפני הסכנה ואין להמלט ממנה... היהודים במחנות הנאצים עברו כל מדורי הגיהנום, על כל הייסורים האפשריים שבעולם.

זאת זו עשויה להגביר את המודעות שלהם לקונפליקטים שמעסיקים גם תוך גישה עניינית של נטינות למצוא פתרונות להתמודד עם הקונפליקטים על שטאל בוחנים את השאלות והקונפליקטים של ילדים מהיבטים שונים של הזמור, באמצעות בדיחות, באמצעות הצעה לדיון בנושא בין באופן בתוב מכתב על העניין) או באמצעות דיון קבוצתי (דו-שיח שיאפשר גישי על הנושא).

על נושאים טעונים בקרב קבוצת עמיתים יש לה יתרון רב בכך שילדים בהשוותיהם מעלים למודעות שלהם נושאים מסורדים ומצויקים. הם לדיעת שהשאלות שהם מתלבטים בהם אינן נחלתם בלבד ויש עוד כמותם טיים ושואלים את אותן שאלות. הילד חש בטוח יותר ברגשותיו, הוא אינו פן ויתכן ומצב זה יגביר את בטחונו להעלות נושאים טעונים ולבטא רגשות גם. עצם ההקשבה לילד לאחר האומר מקל על חיי הרגש של הילד. וכבר יצבי יוסף אשר זליג מסטריקוב: "האדם אם לב נשבר לו - כועס על עצמו. השריו בעצבות - כועס על אחרים".

הספרים שאברהם שטאל בחר להציע לילדים עשויה לאחזות שברים. אי בבעיות הקשורות בקונפליקטים של ילדיו הצעירים, כמות כטמנית ראש תקונפליקטים קיימים בין כה וכה. הפתגם הערבי אמר: "גיסך תומך את גבך" מסיעים זה לזה בעת צרה) - האמנם תמיד? ולכל עונה פתגם ערבי אחר: ספר יקרות מלוחות זהב".

ה
זכורה (1976). ישים העקרונות של בדיאות הלפס בהוראת הספרות, בתוך: פסיכולוגיה בהוראה, א. ניסן (עורכים) הוצאת אוצר המורה, עמ' 129-117.

דבורה (1982). ספרות-רפיק - ספרות, חינוך ובריאות, תלפס. הוצאת מאגנס, האוניברסיטת העברית
Kohlberg, L. & Turiel, E. (1971). Moral Development and Moral Education. In
Lesser (Ed.) Psychology and Educational Practice (Ch. 15). London: Scott, Foresman
Company.

Paget, J. (1932). The Language and the Thought of the Child, 2nd ed. New
Harcourt, Brace.

Paget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children. International University Press

חיי וספרי בצל השואה: כרעי שלי, "נעורים בשלכת", "הפחית" (1) באת: פרים עקביא.

שבעה ספרים כתבת עד כה, וסיפורים רבים, שמפזרים פה ושם (הספר השטני נמצא בתהליך כתיבה). רובם תורגמו וראו אור בארצות שונות. ניסיתי גם לתרגם והמלאכה, יותר נכון - אמנות התרגום - מצאה חן בעיניי. מצאתי הרפיה, מצאתי אותה מועילה ומלמדת. תחילה תרגמתי מפולנית לעברית ספרו התיעודי של תדאוש פנקוויץ, חסידי אומות העולם - "בית מרקחת ב קראקוב" - וגם קטעי ספרות יפה, בעיקר של סופרים ומשוררים יהודיים: בולג לשמיאן ואדולף דרנצקי "זל ובלח"א: יוליאן סטריקובסקי, חננה קראל, יוזף אלכסנדר ז'ימני, הנריק גרינברג ואחרים.

לבסוף התחלתי לתרגם גם מעברית לפולנית, סיפורים קצרים, וכך ראו בפולין בתרגומי: "יד ושם", לאהרון מגד, "מאויב לאוהב" לשי" עגנון, חק מהמחסה של א.ב. יהושע "בזכות הנורמליות", פרק ראשון מ-"הר העצה הזה לעמוס עוז, "הכריתה" לסביון ליברכט ואחרים.

בספרייה, לפי סדר הכתיבה: "נעורים בשלכת", "המחיר", "גליה ומיקלוש", "ני יחסים", "כרמי שלי", "המחיר - מהדורה מורחבת ומתוקנת", "הרפתקאות באוטובוס", "הדרך האחרת".

הנזק לקריאתם יתהה לאיזה ז'אנר לשייך אותם - ספרות יפה, או ס מתעדתי? למבוגרים או לנוער?
היצירה שלי נשענת בעיקר על זכרונות שלי וזכרונות משפחתיים, שהגיעו בילדות.

כתיבתי מנסה לשחזר את החיים.
מנסה, כי הרי בלתי אפשרי להעביר מציאות כלשהיא, כפי שהייתה, בוודאי למציאות השואה, גם ביוגרפיות, או אוטוביוגרפיות אינן מעבירות את הדמות.

הן עוסקות, אלא לפי הטעם והבחירה של הכותב.
כי כל כתיבה אפילו אוטוביוגרפית, היא פרי בחירה ומיון.
מיותר כאן לועות בשאלה של השוני בין כתיבה מדעית, הנסמכת על והדורשת דיוק במספרים, תאריכים, שמות המקומות וכו' - ובין כתיבה ספר שבעיקרה נובעת מבפנים.

1. קטעים מרצאה בהשתלמות מורי ספוזת על-סיסיים, ג'יחות, בבאר-שבע, בדצמבר 1994.

אך שואה פוקדת אותנו כל יום בפגיעים מכאיבים וקשים לנו מידי איבינו, ויש בכוחם להזכיר ולא להשכיח את פגעי השואה הנאצית.

וכאן בעצם טמונה הבעייה: כדי לזכור ולא לשכוח את אסון השואה, צריך לקשר את עינויי השואה עם עינויי היהודים היום, רק אז אפשר יהיה לראות את השואה במראה הנכון שלה.

כדי לזכור את אסון השואה, יש לסקור אותה בעבר, בהווה ולראות את השלכותיה לעתיד. כלומר, יש לראות אותה מתוך פרספקטיבה היסטורית-פסיכולוגית הקשורה בעבר, בהווה ובעתיד (קורט לויז). כל אירוע טרגי עשוי להזכיר לנו את העבר, לחוש אותו בהווה, ולהתפלל לעתיד טוב יותר ולקוות לו.

ביחס לסיפור על השואה לילד ולנוער, יש ביכולתנו לספר עליה לאו דוקא באופן ישיר, כי אם גם בעקיפין. ודוקא כאן ניתנת האפשרות ללמוד מן ההווה על העבר, היות ואצלנו ההווה דומה לעבר, ואז ההזדהות וההתרשמות תהיה חזקה ושמורה יותר, גם אצל אלה שלא התנסו בה.

יש לראותה מרחוק ואז נראה אותה מקרוב ולהפך. הסיפור על השואה יכול להיות לא מדויק, לא ישיר וגלוי, אלא שונה ואך דומה בתוכנו הטרגי, ובו אך רמזים על הדימוי הזה. הטרגדיה הדומה לזו שבשואה, יכולה להתרחש לאו דוקא אצל אנשים, אלא גם אצל בעלי-חיים (כמו בסיפורי "הפגשה"), או במשלים ובאגדות - בדרך זו נוטה הגישה לסיפור מלהיות סובייקטיבית לאובייקטיבית, ואז תיראה האמת שבה באופן ברור וחי יותר, ותיווצר נכונות מהירה יותר להזדהות עם התוכן, ואף תחושה של השתתפות עצמית במתרחש, דבר שיחזק את הכרוני עליו. באופן כזה הסיפור לא יעורר פחד, או זעזוע נפשי, כפי שרבים מהחורים חוששים, במיוחד ביחס לילדים.

לדוגמא אפשר להביא את המשל העתיק: "האיכר והנחש" (חוב' מס' 1. חשוני תשנ"ב, עמ' 7, חוצ' "חקר עמנו"). כאשר משל זה הושמע בפני קהל קשישים בגיל-עד ג', תל-השומר, הופנתה אליהם השאלה: "מהו הנמשל?". התשובה המידית היתה: - "הנימשל הוא עימות בין ערבים ויהודים". מי שכתב את המשל הזה, בודאי שלא התכוון לנימשל כזה. אך זהו דרך המשל, שהוא יכול להיות חופף לאירועים רבים שיש בנייהם דמיון. אכן, גדול כוחו ויכולתו של המשל להתאים עצמו לסיטואציות רבות ושונות הדומות בהתרחשותן.

חיי וספרי נצאל השואה:

"כרפי שלי", "נעורים בשלכת", "הפתח" ¹
פאת: פרים עקביא.

שבעה ספרים כתבתי עד כה, וסיפורים רבים, שמפוזרים פה ושם (הספר השמיני נמצא בתהליך כתיבה). רובם תורגמו וראו אור בארצות שונות. ניסיתי גם אני לתרגם והמלאכה יותר נכון - אמנות התרגום - מצאה חן בעיניי. מצאתי בה הרפיה, מצאתי אותה מועילה ומלמדת. תחילה תרגמתי מפולנית לעברית את ספרו התיעודי של תדאוש פנקוויץ, חסיד אומות העולם - "בית מרקחת בגטו קרקוב" - וגם קטעי ספרות יפה, בעיקר של סופרים ומשוררים יהודיים: גולסלב לשמיאן ואדולף רודניצקי ז"ל ובלה"א: יוליאן סטריקובסקי, חננה קראל, יוזף חן, אלכסנדר זימני, הנריק גרינברג ואחרים.

לבסוף התחלתי לתרגם גם מעברית לפולנית, סיפורים קצרים, וכך ראו אור בפולין בתרגומי: "יד ושם", "לאחרון מגד", "מאויב לאוהב" לש"י עגנון, חלקים מהמחסה של א.ב. יהושע "זכות התורמליות", פרק ראשון מ-"הר העצה הרעה" לעמית עוז, "הכריתה" לטביין ליברט ואחרים.

בספרייתי, לפי סדר הכתיבה: "נעורים בשלכת", "המחוי", "גליה ומיקולוש", "נתיק יחסים", "כרמי שלי", "המחיר" - מהדורה מורחבת ומתוקנת, "הרפתקאה באוטובוס", "הדרך האחרת".

הנזק לקריאתם יתה לאיזה ז'אנר לשייך אותם - ספרות יפה, או ספרות מתעדת? למבוגרים או לנוער?

היצירה שלי נשענת בעיקר על זכרונות שלי וזכרונות משפחתיים, שהגיעו אלי בילדות.

כתיבתי מנסה לשחזר את החיים.

מנסה, כי חרי בלתי אפשרי להעביר מציאות כלשהיא, כפי שהייתה, בודאי לא את מציאות השואה, גם ביוגרפיות, או אוטוביוגרפיות אין מעבירות את הדמות שבה חן עוסקות, אלא לפי חטעם והבחירה של הכותב.

כי כל כתיבה, אפילו אוטוביוגרפית, היא פרי בחירה ומיון.
מיותר כאן לגעת בשאלה של השוני בין כתיבה מדעית, הנסמכת על מחקר והדרשת דיוק במספרים, תאריכים, שמות המקומות וכו' - ובין כתיבה ספרותית, שבעיקרה נובעת מבפנים.

¹ קטעים מהצאה בהשתלמות מורי ספרות על-יסודית, ביחודות, בבאר-שבע, בדצמבר 1994

ה פוקדת אותנו כל יום בפיומעים מכאיבים וקשים לנו מידי אויבינו, ויש להזכיר ולא להשכיח את פגעי השואה הנאצית.

יצאם טמונה הבעייה: כדי לזכור ולא לשכוח את אסון השואה, צריך לקשר ימי השואה עם עינויי היהודים הזים, רק אז אפשר יהיה לראות את השואה הנכון שלה.

כבוד את אסון השואה, יש לסקור אותה בעבר, בהווה ולראות את גזיה לעתיד. כלומר, יש לראות אותה מתוך פרספקטיבה ית-פסיכולוגית הקשורה בעבר, בהווה ובעתיד (קורט לוי). כל אירוע ישוי להזכיר לנו את העבר, לחוש אותו בהווה, ולהפתל לעתיד טוב יותר לן.

סיפור על השואה לילד ולנוער, יש בכיולתנו לספר עליה לאו דוקא באופן יאם גם בעקיפין. דוקא כאן ניתנת האפשרות ללמוד מן ההווה על העבר, מצלנו החווה דומה לעבר, ואז החזרות וההתרשמות תתה חזקה ושמורה אם אצל אלה שלא התנסו בה.

וזוהתה מרחוק ואז נראה אותה מקרוב ולהפך. הסיפור על השואה יכול לחיות הזה. הטרנדיה הדומה לזו שבשואה, יכולה להתרחש לאו דוקא אצל אלא גם אצל בעלי-חיים (כמו בסיפורי "הפגשה"), או במשלים ובאגדות זו נוטה הגישה לסיפור מלהיות סובייקטיבית לאובייקטיבית, ואז תיראה שבה באופן ברור וחי יותר, ותיווצר נכונות מחירה יותר לחזרות עם ואף תחושה של השתתפות עצמית במרחש, דבר שיחזק את הזכרון יאופן כזה הסיפור לא יעורר פחד, או זלזוע נפשי, כפי שרבים מהחורים, במיוחד ביחס לילדים.

אז אפשר להביא את המשל העתיק: "האיכר והנחש" (חוב' מס' ג, חשון עמ' 7, הוצ' "דקר עמנו"). כאשר משל זה הושמע בפני קהל קשישים תל-השומר, הופנתה אליהם השאלה: "מהו הנמשל?" - התשובה ת היתה: "הנימשל הוא עימות בין ערבים ויהודים". מי שכתב את המשל הדואי שלא התכוון לנימשל כזה. אך זהו דרך המשל, שהוא יכול להיות חופף לסיטואציות רבות ושונות הדומות בהתרחשותן.

"כרמי שלי", "צעורים בשלכת" ו"המחיר" - עשויים מאותם החומרים, הזכרוניים, והחזוניתיים, שאותם העליתי בראשית דברי. אותו אקלים סביבתי עוטף את העלילות הרקומות באותם חוסי-ריקמה, הגורות מיריעה אחת, פיסות פיסות סיפורים ופרקי הרומנים.

"כרמי שלי" - סגה משפחתית בשלושה חלקים. החלק הראשון: "הורים כלידים", מספר על ילדותם של דור ההורים בתחילת המאה, כשפולין מחולקת בין רוסיה, פרוסיה ואוסטרו-הונגריה. רקע הרומן הוא העיר קרקוב, בירת גליציה מערבית. יהודיה, היזשבים בה מאות בשנים, שסועים בין הנאמנות לקיסר האוסטרי ובין הסולידיות עם העם הפולני המשועבד, ובין ההתבדלות וההסתגרות בעולמם היהודי בשכונות היהודיות ובעיירות. בעיר קרקוב בעיקר הבנות, החשופות יותר להשפעות מבחוץ, צועדות קדימה עם רוח הזמן והאמציפיציה.

"חניה היתה אולי היפה מבין האחיות. חן בלתי רגיל היה הבוי בכל ישותה... מה פלא אפוא, שהוסרדה מנוחתה. הן פרח שכזה מושך אליו פרפרים ודבורים להשתעשע, למצוץ מן הדבש ולהותיר עוקץ." (עמ' 124)

מחזרה האחד של חניה היפה היה אולק, סטודנט יהודי מתבולל ומתוסכל קמעה. שלא היה סוציאליסטי, לא היה ציוני, לא פולני - הוא בעצמו לא ידע מה הוא... המחזר השני היה יפה-תואר, אלגנטי ומקסים - אבל הוא לא היה יהודי. השלישי, שמוליק, חלוץ מההכשרה הציונית. היה מבקר בחוות ההכשרה, אבל לעלות לארץ ישראל לא מיהה... החלק השני של הרומן: "בלב", מבטא בעיקר את לבטי ההתבגרות. מי שהיז ילדים ונערים בחלק הראשון, עתה הם אנשים צעירים, הגאבקים בבעיות הקיום והפרנסה, על רקע התרחשויות פוליטיות, היסטוריות, סוציאליות וכלכליות בפולין בין שתי מלחמות עולם. בתקופה זאת מתעצמת השפעתה של תנועת "בונד", הדוגלת בעצמאות תרבותית רוחנית של היהודים בארצות מגוריהם והמתנגדת לציונות. "אגודת ישראל", אף היא תנועה חזקה בפולין בין המלחמות, אף היא מתנגדת לציונות וחבריה מחכים לגאולה משמים. הציונות מנסה לגבש את דרכה, בעיקר בהקמת בתי-ספר עבריים והכשרות, וכל הזמן תלויה באויר השאלה: לעלות לא"י, או לחכות?

הדמיות בספר מחולקות ומיצגות, כל אחת, עולם אחר. פרקי הבדיון, הדיאלוגים באים להדביק את החומרים ההיסטוריים והתעודיים וליצור תמונות, שימחישו את המציאות, דומה לזאת שהיתה, או "כפי שהיתה יכולה להיות". (כחגדרת פרופ' חנה יעוז).

החלק השלישי: "בין זכרון לדמיון", נשען עוד יותר מקודמיו על זיכרון. מופיעה בו דמות אוטוביוגרפית, ילדה קטנה, שמביטה בעולם הסובב אותה ורואה את

המבוגרים הפועלים סביבה.

"כרמי שלי" הוא סיפור משפחה יהודית אחת, שמייצגת משפחות יהודיות רבות שלווה דורות במשפחה עניפה, סגנונית ורבונית על רקע העיר הפולנית היפה קרקוב. עיר, שחשובה לפולנים וליהודים כאחד. לפולנים היא עיר היסטורית ביותר הקדומה של פולין, עם ארמון המלכים על נהר ויסלה, עם האוניברסיטה היגלונית, מן העתיקות באירופה - וליהודים היא מרכז יהודי חשוב, שהתג בקזימייש, שהיה טוב ליהודים והעניק להם זכויות. שלישי אוכלוסיית העיר היהודים. הקהילה היהודית ניהלה את עצמה בגבורה, אפשר לומר, כי התנאים איש קשים. הוקמו מוסדות יהודיים לתפארת והקהילה הוציאה מתוכה איש שהידוע מכולם, רבי משה איסרליש, הרמ"א. גם מנהיגים ציוניים כמו זאוזאש יהושע טהון, שעל שמו נקרא "בית יהושע", ליד נתניה.

הציר הגאון מאוריצי גוטליב, בן עשרים וארבע במוחו, אמנם לא נולד בקרקוב אך למד באקדמיה קרקובאית, אצל יאן מטייקו המפורסם. מאיר באלאק ההיסטוריון הדגול איש קרקוב היה, ומרכזי גיבסטיג, גאון הפולקלור, נגה, השכלה ספרותית או מוסיקאלית, הלחין וכתב מילים לפמונים נהדים רב שנה לפני המלחמה קרא גבידטיג ליהודים להתנער מאדישותם, בשירו הנב "העירה בושרת".

אלה רק מעטים מבין רבים שחיו ופעלו בעיר. השתדלתי להכניסם ל-"כרמי שלי" בעיקר בעזרת המודלים, ששמשה לי בשפע משפחתי העניפה, שדורי זורות יע בעיר הזאת. אלא, כפי שכבר אמרתי, המציאות אינה ניתנת להעברה. המצי גם זרמת ומשתנה. קרקוב של הודיי היתה שונה מקרקוב שלי, וקרקוב שלי ש לחלוטין מקרקוב של היום.

בספר ישנה מציאות חדשה, מציאות של הספר, אשר אינה זרמת ואינה משונה היא מתחילה בעמוד הראשון ונגמרת באחרון שבו. יש בו גולות של צעיר יהודיים, בעיקר נשים יהודיות, שמוטרזות היו מן העננים המצטברים ראשון, אך גם חסרות אונים היו, והשקט היה רק לכאורה והעננים רבו והס הגדולה באה וחיסלה את הכל.

לבטיהם של גיבורי הסיפור ועושרם הרוחני מייצגים אולי את ששה המליון לפחת חלק גדול מאלה, שגעלמו באלמוניות מחרידה כל כך. אני מאנמתי לשמכירים את העולם הזה שהיה ונעלם, וכשיש רומן עברי, שמצליח להזדהות עם העולם הזה, מבינים יותר טוב את מה שקרה אחר-כך, ומבינים טוב את עצמנו.

המבוגרים הפועלים סביבה.

"כרמי שלי" הוא סיפור משפחה יהודית אחת, שמייצגת משפחות יהודיות רבות שלווה דורות במשפחה עניפה, סמגונית ורביגונית על רקע העיר הפולנית היפה - קרקוב. עיר, שהיטובה לפולנים וליהודים כאחד. לפולנים היא עיר היסטורית, בירתה הקדומה של פולין, עם ארמון המלכים על נהר ויסלה, עם האוניברסיטה היגולונית, מן העתיקות באירופה - וליהודים והעניק להם זכויות. שליש אוכלוסיית העיר היו בקיצימיש, שהיה טוב ליהודים והעניק להם זכויות. שליש אוכלוסיית העיר היו היהודים. הקהילה היהודית ניהלה את עצמה בבורה, אפשר לומר, כי התנאים היו קשים. הוקמו מוסדות יהודיים לתפארת והקהילה הוציאה מתוכה אישים, שהידוע מכולם, רבי משה איסרליש, הרמ"א. גם מנהיגים ציוניים כמו ד"ר אויזאש יהושע טהון, שעל שמו נקרא "בית יהושע", ליד נתניה.

הצייר הגאון מאוריצי גוטליב, בן עשרים וארבע במוותו, אמנם לא נולד בקרקוב, אך למד באקדמיה קרקובאית, אצל יאן מטייקו המפורסם. מאיר באלאבן, ההיסטוריון הדגול איש קרקוב היה, ומרדכי גיבטיג, גאון הפולקלור, נגד, ללא השכלה ספרותית או מוסיקאלית, הלחין וכתב מילים לפזמונים נהדרים רבים. שנה לפני המלחמה קרא גבירטיג ליהודים להתנער מאדישותם, בשירו הנבואי "העירייה בוערת".

אלה רק מעטים מבין רבים שהיו ופעלו בעיר. השתדלתי להכניסם ל-"כרמי שלי", בעיקר בעזרת המודלים, ששמשה לי בשפע משפחתי העניפה, שדורי דורות ירבה בעיר הזאת. אלא, כפי שכבר אמרתי, המציאות אינה ניתנת להעברה. המציאות גם זרמת ומשתנה. קרקוב של הוריי הייתה שונה מקרקוב שלי, וקרקוב שלי שונה לחלוטין מקרקוב של היום.

בספר ישנה מציאות חדשה, מציאות של הספר, אשר אינה זורמת ואינה משתנה. היא מתחילה בעמוד הראשון ונגמרת באחרון שבו. יש בו גורלות של צעירים יהודיים, בעיקר נשים יהודיות, שמוטרדות היו מן העננים המצטברים מעל ראשיהן, אך גם חטרות אונים היו, והשקט היה רק לכאורה והעננים רבו והסערה התגוללה באה וחיסלה את הכל.

לכסיהם של גיבורי הסיפור ועושרם הרוחני מייצגים אולי את ששה המליונים, לפחות חלק גדול מאלה, שנגעלמו באלמוניות מהרידה כל כך. אני מאמינה, כשמכילים את העולם הזה שהיה ונעלם, וכשישי רומן עברי, שמפעלה לעורר הזדהות עם העולם הזה, מבינים יותר טוב את מה שקרה אחר-כך, ומבינים יותר טוב את עצמנו.

שלי", "נעורים בשלכת" ו"המתחיר" - עשויים מאותם החומרים, הזכורניים, יצייים, שאותם העלתי בראשית דברי. אותו אקלים סביבתי עוטף את הרתקומוות באותם חוסי-ריקמה, הגוזרות מריעה אחת, פיסות פיסות, ש ופרקי הרומנים.

שלי" - סגה משפחתית בשלושה חלקים. החלק הראשון: "הורים כילדים", שעל ילדותם של דור ההורים בתחילת המאה, כשפולין מחולקת בין רוסיה, וזאוסטרו-הונגריה. רקע הרומן הוא העיר קרקוב, בירת גליציה מערבית. היסביבם בה מאות בשנים, שסועים בין הנאמנות לקיסר האוסטרי ובין לרידת עם העם הפולני המשיעבד, ובין ההתבללות וההסתגרות בעולמם בשכונות היהודיות ובעיריות. בעיר קרקוב בעיקר הבנות, החושפות יותר עויות מבחונן, צועדות קדימה עם רוח הזמן והאמציפציה.

הייתה אולי היפה מבין האחרות. חן בלתי רגיל היה הבוי בכל ישותה... מה היה סוציאליטי, לא היה ציוני, לא פולני - הוא בעצמו לא ידע מה הוא... השני היה יפה-תואר, אלגנטי ומקסים - אבל הוא לא היה יהודי. השלישי, לא מיהו... החלק השני של הרומן: "בלב", מבטא בעיקר את לבטי

רות. מי שהיו ילדים ונערים בחלק הראשון, עתה הם אנשים צעירים, יים בבעיות הקיום והפרנסה, על רקע התרחשויות פוליטיות, היסטוריות לליות וכלכליות בפולין בין שתי מלחמות עולם. בתקופה זאת מתעצמת תה של תנועת "בונד", הדוגלת בעצמאות תרבותית רוחנית של היהודים מתמוריהם והמתנגדת לציונות. "אגודת ישראל", אף היא תנועה חזקה בין המלחמות, אף היא מתנגדת לציונות וחבריה מחכים לנאולה משמים. מת מנסה לגבש את דרכה, בעיקר בהקמת בתי-ספר עבריים והכשרות, וכל העלעליות באויר השאלה: לעלות לא"י, או לחכות?

ת בספר מחולקות ומיצגות, כל אחת, עולם אחר. פרקי הבדייון, הדיאלוגים להדהביק את החומרים ההיסטוריים והתעודיים וליצור תמונות, שימחישו (נהגו). דומה לזאת שהייתה, או "כפי שהייתה יכולה להיות" (כהגדרת פרופ

השלישי: "בין זכרון לדמיון", נשען עוד יותר מקודמיו על זיכרון. מופיעה בו אוטוביוגרפית, ילדה קטנה, שמביטה בעולם הסובב אותה ורואה את

"נעורים בשלכת", מעין נובלה, נכתב אמנם כבכור ספריי, מבחינה תמטית הוא המשוכו של "כרמי שלי". שני ילדים, נער ונערה, שמופיעים בחלק האחרון של "כרמי שלי" כנערים עלזים וחסרי דאגה, מופיעים כאן בסיטואציה קיצונית, דרמטית וטרגית. זה סיפור אוטוביוגרפי, למרות, ש"האני המספר" הוא נער - אחי. הזמן: נובמבר 1942, זמן המיפנה בתולדות השואה, התחלת הפעלתו של הפרוץ הסופי, עד אז גזרות אימות, דעב, גטאות - מעתה השמדה המונית בתי-הרושית למוות... יורק, ששמו האמיתי ישעיהו, בבית קראו לו איז'וי וב"תעודה הארית" נרשם השם יורק, הוא בן 17 ואניה בת 14. מציודים בנידות אזיים הם נשלחים לעיד זרה, מקרוב ללבוב, כדי להציל את עצמם ולסלול דרך להצלת יתר בני המשפחה. כולם תולים בהם תקוות, דווקא בהם, מצפים לך, שהם יהיו קרש ההצלה למשפחה כולה. בלבוב רואה אניה המבולבלת, החסרה קורת גג, העומד גלמודה ברחוב הפולני, איך מובלים יהודי לבוב להשמדה. היא רוצה לצעוק: גם אני, גם אני יהודיה! אבל מתאפקת, כי יורק מחכה לה ברחוב אחר.

"ישבנו על ספסל באחד הפארקים. מהבוקר אנחנו נודדים מגן לגן, משדה לשדה. יושבים קצת, ואז קמים והולכים למקום אחר, גם בשביל להתחמם וגם בשביל לשנות מקום.

דאה, מה הודים נתנו לי... אומרת אניה לפתע.

היא מוציאה מכיסה מפית ובתוכה לחמניה קטנה. מתוך הלחמניה היא מוציאה טבעת יהלום. טבעתה של אמא. היהלום הגדול והנקי ניצץ, מאיר ממש, וברקו מסמא אותי בקרני פלא, ספוגות זכרונות מתוקים..." (עמ' 75)

טבעת היהלום הצילה את חייהם מידי "שמאלצובניקים" (+) חסרי צלם אנוש. היתה זאת הצלה לזמן קצר. חודש נובמבר 1942 היה החודש האחרון בחיי איז'וי-יורק, אחי.

הנער, אניה-אני, חוזרת מרצונה הטוב לגטו, לאמא, לאבא, לאחות ולילדים העוזבים, שמחכים לה, לחלק עימם את גורל בני עמם.

"המחר" הנו קובץ סיפורים, שגיבוריהם ניצולי שואה מצאו בית בישראל. גורלם של יחידים מתקם על רקע אירועי התקופה וצל הזכרונות. גיבורי הסיפורים מנסים להשתלב בחיים המתהווים בארץ - ובאותה עת משמרים את זהותם הקודמת. אלה סיפורי מסגרת ריאליסטיים, וקטעי הבדין משמשים דבק בין החומרים המנסים לתדע את מציאות העבר וההווה. גם כאן נוצרת מציאות

* מלשונם "ניצוד יהודים"

חדשה. מציאות הסיפורים עצמם. המהדרה השלישית שונה מהראשונה והשני פירקתי סיפורים מסויימים, והרכבתי אותם מחדש. הדמויות בסיפור: "סיפורו של אחד מאיתנו", מופיעות גם ב"כרמי שלי". אז כרמי שלי משפחה של דודתי, חניה היפה. הם נספו כולם. הם היו אנשים כל כך יפים והגורל התאכזר אליהם כל כך. רציתי לכתוב עליהם ותוך כדי כתיבה הרשתי לעצמי להשאיר אחד מהם בחיים, הבאתי אותו לארץ, מ"אולק" שנית את ש ליסדי" והוא חי בסיפור, בצל הזכרונות, ומספר ...

גם בסיפור "קופסת הכסף של מרגוט" - אף הוא מתחבר ל"כרמי שלי". רק דודתי אחת עלתה לארץ-ישראל. ב-1938 ביקרה הדודה בפולין, וקבלה מאמא קופסה אחת בסף במתנה. מרגוט - המספרת - מגיעה אחרי המלחמה לארץ. ממשפח האהובה לא נשאר זכר... היא מגיעה לדירתה של הדודה בת"א, ורואה את קופסת הכסף...

שני סיפורים אחרים בתוך הקובץ הם סיפורים "שבדיים". "מיקלבי", הוא אחד הסיפורים הללו. שם התרכזו אחרי המלחמה ילדים יהודיים ניצולי מחמת מוות, והתכוונו, בעזרת עליית-הנוער לעלייה לא". השבדים בסביבת מיקל דיברו עלינו, כעל "נוער פולני", וזה הרגיז אותי, כי הבנתי, שהם אינם יודעים מאומה ואחיה מוכרח לכתוב, כדי שידעו ויבינו. בסיפור זה, שבו אני מסתתרת אחרי השם "אולגה", נוצרת כמובן מציאות חדשה, אבל החומרים הם אמיתות עובדת סוציאלית בשבדיה ממלאת שאלונים, והנערה מהסיפור עונה השאלות, אבל על השאלה "לאום", אינה יודעת לענות. כולם אומרים "פולנית, הרי נולדת בפולין, את מדברת את השפה, אפילו כותבת שיי בפולנית". אבל הנערה בשום אופן אינה מזדהה עם פולניות. היא שוחזרתי ובשאלון נכתב: "חסרת לאום". ויש המשך לסיפור, כשאחרי שנים מבכרת המספרת בשבדיה והיא בעלת דרכון ישראלי.

לסיכום: אחד הדחפים החזקים לכתובת ספריי אלה היה ללא ספק הצורך לתת את המציאות המיוחדת, שעברה על חלק גדול של העם שלנו במאה העש ושחוזית אותה על בשרי, והיא חיה בתוכי ואני מתקיימת ויוצרת ביצלה... וזכותה בזכותה....

חדישה, מציאות הסיפורים עצמם. המודרנה השלישית שונה מהרשאה והשנייה. פירקתי סיפורים מסויימים, והרכבתי אותם מחדש.

הדמויות בסיפור: "סיפורו של אחד מאיתנו", מופיעות גם ב"כרמי שלי". זאת משפחה של דודתי, חנייה חיפה. הם נספו כולם. הם היו אנשים כל כך יפים והגדול התאכזר אליהם כל כך. רציתי לכתוב עליהם ותוך כדי כתיבה הרשיתי לעצמי להשאיר אחד מהם בחיים, הבאתי אותו לארץ, מ"אולק" שינתי את שמו ל"סדי". והוא חי בסיפור, בצל הזכרונות, ומספר...

גם בסיפור "קופסת הכסף של מרגוט" - אף הוא מתחבר ל"כרמי שלי". רק דודה אחת עלתה לארץ-ישראל. ב-1938 ביקרה הדודה בפולין, וקבלה מאמא קופסת כסף במתנה. מרגוט - המספרת - מגיעה אחרי המלחמה לארץ. ממשפחה האהובה לא נשאר זכר... היא מגיעה לדירתה של הדודה בת"א, ורואה את קופסת הכסף...

שני סיפורים אחרים בתוך הקובץ הם סיפורים "שבדניים". "מיקלבי", הוא שם אחד הסיפורים הללו. שם התרכזו אחרי המלחמה ילדים יהודיים ניצולי מחנות מוות, והתכוננו, בעזרת עלית-הנוער לעלייה לא"י. השבדים בסביבת מיקלבי דיברו עליו, כעל "נוער פולני", וזה הרגיש אותו, כי הבנתי, שהם אינם יודעים מאומה ואהיה מוכרחה לכתוב, כדי שידעו ויבינו... בסיפור זה, שבו אני מסתתרת אחרי השם "אולגה", נוצרת כמובן מציאות חדשה, אבל החומרים הם אמיתיים. עובדת סוציאלית בשבדיה ממלאת שאלונים, והנערה מהסיפור עונה על השאלות, אבל על השאלה "לאום", אינה יודעת לענות. כולם אומרים לה: "פולנית", הרי נולדת בפולין, את מדברת את השפה, אפילו כותבת שירים בפולנית". אבל הנערה בשום אופן אינה מזדהה עם פולניות. היא שותקת ובשאלון נכתב: "חסרת לאום". ויש המושך לסיפור, כשאתרי שנים מבקרת המספרת בשבדיה והיא בעלת דרכון ישראלי.

ליכנס: אחד הדחפים החזקים לכתובת ספריי אלה היה ללא ספק הצורך לתעד את המציאות המיוחדת, שעברה על חלק גדול של העם שלנו במאה העשרים ושחיותי אותה על בשרי, והיא חיה בתוכי ואני מתקיימת ויוצרת בעילה... ואלו בוברות...

ו בשלכת", מעין גובלה, נכתב אמנם בכבוד ספריי, מבוזינה תמסית הוא של "כרמי שלי". שני ילדים, נער ונערה, שמופיעים בחלק האחרון של "שלי" כנערים עליזים וחסידי דאגה, מופיעים כאן בסיטואציה קיצונית, זמן: נובמבר 1942, זמן המסופה בתולדות השואה, התחלת הפעלתו של הסופר, עד אז גזרות איזמות, רעב, גטאות - מעתה השמדה המונית הישירה למוות... יורק, ששמו האמיתי ישעיהו, בבית קראו לו איזין דדה הארית" נרשם השם יורק, הוא בו 17 ואניה בת 14 מצוידים בנירות הם נשלחים לעיר זרה, מקורקוב ללבוב, כדי להציל את עצמם ולסלול דרך יתר בני המשפחה. כולם תולים בהם תקוות, דווקא בהם, מצפים לפי, יהיו קרש ההצלה למשפחה כולה. בלבוב רואה אניה המבולבלת, החסרה וג, העומד גלמודה ברחוב הפולני, איך מובלים יהודי לבוב להשמדה. היא על ספסל באחד הפארקים. מהבוקר אנתנו נודדים מנן לנן, משרדה ג. יושבים קצת, ואז קמים והולכים למקום אחר, גם בשביל להתחמם וגם לשנות מקום.

ממה ההורים נתנו לי... אומרת אניה לפתע.

יצאה מכיסה מפת ובתוכה לחמניה קטנה. מתוך הלחמניה היא מוציאה יחלום. טבעתה של אמא. היהלום המדול והנקי נוצץ, מאיר ממש, וברקו אותי בקרני פלא, ספוגות זכרונות מתוקים... "עמי (75) היהלום הצילה את חייהם מידי "שמאלצובניקים" (*) חסרי צלם אנושי. זאת הצלה לזמן קצר. חודש נובמבר 1942 היה החודש האחרון בחיי זארה, אהרן, אהרן, אהרן.

אניה-אנה, חוזרת מרצונה הטוב לנסו, לאמא, לאחות ולילדים, שמהכיחם לה, לחלק עימם את גורל בני עמם.

הנו קובץ סיפורים, שגוביריהם ניצולי שואה מצאו בית בישראל גורלם יקדים מתקדם על רקע אירועי התקופה ובעל הזכרונות. גיבורי הסיפורים להשתלב בחיים המתהווים בארץ - ובאותה עת משמרים את זהותם. אלה סיפורי מסורת ריאליסטיים, וקטעי הבדין משמשים דבק בין ימים המנוסים לחדע את מציאות העבר והחווה. גם כאן נוצרת מציאות

גם "אניתי יהודים"

מבט ראשון עאת.ג. ברגסון

חיץ עקשת ופד עשחת

כתבה: עפרה גלבדט-אבני, אורים: גרית ערפתי, הוצאת דני ספרים 1995, צבעוני, (לא ממוספר).
 בכתרת המשנה כתוב: סיפור בחרוזים, ואכן זהו סיפור מותח, מחורז. עפרה גלבדט, פונה לילדים בגיל הרוך, מספרת, בעלילה פשוטה ומותחת ובחריזה צמודה, סיפור המתאים ליכולת תפיסתו של הקורא או המאזין הצעיר.

בעלילה מסופר על שני גורים, אחד של חתול ושני של כלב, שמידב וחוץ הגרים בשכינות, מטפלים בהם במסירות.

אך יום אחד הגורים מתנתקים מאפטרופוסיהם ויוצאים לבד לשחק בגינה, הם הולכים לאיבוד.

אם תרצו יש פה דמיוה לשני יצורים השונאים זה את זה, נדברים לפעול יחד למען מטרה משותפת.

מי שמוצא את הגורים, ילד אדמוני ונחמד, מחזיק אותם, אבל כשנודע לו של מ הגורים - מבקש סליחה, ואף מתבייש בשל מעשהו ו"נשא את רגליו".

הסיום הוא טוב. כל אלה שיצאו לחפש את הגורים השובבים, שהעזו והצליחו לברוח - באו על סיפוקם. וכולם "חוזרים בשלום אל ביתם".

האיורים של גרית צרפתי מלבבים ומוסיפים לטקסט מידע שאין במלל.

עת נעשה עם ג'ינג'ר
 כתבה: חיה שנהב, ציירה: מיכל לויט, עם עובד 1994, לא ממוספר, מנוקד.

חוויה ידועה, הולכים לקחת כלב, לוקחים גור שהוא גם חמוד וגם שקט. בתחילה הוא שוכב בשקט אבל לאחר מכן הוא מקלקל, שובר, הורס.

מוציאים אותו אל החצר, גם שם הוא משתולל, בינתיים עובר זמן, ומתחילים לחבבו על אף הכל. מה נעשה עם ג'ינג'ר - השאלה נשארת פתוחה. סיפור חביב ומעורר הזדהות.

דסעה ואני

כתבה ואיירה: נעמי שמואל, הוצאת לילך 1994, לא ממוספר, מנוקד.
 סיפור קצר על עולה חדש מאתיופיה. שמו דסעה, ונדקמת חבורת בינו לבין איתן ילד לבן-עור. הספר מגויס, כדי להסביר את מבצע שלמה, אך אינו משכנע. איתן מספר "שבשביבלי הוא כמו אח", ואין אנו קוראים את ההתפתחות של קרבה זאת אביו של איתן והוא, לקחו את דסעה לטיול בירושלים. הם הראו לו את המקומות היפים: הכנסת, המוזיאון, סחנת הרזח, וגן הפעמון, וכל זה כאשר אין שפה משותפת ביניהם. קשה להסביר לילד, כשהוא אולי שבוע בארץ, מדוע אתרים אלה יפים ומה הם אומרים לעולה חדש מאתיופיה. כשעמדו ליד הכותל הם היו נרגשים, מדויים והזדגשוות? האם הבינו והפנימו את ערכו של כל מה שראו? האיורים בספר ע יניר כרמו "מרהיבי עין", כדבר הוציאה: אולי? אך התוכן אינו משכנע.

יספין רוצה להיות תינוקת

כתבה: חנה גרשוני, אורים: תרצה ולד, הוצאת עם-עובד 1994.
 ספר דידקטי, המחברת נוגעת במסכת של תינוק נוסף במשפחה, ויסמין, שהיא כבר בת 4.5 או 5, מקנאה באסף התינוק. היא מתבוננת בפינוק שאמא מעניקה לתינוק, ומתעורר בה הרצון להיות כמוהו. אנוחנו עדים לתהליך ההינתקו מהינקות הקדומה, והמעבר לילדות, ונעוועים להמשיך, כמו אסף, התינוק שבביתו. אמא של יסמין נוהגת בשיטה פדגוגית נאותה, ומביאה את יסמין להכרה, כי א א טעם לחזור לתפנוקים של תינוק, והיא כבר ילדה שצרכיה שונים. להורים שאיני יודעים איך לנהוג בסיטואציה דומה, הספר מועיל, וודאי ילמדו אמצעים נכונים כלומר לא להכריח בכפיה, אלא לשכנע באמצעים המתאימים לכל גיל.

גנדל החול - עשירים

כתב: רון שפוגל, איירה: אגנס ומיר, הוצאת ירון גולן 1993, 19 עמ', צבעוני.
 בספר 8 שירים, נושאם שיגורתי: הבית, החצר, מחברת: וגם בעלי-חיים: אווז עכברוש: וגם צעצועים: בלון, מגדל-החול. ליד כל שיר כמעט - בעמוד המקביל אור. החומר מוגש בחרוזים, לעתים שדופים: בית/זית, מהר/אחר, לעתים דקדוקיים: חלונות/דלתות, שולחנות.

הר הגלידה

כתב: דענו שפירא, אורים: כריסטינה קדמון, כתר 1995, לא ממוספר, צבעוני.
 סיפור קצר מאוד. ילד זכה בחגלה וביקש וקיבל - גלידה. במשפחה הציעו לרכוש דברים אחרים בעלי ערך ואבזרים למשחק, אך הוא בעקביות - "ו"

עפרה גלברט-אבני, אורחים: נורית צרפתי, הוצאת דני ספרים 1995, צננוני, (לא ממוספר).
 ורת המשנה כתוב: סיפור בחרוזים, ואכן זהו סיפור מוזתה, מחרוז. עפרה
 טי, פונה לילדים בגיל הרך, מספרת, בעלילה פשוטה ומותחת ובהרזיה
 ת, סיפור המתאים ליכולת תפיסתו של הקורא או המאזין הצעיר.
 לה מסופר על שני גורים, אחד של חתול והשני של כלב, שממירב ורחן הגרים
 ינות, מטפלים בהם במסירות.
 הם אחד הגורים מתנתקים מאפטרורפסיהם ויצאים לבד לשחק בגניה, הם
 ים לאיבוד.

תרצו יש פה רמיזה לשני יצורים השונאים זה את זה, נדברים לפעול יחד
 ומטרה משותפת.

מנוצא את הגורים, ילד אדמוני ונחמד, מחזיק אותם אבל כשנודע לו של מי
 ים - מבקש סליחה, ואף מתבייש בשל מעשהו ו"נשא את רגליו".

ם הוא טוב. כל אלה שיצאו לחפש את הגורים השובבים, שהעזו והצליחו
 ח - באו על סיפוקם. וכולם "חוזרים בשלום אל בתם".

רים של נורית צרפתי מלבבים ומוסיפים לטקסט מידע שאין במלל.

נעשה עם צ'צ'צ'י

הה: חיה שנהב, ציירה: מיכל לויט, עם עובד 1994, לא ממוספר, מנוכד.
 ה ידועה, הולכים לקחת כלב, לוקחים גור שהוא גם חמוד וגם שקט. בתחילה
 שוכב בשקט אבל לאחר מכן הוא מקלקל, שובר, הורס.
 יאים אותו אל החצר, גם שם הוא משתולל, בינתיים עובר זמן, ומתחילים
 בבו על אף הכל מה נעשה עם ג'ינג'י - השאלה נשארת פתוחה. סיפור חביב
 ורד הדדהות.

דסערה ואני

כתבה ואיירה: נעמי שמואל, הוצאת לילך 1994, לא ממוספר, מנוכד.
 סיפור קצר על עולה חדש מאתיופיה. שמו דסטה, ונקמת חברות בינו לבין איתן,
 ילד לבן-עור. הספר מגויס, כדי להסביר את מביע שלמה, אך אינו משכנע. איתן
 מספר "שבשבילי הוא כמו אח", ואין אנו קוראים את ההתפתחות של קרבה זאת.
 אביו של איתן והוא, לקחו את דסטה לטיול בירושלים. הם הראו לו את המקומות
 הלפנים: הכנסת, המוזיאון, טחנת הרוח, וגן הפעמון, וכל זה כאשר אין שפה משותפת
 ביניהם. קשה להסביר לילד, כשהוא אולי שבוץ בארץ, מדוע אחרים אלה יפם,
 ומה הם אומרים לעולה חדש מאתיופיה. כשעמדו ליד הכותל הם היו נרגשים, מדוע
 החרגושות? האם הבינו והפנימו את ערכו של כל מה שראו? האקורים בספר על
 נ"יר כרומו "מרהיבי עיני", כדבר החוצאה: אולי? אך התוכן אינו משכנע.

יסעין לוצצה להיורת ריינקרט

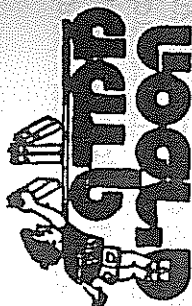
כתבה: חנה גרשוני, אורחים: תרצה ולי, הוצאת עם-עובד 1994.
 ספר דידקטי, המחברת נוגעת במסכת של תינוק נוסף במשפחה, ויטמין, שהיא
 כבר בת 4.5 או 5, מקנאה באסף התינוק. היא מתבוננת בפינוק שאמא מעניקה
 לתינוק, ומתעורר בה הרצון להיות כמוהו. אחרנו עדים לתהליך ההינתקות
 מהיקנות הקדומה, והמעבר לילדות, ונעמיעים להמשיך, כמו אסף, התינוק שבבית.
 אמא של יטמין נהגת בשיטה פדגוגית נאותה, ומביאה את יטמין להכרה, כי אין
 טעם לחזור לתפנוקים של התינוק, והיא כבר ילדה שצרכיה שונים. להורים שאינם
 יודעים איך לנהוג בסיטואציה דומה, הספר מועיל, וודאי ילמדו אמצעים נכונים,
 כלומר לא להכריח בכפיה, אלא לשכנע באמצעים המתאימים לכל גיל.

עצצל קחול - שיעים

כתב: רון שיפוגל, איירה: אנוס זמיר, הוצאת יהוד גולד 1993, 19 עמי, צננוני.
 בספר 8 שירים, ונישאים שיגרת: הביית, החצר, מחברת. וגם בעל-חיים: אוזתה,
 עכברוש; וגם צעצועים: בלון, מגדל-חחול. ליד כל שיר כמעט - בעמוד המקביל -
 אור. החומר מוגש בחרוזים, לעתים שדופים: בית/זית, מהר/אחר, לעתים
 יקדוקיים: חלונות/דלתות/שולחנות.

הר להיליד

כתב: גדעון שפירא, אורחים: כרטיסיה קדמוני, כתר 1995, לא ממוספר, צננוני.
 סיפור קצר מאוד. ילד זכה בהגרלה וביקש וקובל - גלידה. במשפחה הציעו לו
 לרכוש דברים אחרים בעלי ערך ואבזים למשחק, אך הוא בעקביות - ירק

לכיתות נמוכות

לדרור, כמו לילדים רבים אחרים, יש חלומות רעים. אבא ואמא פנו אליו בבקשת עצה, כיצד לגרש את החלומות הרעים. דרור מצא עצה וצייר מכונה ששוברת את החלומות הרעים, והיא אכן הצילה את דרור. הספר כתוב בלשון פשוטה ומובנת.

באמצעות איורים יפים וחרוזים (קצת צולעים) מראים המחברים כמה בעלי כלבים דומים לכלביהם (ולחפד). באיורים הרבה חן והומור. הצדפתיהיה ומני יורק כלבת התחוש ממליטה גורים וכבר אין לה ציבורה וזמן להתעצב. "שידוך" בין כלביהם עוד לודד בן למצוא בת זוג. לאסקמואית באלסקה כלבהה שמנמונת וצחקנית כמוה.

שיר הלל לחיך: "חיך שרואים עמוק בעינים. חיך שיש בו המון שיניים, חיך שהחביאו בתוך מגרה חיך שמגלים בתוך מראה". כמה חשוב לחייך לשוב בבוך, ולאסוף חיוכים לשעות עצובות. למי שעצובות חבר או חברה ניתן חיך במתנה. וכשאנו נתעצב נקבל חיך. מה קורה אם חיך שהולך לאיבוד ואם חיך "תקוע", ואיך נעזר לחיך ביישן - לצאת לאור הספר הוא שיר אחד ארוך על עצב, שמחה וחיוכים.

מכונה שוברת חלומות רעים
 כתבה: נעמי ראובני,
 ציירה: נרית צרפתי,
 דני ספרים, 1995.

כלב מי שלא אוהב
 כתב: דליה קרח-שגב
 וחיים רון, צייר: חיים רון,
 ספרית מעריב,
 לא ממוספר, מנוקד.

חיוכים
 כתבה: חלי גולדנברג,
 צייר: דני קרמן,
 ספרית מעריב 1994,
 לא ממוספר, מנוקד.

גלידה". בליט ברירה קנו לילד גלידה ועוד גלידה, עד שנערמו הרי גלידה. אולם לא הביאו בחשבון שאין להיאבק ביסודות הטבע, הרי הגלידה החזיקו מעמד ופרנסו את בעליהם עד שהגיע האביב. ואז - לא עזרה הגדר, ולא הועילו האסקימואים, ההר נמס ונהפך לנהר, ונהנו מהנהגה זאבים, אילות, תנינים, היפופוטמים, - ולצד ההנהגה של המים המתוקים - סבלו מכאב-שיניים. כלומר ליד המתקוקות יש בתוצאה מרירות - כאב. יש להקפיד על האיזון בתופעות, וגם מבוגרים יכולים להתחשב בלקחי המעשייה.

בוטיק "סיג'י וחוט"

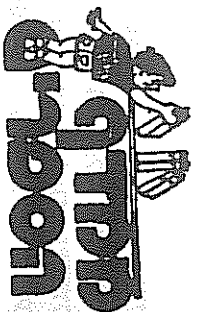
כתבה: נורית ורחי, איורים: חלה חבקו, הקיבוץ המאוחד 1995, צבעוני, 24 עמודים.
 לפי העיצוב זה ספר לילדים. מעשייה נחמדה על עכבישונית, שהחליטה לצלל את החוטים שהם טווים ולנצלם לאריגת בדים ולתפירת שמלות. אך שמלות מיוחדות הנמכרות בבוטיק, מחוייטות היטב ללקוחות אקסקלוסיביות, כגון נסיכה שמחפשת שמלה לטקס החתונה. העלילה מוחתרת, גיבורי המעשייה מועטים והקטנים יקראו בה וייהנו מהסיום הטוב. אם נוסף את האיורים המעולים של חלה חבקין - הרי לפנינו ספר שיש בו כל הסממנים הנאותים לספר לילדים משובח. אך לא רק ילדים ייהנו, כנאמר בפרסומת על הספר, על-ידי הוצאה: "כמו כל ספריה של נורית זרחי גם ספר זה אינו פונה לילדים בלבד". והאמירה נכונה. המספרת מתמקדת בנושאים העכשוויים, ומעבידה ביקורת על המגמה הרווחת לאלף דוגמאות נהדרות בבוטיק. יש בסיפור סמלים נוספים והקורא המבוגר ודאי יגלה אותם וייהנה גם הוא.

בגלל אופנוע אדום

כתבה: שושי וולמן, צלמה: דורית וידר, הוצאת שוקן 1994, לא ממוספר, מנוקד.
 ספר מצולם, המלווה את ראובן. ראובן הקטן תועה, בשל היטותו לאופנוע אדום הוא מגיע לביתו של עילם, מתיידד איתו, ומקבל מידי אופנוע אדום עצווע. סיפור התיידדות בין ילד עולה חדש לבין בן ותיקים.

יואש לאש דבש

כתבה: מריק שניר, איירה: גיל-לי אלו קורנאל, הקה"מ 1994, 32 עמ', מנוקד.
 סיפור בתוך סיפור. האחד הוא סיפורו של יואש שאינו אוהב להסתרק, והשני הוא סיפורו של זוג ציפורים המוצאות ערימות קש ורוצות להשתמש בה לבניית קינו. בסיפור המחורז משולבים הומור ודמיון והאיורים תואמים ומלאי-חן.

לדוד, כמו לילדים רבים אחרים, יש חלומות ריעים. אבא ואמא פנו אליו בבקשת עצה, כיצד לגרש את החלומות הרעים. דרור מצא עצה וצייר מכונה ששוברת את החלומות הרעים, והיא אכן הצילה את דרור. הספר כתוב בלשון פשוטה ומובנת.

באמצעות אירוסים יפים וחרוזים (קצת צולעים) מראים המחברים כמה בעלי כלבים דומים לכלבים, (ולחפץ). באירוסים הרבה חן והומור. הצרפתייה וכלבתה חן החינניות שבעיר. לגב' רוזן העצובה מניו יורק כלבת החתוש ממליטה גורים וכבר אין לה זמן להתעצב. "שידוך" בין כלביהם עזר לדוד בן למצוא בת זוג. לאסקמואית באלסקה כלבה שמונמנת וצחקנית כמות.

שיר הלל לחייד: "חייד שרזואים עמוק בעיניים. חייד שיש בו המון שיניים, חייד שהחביאו בתוך מורה, חייד שמגלים בתוך מראה". כמה חשוב לחייד בבוקר, ולאסוף חיידים לשעוה עצובות. למי שעצוב חבר או חברה ניתן חייד במתנה. וכשאנו נתעצב - נקבל חייד. מה קורה אם חייד שהולך לאיבוד ואם חייד "תקוע", ואיך נעזור לחייד ביישן - לצאת לאור. הספר הוא שיר אחד ארוך על עצב, שמחה וחיידים.

מפנה שופרה חלומות

רעים
כתבה: נעמי ראובני
ציירה: נורית צרפתי,
דני ספרים, 1995
לא ממוספר, מנוקד.

פלפ מני שלא אהבה
כתבו: דליה קורה-שגב
וחיים רוזן, צייר: חיים רוזן,
ספריית מעריב,
לא ממוספר, מנוקד.

חיידים
כתבה: חלי גולדנברג,
צייר: דני קרמן,
ספריית מעריב 1994,
לא ממוספר, מנוקד.

"בלית ברירה קנו לילד גלידה ועוד גלידה, עד שנוערמו הרי גלידה. אולם ביאו בחשבון שאין להיאבק בסודות הטבע, הרי הגלידה החזיקו מעמד בעליל את בעליהם עד שהגיע האביב. ואז - לא עזרה הגדר, ולא הועילו הקימוזאים, החר נמס ונהפך לנהר, ונהנו מהנהר זאבים, אילות, תלנים, וטומים, - ולצד התנאה של המים המתוקים - סבלו מכאב-שיניים. כלומר ומומתקיות יש בתוצאה מדידות - כאב. יש להקפיד על האיזון בתוספת, וגם ימים יכולים להתחשב בלקחי המעשייה.

"סיני, ירמיה"

: נורית רותי, אירוסים: חלה חבקין, הקיבוץ המאוחד 1995, ציטונו, 24 עמודים.

רות בבטיק, מחוייטות היטב ולתפירת שמלות. אך שמלות מיוחדות פשט שמלה לטקס החתונה. העלילה מתחמת, גיבורי המעשייה מועיטים וגנים יקראו בה וייהנו מהסיום הטוב. אם נוסף את האירוסים המעוללים של חבקי - הרי לפנינו ספר שיש בו כל הסממנים הנאותים לספר ילדים רבות. אך לא רק ילדים ינהנו, כנאמר בפרסומת על הספר, על-דני החוצאה. כל ספריה של נורית זרחי גם ספר זה אינו פונה לילדים בלבד: "והאמרה המספרת מתמקדת בנושאים העכשוויים, ומעבירה ביקורת על המגמה את לאלף דוגמאות נהדרות בבוטיק. יש בסיפור סמלים נוספים והקורא יגד ודאי יגלה אותם וייהנה גם הוא.

ל אופנוע אדום

ל שושי וולמן, צלמה: דורית ורד, הוצאת שוקן 1994, לא ממוספר, מנוקד.
מצולם, המלווה את ראובן. ראובן הקטן תועה, בשל להיטותו לאופנוע אדום ממגע לברתו של עילם, מתידד אתו, ומקבל מידי אופנוע אדום עצמו. סיפור דדות בין ילד עולה חדש לבין בן ותיקים.

ש לאש דבש

ל מיריק שיר, איריה: גיל-לי אלון קורדאל, תהי"ם 1994, 32 עמי, מנוקד.
ר בתוך סיפור. האחד הוא סיפור של יואש שאינו אוהב להסתרק, והשני סיפור של זוג ציפורים המוצאות ערימת קש ורוצות להשתמש בה לבניית בסיפור המחורז משולבים הומור ודמיון והאירוסים תואמים ומלאי-חן.

אומי והסערה הנוראה
כתבה: חיה גילאור,
ציריך: שרה בת-אור,
דני ספרים, סדרת דנדים
1994, מנוקד.

משפחת דייגים הגרה על חוף הים והאירועים הפוקדים אותה: האב טובע, הבן הקטן אומי נשאר לבד עם אמו אומה, והם מתפרנסים מקישוטי צדפים שהיא יוצרת. הפגישה עם אומנטו נוסעת תקוות בילד הכמה לאב. הסערה הנוראה מצפה את ביתם והודות לאומטו הבא במסירות ממרחק הם ניצלים. אומטו נשאר "לתמיד". הווי אכזוטי, גם השמות, אך יש בסיפור ערכים ורגשות אנושיים: כלליים והפיאנז, המקרבים את הספר לכל אדם ולקטנים במיוחד, כתוב באיפוק וברגישות. מעגיו ומומלץ! חבל שהאירועים אינם יפים.

שני האחים זרוע
השעורה
(אגדות סיניות), סיפור:
רוחי נויגרסן והבה נאור,
ציריך: נורית צרפתי,
מסדה 1994, 31 עמ'.

שתי אגדות. האחת על פקיד ולו שלוש נשים. האחת יולדת לו בן וכל מזימות השתיים האחרות להרע לו ולאמו - עולות בתוהו. הספר השני שעל שמו נקרא הספר הוא סיפור על שני אחים, אח צעיר שוטה ואח גדול חמדן. השוטה שהוא חרוץ מסור ומסתפק במועט זוכה לאושר ועושר ואילו אחיו החמדן מפסיד את כל אשר היה לו - ומת. בסדרה גם אגדות הודיות, יהודיות ויפניות. בסיום שאלות לילדים.

יום הולדת שמח
כתב: דוקטור סוס,
תרגום: לאה נאור,
כתר 1994, לא ממוספר.

נפלא לחוג יום הולדת בעיר פוסימחה. "צפור יום הולדת" מיוחדת שאמנו ב"מיוחד" ליום הולדת לוקחת את בעל השמחה לחוג. ביום חג זה מותר לזלזל הכל - אין אסור או לא בריא - תנשי יום הולדת מושכים את בעל ה"יומולדת" ברכבל מיוחד לערות הפרחים ארוחה חגיגית, חית שעשועים גדולה כמתנה כל מה שתרחצה - תקבל. בלילה - חגיגה בארמון ענק ומפואר בו דגים מזומרים בבריכה - בשבילך. "היום הוא שלך ואתה זה אתה. אין אדם בעולם יותר אתה מאתה. אני זה אני זה נפלא בשבילי אז יום הולדת שמח לך!" כרגיל אצל דוקטור סוס (ולאה נאור) שפה עשירה ויפה, הומור רב, עלילה זורמת.

הנער שמכר חכמה
(אגדות עם יהודיות)
סיפור: רוחי נויגרסן והבה
נאור, ציריך: כרמי גל,
מסדה 1994, 31 עמ'.

2 אגדות עם מוסר השכל ושאלות למחשבה בסיום האיכר ומלוה הכספים מראה את כוחה המרושע של הקבוצה. "הנער שמכר חכמה", הוא סיפור מלא חן על נער שיוודע להתעשר מחכמתו, ועל מלך חכם שיווד מתו כדאי להוציא כסף על עצה טובה. בסדרה גם אגדות יהודיות סיניות ויפניות.

האיש שהפריח עצי
דובדבן (אגדות יפניות)
ספר: רוחי נויגרסן והבה
נאור, ציריך: רינה גוסר,
מסדה 1994,
32 עמ' מנוקד.

האיש שהפריח עצי דובדבן הוא סיפור אגדה, שווה אותו מוטיב השכיח באגדות: זוג אנשים טובים מתעשרים באורח פלא. כשזוג שכנים מנסה לחזות כשל על מעשיהם על מנת להתעשר גם הם נכשלים כשל חרוץ בשל אופי שונה, מזג רע ותאוות בצע. האגדה השניה היא על אותו עלם שהולך לממלכת הדרק ומתאהב שם בגסיכה - ומאבד את עולמו האחר בסיופודים גם עצב גם אכזריות. לסיום שאלות (לילדים) למחשבה. (בסדרה יצאו גם אגדות סיניות הודיות ויהודיות).

לאן נעלמו הצלופחים?
כתב: יאיר פקר,
ספרות מעריב 1994,
47 עמ' מנוקד.

3 סיפורים עם מוסר השכל. לדוגמא: "למי יש זמן" ה" סיפור על המלך אבימלך כלומבו השלישי שהטיל זמן על כל נתיניו. כל נתין תרם זמן לטובת הממלכה כתוצאה מכך לא נשאר להודים זמן לשחק עם ילדיהם לך אחד מצליח לבטל את רוע הגזירה. "העני" ששיקלל שמחה", הוא סיפור על ילדה רגזנית שאב את כושר הצחוק ובעזרת חבריה מצאה כושר ומילדה רגזנית הפכה לחייכנית וטובת מזג.

קול מן השמיים
(אגדות יהודיות)
ספר: רוחי נויגרסן והבה
נאור, עפ"י מנורת הזהב
מאת אשר ברש,
ציריך: תרצה ולד,
מסדה 1994,
32 עמ' מנוקד.

2 אגדות כתובות באותיות גדולות מלוות באיורים שחור לבן. בסיום שאלות לילדים לגבי תוכן ומקור ההשכל שאל האגדות. הבן הצייתן נשמע לדברי אביו "שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצצצו ומשליך מידי יום כיכר לחם לים. ובזכות ציתנותו זוכה בכסף וזהב לרוב. בסיפור נענשים המשכח ואשתו על קמצנותם ואיש אחר נדיב וטוב לב זוכה בכל רכושם. בסדרה גם אגדות סיניות יפניות והודיות

2. אגודות עם מוסר השכל ושאלות למחשבה בסיומו, האיבר ומלוח הכספים מראה את כוחה המודיש של הקנאה. "הניער שמכר חכמה", הוא סיפור מלא חן על נייער שידיע להתעשר מחכמתו, ועל מלך חכם שידיע מתי כדאי להוציא כסף על עצה טובה. בסדרה גם: אגודות יהודיות סיניות ויפניות.

האיש שהפריח עצי דובדבן הוא סיפור אגדה, שגב אותו מוטיב השכיח באגדות: זוג אנשים טובי לב מתעשרים באורח פלא. כשזוג שכנים מנסה לחזור על מעשיהם על מנת להתעשר גם הם נכשלים כשלון חרוץ בשל אופי שונה, מזוג ריע ותאוות בצע. האגדה השניה היא על אותו עלם שההלך לממלכת הדרקון, ומתאהב שם בנסיכה - ומאבד את עולמו האחר. בסיפורים גם עציב גם אכזריות. לסיים שאלות (לילדים) למחשבה. (בסדרה יצאו גם אגדות סיניות הודיות ויהודיות).

3 סיפורים עם מוסר השכל. לדוגמא: "למי יש זמן?" הוא סיפור על המלך אבימלך כלומבו השלישי שהטיל מט זמן על כל נתיניו. כל נתן תרם זמן לטובת הממלכה. כתוצאה מכך לא נשאר לחורים זמן לשחק עם ילדיהם. ילד אחד מצליח לבטל את רוע הגזירה. "העיקר ששילי שמחה", הוא סיפור על ילדה רגוזית שאבדה את כושר הצחק ובעזרת חבריה מצאה כושר זה ומילדה רגוזית הפכה לחייכנית וטובת מזג.

2. אגדות כותבות באותיות גדולות מלוות באורים שחור לבן. בסיים שאלות לילדים לגבי תוכן ומוסר ההשכל שאל האגדות. הבן הצייתן נשמע לדברי אביו: "שלא לזמן על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו" ומשליך מליד יום כיכר לחם לים. ובזכות צייתנותו הוא זוכה בכסף וזהב לרוב. בסיפור נענשים המטכונאי ואשתו על קמצנותם ואיש אחר נדיב וטוב לב זוכה בכל רכושם. בסדרה גם אגדות סיניות יפניות והודיות.

הניער שמפר חכמה (אגדות עם הודיות) סיפור: רותי נויגרסון וזהבה כנען, ציורים: כרמי גל, מסדרה 1994, 31 עמ'.
האיש שהפריח עצי דובדבן (אגדות יפניות) סיפור: רותי נויגרסון וזהבה כנען, ציירה: רינה גוסר, מסדרה 1994, 32 עמ' מנוקד.

לאן נעלמו המלונאים? כתב: יאיר פקר, ספרית מעריב 1994, 47 עמ', מנוקד.

קול מן השמיים (אגדות יהודיות) סיפור: רותי נויגרסון וזהבה כנען, עפי" מנורת הזהב מאת אשר ברש, ציירה: תרצה לרד, מסדרה 1994, 32 עמ', מנוקד.

משהפתח דייגים הגרה על חוף הים והאירועים הפוקדים אותה: האב טובע, הבן הקטן אמיל נשאר לבד עם אמו אומהי, והם מתפרנסים מקישוטי צדפים שהיא יוצרת. הפגישיה עם אומטו נטיעת תקוות בילד חכמה לאב. הסערה התוראה מציפה את ביתם והודות לאומטו הבא במסירות מרחק הם ניצלים. אומטו נשאר "לתמיד". הווי אכזרטי, גם השמות, אך יש בסיפור ערכים ורגשות אנושיים. כלליים והפיאוד, המקורבים את הספר לכל אדם ולקטנים במיוחד, כתוב באיפוק וברגישות. מעניין ומומלץ: חבל שהאירועים אינם יפים.

שתי אגדות. האחת על פקיד ולו שלוש נשים. האחת יולדת לו בן וכל מיזמות השתיים האחרות להלע לו ולאמו - עולות בתותו. הספר השני שעל שמו נקרא הספר הוא סיפור על שני אחים, אח צעיר שוטה ואח גדול חמדן. השוטה שהוא חרוץ מסור ומסתפק במועט זוכה לאושר ועושר ואילו אחיו החמדן מפסיד את כל אשר היה לו - ומת. בסדרה גם אגדות הודיות, יהודיות ויפניות. בסיים שאלות לילדים.

נפלא לחוג יום הולדת בעיר פוסימוחה. "צפור יום הולדת" מיוחדת שאמנו ב"מיוחד" ליום הולדת לוקחת את בעל השמחה לחוג ביום חג זה מותר לזלול הכל - איך אסור או לא בריא - תישי יום הולדת מושכים את בעל ה"יומולדת" בכיכל מיוחד ליערות הפחדים, ארוחה חגיגית, חית שעשועים גדולה כמתנה כל מה שתחציה - תקבל. בלילה - חגיגה בארמון ענק ומפואר בו דגים מזמרים בבריכה - בשבילך. "היום הוא שלך ואתה זה אתה. אין אדם בעולם יותר אתה מאתה. אני זה אני זה נפלא בשבילי אז יום הולדת שמח לייך כרגיל אצל דוקטור סוס (ולאה נאור) שפה עשירה יפה, הומור רב, עלילה זורמת.

ממי והסערה המרואה טובה: חיה גילאור, וריים: שרה בת-אן, י ספרים, סדרת דנדים, 1994 מנוקד.
שתי האחים ורע ששענורה אגדות סיניות, סיפור: רותי נויגרסון וזהבה כנען, ציירה: נורית צרפתי, מסדרה 1994, 31 עמ'.
הולדת שמח דוקטור סוס, יגום: לאה נאור, 1994 לא ממוספר.

ליליה טוב
כתב: דוקטור סוס,
תרגום: לאה נאור,
כתר 1994,
לא ממוספר, מנוקד.

בחן ובעליותו, בשטף לשון ועלילה, ניבא ספר עליו זה
לד קפדני ושובב למצב נמנומי בהחלט. רק לא לשכוח:
את הספר הזה צריך לקרוא במיסת. (ככתוב בעמ'
הפתיחה). סיפור העלילה, פישפש פיזמון ו-7 חביון
מפהקים - ורואים להם בגרון, הפיהוק מתפשט,
העייפות גוברת, בטירה רחוקה הורם הגשר, וצויעי
הקבים כבר חולמים. עוד ועוד נופלים נרדמים, ומדי
פעם מונים את מספרם. קיימת גם קבוצה של מהלכים
בשנתם - ונחרים מוסיקליים זמיון פזוע חוגג,
משחקי מילים - תרגום נפלא.

מה תאכל האגודל
כתבה: עדנה קרמר,
ציורים: אורה איתן,
ספ-פועלים, סדרת פשוט
1994, עמ', מנוקד.

כותרת המשנה - "אצבעות משחקות" מבהירה את
נושא הספר: שיש משחק-אצבעות. בספר 23 שירים
קצרים, ובסוף 4 עמודים, שבהם יש הנחיות והדגמה
למשחק ע"י האם או הגננת. המחברת מאנישה את
האצבעות והן מייצגות את הילד הקטן על מאוייו
ותחושותיו, ובע"ח ועולמם. היפה בספר זה שלשירים
רבים בו שתי פנים: אפשר לקוראם בשיר העומד בפני
עצמו, ואפשר לשחק בהם באצבעות. השירים מחורזים
חריזה פנימית וחיצונית המגבירה את המצלול החזק.
עכ"פ הם שקולים במשקלים שונים, טרוכי וימב
ואחרים, זבר המגביר את הקצב. אידיה של אורה
איתן ממחישים את תוכנם, ולא את משחקי האצבעות
ותורמים לשירים עצמאות. מומלץ בחום!

לכיתות בינוניות

חבורת כח-המח
ופרשת הגנבות בכיתה
כתב: זור אביב,
ציורים: עדיף פאנק,
הוצאת כתר
(ראשית קריאה) 1993,
19 עמ', מנוקד.

חבורה של ארבעה ילדים הם "בלשים". המורה
מטילה עליהם משימה לפתור את בעיית הגנבות
בכיתה. ראש הקבוצה, הוא איל, הדובר בספר. הם
מוצאים בילקוטו של תומר הפצאים גנבים,
ומתחקרים אחר הסיבות. תומר מסובך עם שני
עבדינים שהכריחו אותו לגנוב, בעזרת בלש מקצועי
הם לוכדים את העבריין מורד, והחפצים מוחזרים.

תאומים זה סיפור
מחזיק - לפעמים
כתבו: הרצל ובלפור חקק,
הוצאת ירון גולן 1994,
49 עמ', מנוקד.

ארבעה סיפורים בחרוזים. הארוך והמשעשע שבהם הוא
הוא הסיפור הראשון "תאומים זה ספור מצחיק
לפעמים". אלד ומירד דומים זה לזה בצורה מוגזמת
ומבלבלים את נהג האוטובוס, המציל בבריכה ואפיי
אות אמא, כשהתאחד מסתר מסרב לספר א
אחיו כי הוא משוכנע שזה אותו ילד שמוזי הוא יל
שיועד לחרוז וכמעט שוכח לדבר רגל - עד שלומ
לקח. מעשה בעשיש מארץ מפיח הוא סיפור מפגש ב
חידק חובב שוקולד (בשם של ליל) הנפגש עם מברש
שיניים ורחמנא ליצלן - עם רופא שיניים. הביצ
הגיגיגית - תרגולת שדוגרת בטעות על תפוז.

זן ואבא, משפחה
כתבה: עמי גדליה, ציורים:
יוסי וייס, הוצאת כרטא
תש"ה, 139 עמ'.

זן הוא ילד בן 9 המספר על עצמו בגוף ראשון. הוור
התגרשו, אמו חיה באוה"ב והוא חי עם אביו בנאות יד
בספר תיאור אמין מרתק ורגיש של חיי ילד בכחה
הילדים "סוחבים" עצים לל"ג בעומר, מכינים תערורי
על תולדות המושב שאבא מתקשה להגיע אליה בז
חולכים לבריכה ושומרים את זכויות חבריהם האתו
לחינס לבריכה ולא להיות מופלים לרעה. ככל הילד
זן משתוקק למשחק מחשב חדש ומנסה להרויח כ
בשמירה על כלב. כמו כן הוא מתמודד עם נישוא
מחדש של אמו וחברות חדשות - של אביו.

גם לילדים יש בעיות
כתב: זאב ורדי,
ציורים: טל בונה,
חוצ' ירון גולן 1994,
17 עמ', לא מנוקד.

סיפורים מהיי נערים בכיתה ו'. סיפורים עם מו
השכל המראים, כפי שאומר שם הספר - בע
שונות של ילדים. יוסי נתון לסחיסה - תלמידי כ
גבוהה מאימיים כי יגלו את פשעו - הוצאת א
מאופני המורה אם לא ישלם להם. בזכות ער

המחברת שילבה בעלילה התאהבות של הילדים בליטל. ואין התאמה בין זה ובין גיל הילדים והסדרה ראשית קריאה. העלילה הבלשית, מעניינת, אך חנוטין ליצור "רומן" אינו מתאים.

ארבעה סיפורים בחרוזים, הארוך והמשעשע שבהם הוא הסיפור הראשון "תאומים זה ספור מצחיק לפעמים". אלדד ומדד דומים זה לזה בצורה מוזגמת ומבלבלים את נהג האוטובוס, המציל בבריכה ואפילו את אמא, כשהאחד מסתפר מטרב הספר לספר את אחיו כי הוא משוכנע שזה אותו ילד שמוזי הוא ילד שידוע לחורז וכמעט שוכח לדבר רגיל - עד שלומד לקוח. מעשה בעשיש מארץ מפיש הוא סיפור מפגש בין חידק חובב שוקולד (בשם של ילד) הנפגש עם מברשת שיניים ורחמנא ליצלן - עם רופא שיניים. הבעיה הג'ניג'ית - תרגומלת שדוגמת בטעות על תפוז.

דן הוא ילד בן 9 המספר על עצמו במוך ראשון. הוריו התגרשו, אמו חיה באר"ב והוא חי עם אביו בנאות ירון. בספר תיאור אמין מרתק ורגיש של חיי ילד בכיתה ג'. הילדים "סוחבים" עצים ל"ג בעומר, מכינים תערוכה על תולדות המושב שאבא מתקשה להגיע אליה בזמן. חולכים לבריכה ושומרים את זכויות חבדיהם האתונזים להיכנס לבריכה ולא להיות מופלים ליעה. ככל הילדים דן משתקק למשחק מחשב חדש ומנסה להרויח כסף בשמירה על כלב. כמו כן הוא מתמודד עם נישואיה מחדש של אמו וחברות חדשות - של אביו.

סיפורים מחיי נערים בכיתה ו'. סיפורים עם מוסר השכל המרואים, כפי שאומר שם הספר - בעיות שונות של ילדים. יוסי נתון לסחיטה - תלמידי כיתה גבוהה מאיימים כי יגלו את פשעו - הוצאת אורי מאופני המורה אם לא ישלם להם. בזכות ערנות

תאומים זה סיפור
מצחיק - לפעמים
כתבו: הרצל ובלפור חקק,
הוצאת ירון גולן 1994,
49 עמ', מנוקד.

דן יצא, משפחה
כתבו: עמי גדליה, ציריכ:
יוסי וייס, הוצאת כרטיא
תשנ"ה, 139 עמ'.

גם לילדים יש בעיות
כתב: זאב ורדי,
ציריכ: טל בונה,
הוצ' ירון גולן 1994,
זנז עמ', לא מנוקד.

בחן ובעליות, בשטף לשון ועלילה, ביני ספר עליו זה ילד קפדני ושובב למצב נמומי בהחלט. רק לא לשכות את הספר הזה צריך לקרוא במיטה. (ככתוב בעמ' הפתיחה). סיפור העלילה, פישפש פיצפון ו-7 חבריו מפתקים - רוואים להם בגרון, הפיהוק מתפטי, העייפות גוברת, בטידה רחוקה הורם הגשר, וצעדי הקבים כבר חולמים. עוד ועוד נופלים נרדמים, ומדי פעם מונים את מספרם. קיימת גם קבוצה של מהלכים בשנותם - ונחרים מוסיקליים דמיון פרוע חונג, משחקי מילים - תרגום נפלא.

כותרת המשנה - "אצבעות משחקות" מבהירה את נושא הספר: שיש משחק-אצבעות. בספר 23 שירים קצרים, ובסוף 4 עמודים, שבהם יש תחזית והדגמה למשחק ע"י האם או הגננת המתחבת מאגישה את האצבעות והן מייצגות את הילד הקטן על מאווי ותחושותיו, ובע"ז ועולמם. היפה בספר זה שלשילים רבים בו שתי פנים: אפשר לקוראם בשיר הילומד בפני עצמו, ואפשר לשחק בהם באצבעות. השירים מחוזהים חריזה פנימית וחיצונית המגבירה את המצלול החזה, עכ"פ הם שקללים במשקלים שונים, טרוכי ימב ואחרים, דבר המגביל את הקצב. אחריות של אורה איתן ממחישים את תוכנם, ולא את משחקי האצבעות ותורמם לשיירים עצמאות. מומלץ בחום!

לכיתות בינוניות

הבורה של ארבעה ילדים הם "בלשים". המורה מטילה עליהם משימה לפתור את בעיית הנובנות בליחת. ראש הקבוצה, היא איל, הדובר בספר. הם מוצאים בילקוטו של תומר חפצים נטובים, ומתחקים אחר הסיבות. תומר מסובך עם שני עבדיינים שהכריחו אותו לנטוב, בעזרת בלש מקצועי. הם לוכדים את העברייני מורדי, והחפצים מוחזרים.

עמ' 1
דוקטור סוס,
שם: לאה נאר,
1994,
ומוספר, מנוקד.

תאצל האגודל
ה: עדנה קרמר,
שם: אורה איתן,
תפעלים סדרת פשוט
38 עמ', מנוקד.

דורה פת-תפוח
ששת הגמגומ בפיחה
ב: זחר אביב,
רים: עדית פאנק,
תע: מאת כתר
עשית קריאה) 1993,
עמ', מנוקד.

ציורים: הנה הדלן,
הוצאת עם-עובד 1994,
16 עמ'

אפשר לקרוא לך אמא
כתבה: לאה פריד,
אין שם הוצאה, 1992,
214 עמ'

לידידות על הגל
כתבה: עמי גדליה,
הוצאת כרסא,
172 עמ'

היקום ומצליחה לשכנעו שעולמנו נפלא. היא דוחה את ההוצאה לפועל וגורמת לביטול הגזירה. המתן של הרס העולם הוא מסגרת להקניית ידע בתחושת המדעים הפיסיקאליים על מהות היקום. הענייניו הנדונים קשים ולא בנקל יזבנו ע"י הקוראניו הצעירים.

בעיות השיקום ההדדי ואיחוד משפחות של אלמנה וילדיה עם אלמן וילדיה. המשפחות הדדיות וההו בהתאם. בסיפור מתוארות בעיות ההסתגלות מנקודת מבטן של היתומות מכל צד: גיטי ב-13 ואפרת בת ה-15. לאפרת יש התנגדות לקבל את חדשה בעוד שגיטי והילדים הקטנים נענים יותר האם, נחמה, נוהגת בחכמה ובטוב לב, ואפרת מתרככת בהדרגה. כאשר נולד אח משותף משת היחס לטובה. יש בסיפור העמקה פסיכולוגית והב למצבים הקשים, וביטוי נאמן של רגשות אמת. הטפות מוסר "חרדיות" ואין בכלל תיאור חילוניים. הספר נקרא בעניין רב.

אלון הוא ילד בכיתה ז' המספר בגוף ראשון תחביבו המיוחד: הוא חובב רדיו, תחביב המאפשר לעבור הרפתקאות מסמרות שער בלי לקום מהכר - התחביב מוסיף לו ידע ובעזרתו הוא מכיר אנש רבים. הוא שומע דיווחים על התפרצות הר הג בפליפינים, מתייד עם ילד יהודי בסיביר, ומשתת בחיפוש טייל שוגלם באפריקה. הוא חונג יומול מיוחד ללידיה שהכיר על הגל. בתחביב מוח בהוצאת כשרון ומידע באנגלית ומחנך לע הדדית. ספר מרתק ואמין.

ואכפתיות של מורה נפתרת הבעיה. ילד מחזיר אבידה לאיש עשיר ומקבל מתנות נדיבות ביותר, והפריחה של הכיתה מגלה דרך מקורית לקום במלשינים. סיפורים נאיביים, דיזקטיים אך לא נטולי חן.

סיפורים קצרים, חלקם דמיוניים וחלקים מציאותיים. סמבי והמלחמה, המשפט וחג הפסח האחרון בגטו ורשה מתוארים זכרונות וחזיונות אמיתיים מותקופת השואה, יתר הסיפורים על יחסי רעות ועזרה מופלאה בין כלבים, על ילד המבקר בכוכב אחר, נבדק ונחקר ע"י תושבי אותו כוכב וחוזר לארץ עתיד חוויות. וכן סיפור גל ידידות בין ילד יהודי וערבי. סיפורים עם מוסר השכל ואהבה לטבע ולחי שבו.

זכרונות ילדות של המספרת על ילדותה בתקופת מלחמת העולם השנייה בגטו וילנה ובמחנה עבודה. סיפורים קצרים על הווי החיים בגטו. תורים למנות האוכל והדלות, ויחוד על ניקו הכלב האהוב שימסר - אולי למשפחה פולנית. הידוש הלימודים בגטו, בריחה למחבוא בזמן האקציה ופעילות תנועת נוער. גם בתוך האימה רגעים יפים ושמירה על כבוד האדם (אף אם מגלחים את ראשו).

לכיתות גבוהות

אלף סוד וסוד,
כתב: ראסל טנארד,
תרגום מאנגלית:
שלומית אפל,

עלילה בדיונית + מידע על העולם. עולמנו הישן נדון להירס ולפנות מקומו לעולם חדש. המחסל כבר מוכן, אך השופט שבא לבקר ודן בערעור דוחה את ההחלטה. המורה פוסיס מגלה לשופט את סודות

היקום ומצליחה לשכנעו שעולמו נפלא. היא דוחה את החוצאה לפועל וגורמת לביטול הגזירה. המתה של הרס העולם הוא מסגרת להקניית ידע בתחום המדעים הפיסיקאליים על מהות היקום. העניינים הנדונים קשים ולא בנקל יובנו ע"י הקוראים הצעירים.

בעיות השיקום ההדדי ואיחוד משפחות של אלמנה וילדיה עם אלמן וילדיה. המשפחות חרדיות והווה בהתאם. בסיפור מתוארות בעיות ההסתגלות מנקודת מבטן של היתומות מכל צד: גיטי בת ה-13 ואפרת בת ה-15. לאפרת יש התנגדות לקבל אם חדשה בעוד שגיטי והילדים הקטנים נענים יותר. האם, נחמה, נוהגת בהכמה ובטוב לב, ואפרת מתרככת בהדרגה. כאשר נולד אח משותף משתנה היחס לטובה. יש בסיפור העמקה פסיכולוגית והבנה למצבים הקשים, וביטוי נאמן של רגשות אמת. אין הטפות מוסר "חרדיות" ואין בכלל תיאור של חילוניים. הספר נקרא בעניין רב.

אלון הוא ילד בכיתה ז' המספר בגוף ראשון על תחביבו המיוחד: הוא חובב רדיו, תחביב המאפשר לעבור הרפתקאות מסמרות שער בלי לקום מהכסא - התחביב מוסיף לו ידע ובעזרתו הוא מכיר אנשים רבים. הוא שומע דיווחים על התפרצות הר הגעש בפליפינים, מתידד עם ילד יהודי בסיביר, ומשתתף בחיפוש טייל שנעלם באפריקה. הוא חונג יומולדת מיוחד לילדה שהכיר על הגל. בחתוב מותנה בהוצאת כשרון ומידע באנגלית ומחנך ליערה חרדית. ספר מרתק ואמין.

צורנים: הנה הילן.
הוצאת עם-עובד 1994
166 עמ'

אפשר לקרוא לך אמא
כתובה: לאה פריד,
אין שם הוצאה, 1992
214 עמ'

ידידות על הגל
כתבה: עמי גדליה,
הוצאת כרסא,
172 עמ'

ואכפתיות של מורה נפתרת הבעיה. ילד מחזיר אבידה לאיש עשיר ומקבל מתנת נדיבות ביוחה, והפרחה של הכיתה מגלה דרך מקורית לנקום במלשינים. סיפורים נאיביים, דידקטיים אך לא נטולי חן.

סיפורים קצרים, חלקם זמיוניים וחלקים מציאותיים. סמבי והמלחמה, המשפט והג הפסח האחרון בגטו ורשה מתארים זכרונות וחוויות אמיתיות מתקופת השואה, יתר הסיפורים על יחסי רעות ועזרה מופלאה בין כלבים, על ילד המבקר בכוכב אחר, נבדק ונחקר ע"י תושבי אותו כוכב וחוזר לארץ עתירי חוויות. וכן סיפור על ידידות בין ילד יהודי וערבי. סיפורים עם מוסר השכל ואהבה לטבע ולחי שבו.

זכרונות ילדות של המספרת על ילדותה בתקופת מלחמת העולם השנייה בגטו וילנה ובמחנה עבודה. סיפורים קצרים על החי החיים בגטו. תורים למנות האוכל והדלות, ויתור על ניקו הכלב האהוב שימסר - אולי למשפחה פולנית. חידוש הלומדים בגטו. בריחה למחבוא בזמן האקציה ופעילות תנועת נוער. גם בתוך האקמה רגעים יפים ושמירה על כבוד האדם (אף אם מגלחים את ראשו).

לכיתות גבוהות

עלילה בדיונית + מידע על העולם. עולמנו הישן נדון להורים ולפנות מקומו לעולם חדש. המחסל כבר מוכן, אך השופט שבא לבקר ודן בערעור דוחה את ההחלטה. המורה פוסיס מגלה לשופט את סודות

מגוונים במזמב אחר

הילנה

שחור לבן וללא
הוצאה: ליון
1994

האזנים

רהב, צורנים: מטרמן
הוצאת מורשת
52 עמ', 1994

סוד וסוד,

ראסל סטנארד,
מאנגלית:
אפיל, יליות אפל,

March 1995, Vol XXIII No. 3(83)
 ISSN 0334-276X
 Editor G. BERGSON
 Deborah Haneviah Str.
 Lev-Ram Bldg.
 Jerusalem, Israel

CONTENTS

STUDY AND RESEARCH

- Reserch on Leisure Time Reading Habits - Prof. A Levy & G. Bergson 1
- A Model of Two Journeys about Bialiks Poem for Children - Dr. Dina Stern 20
- Components and Characteristics of the Visual Continuity in Illustrated Books and in Picture Books for Children - Dr Tur Ruth Gonen 27
- Response to Important Questions Posed by Children - Ruth Wolf 40

TO THE HOLOCAUST DAY

- Narrative to Children and Youth about the Holocaust - Dr. Riter - Tzedek 43
- My Life and My Books in the Shadow of the Holocaust - Miriam Akavia 45

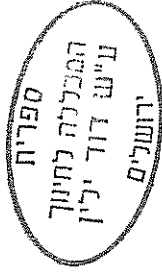
REVIEW

- At First Glance - G. Bergson 50
- From the Bookshelf 53
- Contents in English 60

תיקון טעות

במאמרו של פרופסור שלמה הרמתי 'הטיפורפיה בספרות הילדים שלנו - מצוי ורצוי אשר התפרסם בגליון 82, הושמטו לערנו שתי הערות.

3. Snayer S.W. "Relationship Between Reading Interest and Reading Comprehension in Reading and Realiom (Editor J.H. Figural) U.S.A.
4. Finker M.A. "Englignce of Sure of Type of Eye Moovement Joornal of Applied Psychology, vol 26 (April 1994) p.p. 227-230.

התוכן

מחקר ועיון

סקר קריאה של תלמידים בכיתות ד' ו-ו' - פרופ' אריה לוי וג. ברגסון
 מודל "שני המסעות" בשידור בינאליק לילדים - ד"ר דינה שטרן
 מרכיביו ותכונותיו של הדפדוף הוויזואלי
 בספר הילדים המאוויר ובספר תמונות - ד"ר תור רות גונן
 תשובות לשאלות חשובות של ילדים - רות וולף

לקראת יום השואה

סיפור לילדים ולנוער על השואה - ד"ר מרים רייטר צדק
 חיי וספריי בצל השואה - מרים עקביא

ביקורת

במבט ראשון - ג. ברגסון
 ממדף הספרים
 התוכן באנגלית
 התוכן בעברית

המשתתפים בחוברת

גישון ברגסון - חוקר ספרות ילדים, משרד החינוך והתרבות.
 ד"ר תור רות גונן - חוקרת אזורי ספרות ילדים, מרצה במכללת לוינסק
 רות וולף - מרצה באוניברסיטת בר-אילן.
 פרופ' אריה לוי - אוניב. תל-אביב.
 מרים עקביא - סופרת.
 ד"ר מרים רייטר-צדק - פסיכולוגית.
 דינה שטרן - אוניב. בר-אילן.

התוכן

מחקרי יעיון

- 1 . סקר קריאה של תלמידים בכיתות ד' ו-ו - פרופ' אריה לוי וג. ברגסון
 - 20 . מודל "שני המשעות" בשירי ביאליק לילדים - ד"ר זינה שטרן
מרלכיביץ ותוכנותיו של הרצף הוויזואלי
 - 27 . בספר הילדים המאוויר ובספר תמונות - ד"ר תמר רות גונן
 - 40 . תשובות לשאלות חשובות של ילדים - רות וולף
- לקראת יום השואה**
- 43 . סיפור לילדים ולנוער על השואה - ד"ר מרים רייטר צדק
 - 45 . חיי וספריי בצל השואה - מרים עקביא

במקרה

- 50 . במבט ראשון - ג. ברגסון
- 53 . ממדף הספרים
- 60 . הותוכן באנגלית
הותוכן בעברית

המשתתפים בחוברת

- גישון בגאסון - חוקר ספרות ילדים, משרד החינוך והתרבות
- ד"ר תמר רות גונן - חוקרת אמרי ספרות ילדים, מרצה במכללת לוינסקי
- רות וולף - מרצה באוניברסיטת בר-אילן
- מרז' אריה לוי - אוניב. תל-אביב
- מרים עקביא - סופרת
- ד"ר מרים רייטר-צדק - פסיכולוגית
- זינה שטרן - אוניב. בר-אילן

SIFRUT YELADIM VANOAR JOURNAL FOR CHILDRENS AND YOUTH LITERAT

March 1995, Vol XXIII No. 3(83)
ISSN 0334-276X
Editor G. BERGSON
Deborah Hane
Lev-Ram Bldg
Jerusalem, Israel

CONTENTS

STUDY AND RESEARCH

Reserch on Leisure Time Reading Habits - Prof. A Levy & G. Bergson . . .
A Model of Two Younneys about Bialiks Poem for Children - Dr. Dina S
Components and Characteristics of the Visual Continuity
in Illustrated Books and in Picture Books for Children - Dr Tur Ruth Go
Response to Important Questions Posed by Children - Ruth Wolff

TO THE HOLOCAUST DAY

Narrative to Children and Youth about the Holocaust - Dr. Riter - Tzeded
My Life and My Books in the Shadow of the Holocaust - Mirriam Akavia

REVIEW

At First Glance - G. Bergson
From the Bookshelf
Contents in English

ותסור שלמה הרמתי 'הטיפוח' בספרות הילדים שלנו - פנוי ורצ' אשר

82. הושמטו לצערנו שתי הערות.

3. Snayer S. W. "Relationship Between Reading Interest and Reading Co
Reading and Reaiom (Editor J.H. Figural) U.S.A.

4. Finker M.A. "Englence of Sure of Type of Eye Moovement Joor
Psychology, vol 26 (April 1994) p.p. 227-230.

